V. MURSKIY

UKRAYNA

VE İSTİKLAL MUCAHEDELERİ

İSTANBUL 1930
CUMHURİYET MATBAASI

V. MURSKIY

UKRAYNA

VE İSTİKLAL MUCAHEDELERİ

İSTANBUL 1930
CUMHURİYET MATBAASI

VOLODIMIR MURSKY

UKRAYNA

VE

İSTİKLÂL MÜCAHEDELERİ

CÜMHURİYET MATBAASI
— İSTANBUL CAĞALOĞLU —
DÜYUNUUMUMİYE KARŞISINDA

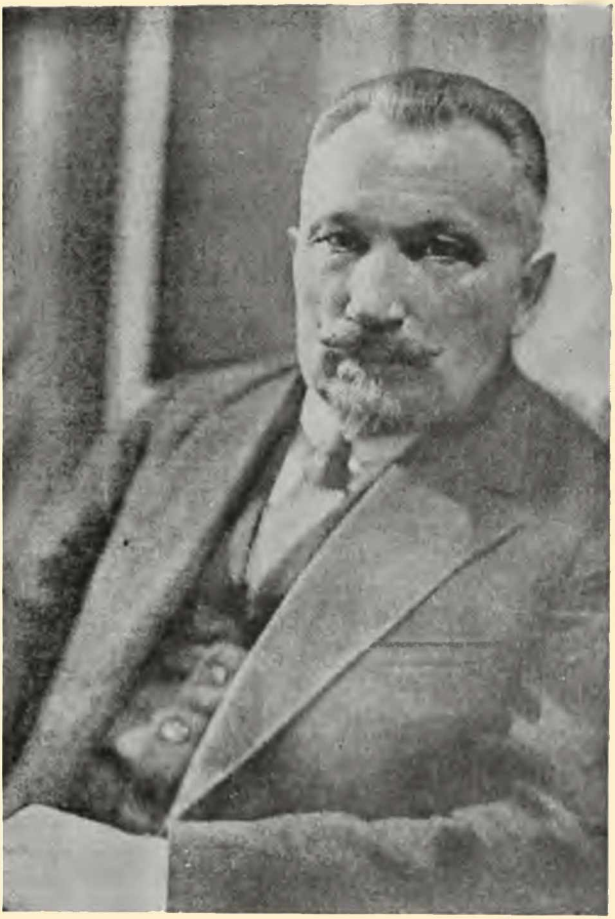

Andre Livitzkıy

Ukrayna Reisicumhuru

İLK SÖZ

CAFER SEYDAHMET

1911 de «Prut» nehrinin karşı sahilinde kurulan muhteşem çadırda toplanmış olan muzaffer ordu erkânına Baltacı Mehmet paşa şu suali sormutu: ...

«Moskoflu sülh talebindedir. Devleti aliyenin cemii tekâlifine inkıyat etmek üzere ahtü aman eylemiştir. Ne dirler?» Bir tarafta zevk ve ganimetle közleri kararanlar diğer tarafta da geleceğin korkunç ihtimalli-rile vicdanları isyan edenler karşı karşıya vaziyet almışlardı.

Mesele her hangi bir düşmana değil, Ruslara ve bilhassa büyük Petro'ya taalluk ediyordu.. O Ruslar ki 1552 de «Kazan» ı 1556 da «Astrahan» ı kandan, ateşten geçirerek istilâ etmişlerdi. Kırım suvarileirle Rus ordusunu arkadan sararak hattı ricatini müvaffakiyetle kesmiş olan ikinci Adaletgiray oralarda «mescitlerin yıktırıldığını müslümanlıkdan dönmeyenlerin çektiklerini» pek eyi biliyor ve «Rusya'nın ordusuz ve çarsız kaldırılmasını» istiyordu....

«Eyyamı kadimeden heri kizbühileyi mürtekip ve kavilleri feillerine müğayir olan» Ruslar 1645 de Pereyaslav müahedesile okrayna'lılara istiklâllerine tamamile hürmet edeceklerine dair kudsi vaitlerde bulunarak ittifak akdetmişlerken, çok geçmeden onları da esarete götürdüklerini istiklâlci «Mazepa» sezmiş ve isyan bayrağını kaldırmıştı... o da bu müzakerenin neticesini ehemmiyetle, helecanla bekliyordu.

İsveç tarihinin müstesna kahramanlarından XII inci Şarl da bu büyük Petro'nun ne yapmak istediğini vaktinde sezmiş ve ona karşı vaziyet almıştı. 30 Teşrinisani 1700 de «Narva» da sekiz bin kişilik fedakâr ordusile (40) bini mütecaviz rus kitlesini perişan etmiş ve 1709 da da Poltava'da yaralanmasile kuvvetinin beş, on misline faik düşmanı tarafından mağlubiyete oğradılmış olan demirbaş Şarl bu muhim müzakerenin Rus taliini değiştirecek olan Petro'ya aman vermiyerek neticelenmesini candan diliyordu...

Türkiye'nin o devirde mütefekkirlerinden bazıları da « Msokoflu'nun bilâdi islâmiyyeye suikasdını işar eden evza ve etvarını ve devleti aliyeye adavetinin zahir ve gadrü hiyanetinin şayi ve mütevatir olduğunu söyliyorlar ve Petro'nun (Azak) kalasına el uzatmasının manasını ve ehemmiyetini bihakkin anlıyorlar , onlarda müzakereyi büyük endişe ile takip ediyorlardı...

Fakat mecliste «bizim istediğimiz kalelerin her biri hezar sefer ve meşekkatlere muhtaçtır. Hazır bukadar kale zahmet ve meşekkatsiz elimize girerken bu nimeti bilmeyüp fırsata mağrur olursak bunun vahameti çekileceğinde şüphe yoktur» fikrinin taraftarları ekseriyette idiler...

Zaten Baltacı'nın istediği de bu idi. Çünki o devletin ve türklüğün geleceginden ziyade, çariçanın mücevheratını ve belkide güler yüzünü düşünüyordu...

Bu düşünceler saikasile büyük fırsatın hakikî manasını ve kiymetini Anlamadığından dolayı bilahere Baltacı'nın kafası Devletgiray'in israrile koparılmıştı. Fakat «bunun vahametini» asıl tiirkliik ve türkiye çek ti. Ve büyük Petro'nun sağlamlaştırdığı Rusya bilhassa türk ocaklarını söndürdü ve türkiyeyi kanlı, uzun harplerle ve siyasî müdahelelerile zafa oğrattı...

Demirbaş Şarl, Rusya'nın kuvvetlenmesile vaziyetleri tehdide veya tehlikeye düşecek olan milletleri, Ukrayna, Kırım, Türkiye ve hatta kuvvetli ihtilâflarla o sıralarda arası pek açık olan Lehistan'ı birleştirmek maksadile çırpındı... Fakat gerek dahilî ve gerek haricî siyasette en büyük cinayetleri basiretsizlik olan «saltanat» lar bu tarihi fırsatı kavrayamadılar....

* *
*

1917 rus inkilâbından sonra kırım türklerini ümitle sevindiren haberler, Ukrayna millî cereyanını her gün bir parça daha hakkını kazanması ve siyasi emellerini tahakkuk ettirmesi idi..

8 Nisanda merkezi (Rada) millî inkilâp meclisi toplanmış ve nihayet 9 kânunusani 1918 de bütün Ukrayna devlet teşkilâtı tamamile ele alınarak ve tesis edilerek Ukrayna istiklâli ilân edilmiştir...

Kırım turkleri, ancak bu tarihi vaka ile Ukrayna'nın millî şairi

Şevçenko'nın «milletler hapisanesi» dediği Rusya'nın çökeceğine inanıyorlardı..

Ukrayna istiklâli Azerbayica'nın, Şimalî kafkasya'nın Gürcista'nın Türkista'nın belkide Kazan ve Sibirya'nın, beyaz Rursya'nın Kuban ve Don kazaklarının kurtarılmalarına en büyük tesiri ve yardımı yapacaktı. Kırım türk'lerini sevindiren ve emniyetle atiye baktıran bir sebepde inkilâpcı Ukrayna istiklâlcilerinin Kırım istiklâlini tanımaları ve buna taraftar olmaları idi.

1917 de Kiyef'te toplanmış olan bütün «mahkûm milletler kongrası» nda vaki beyanat ve mukarrerat ve Ukrayna hudutlarının «orkapu» da nihayet bulmasının üçüncü (Üniversal) kanunu esasilerile ilânı, Kırımın hiç bir meselesine müdahale etmemiş bulunmaları ve bilahare (Brestlitovsk) sülhünde Ukrayna murahhaslarının Kırım istiklâline sadakatleri Kırım türklerinin bu kanaatlerini takviye etti. Nihayet Ukrayna istiklali Rus emperiyalizminin karadenizden çekilmesi dimekde olduğundan ve ancak bu sayede Rusların «şarka doğru» siyasetlerine set çekilebileceğinden dolayı Kırım türkleri Ukrayna'nın her muvaffakiyetinden onlar kadar seviniyorlardı.

* * *

«Her millet kendi mukadderatını tayinde hürdür. Mahkûm milletler hatta rusyadan ayrılmak hakkına da malikdirler» diyen ve bunu tanıdıklarını resmen ilân eden bolşevikler de amele diktatörlüğu ve cihan inkılâbı» namına bu esası yıktılar. Bunlar da «fili kavline» uymayan eski Rus siyasetinin yolundan kittiler ve yeniden bu milletleri kandan, ateşten geçirerek esarete düşürdüler.

Her ne kadar bolşevik rusyasında yaşayan milletler amele diktatörluğu esasıda kurulmuş birer sovyet cumhuriyeti teşkil etmişlerse-de bunların moskova'dan kommünist fırkasının merkezinden idare edildikleri artık herkesin malumıdır.

Asırlardan beri iktisadi hayatları ancak küçük mülkiyet esasında kurulmuş ve kuvvetli bir surette sanayii temerküz etmemiş bulunan bu milletlerin hayatlarını sözde sosyalizme çevirmek için israr edilmesinde ve bilhassa bunlarda teşekkül ve taazzu etmemiş bulunan ve ekalliyeti kalileden ibaret bulunan amele sınıfının diktatörlüğile idare ettirilmesindeki gaye ancak bunların millî cereyanlarını kırmaktır.

« Beynelmileliyetcilik» le milletcilik öldürülmek isteniyor.

Buna binaendir ki onüç senedir mahkûm milletler Rusya'da mürteci beyaz cenerallere karşı olduğu kadar kızıl diktatörler aleyhine canla, başla pençeleşmekte, kan dökmekte devam ediyorlar...

Lenin «devleti; bir sınıfı diğerine ezdiren bir makinedir» [1] ve «amele diktatörlüğü doğrudan doğruya şiddete istinat eder, hiç bir kaunula tahdit edilmemiş, hiç bir kaidee tabi değildir» [2] demişti. Bu esaslarda yürüyen bolşevik hükümetinin «ezmesi» ve «şiddeti» her tarafta ancak menfi neticeler verdi ve tabii olarak, mahkûm milletlerin ancak kendi vatanlarına, kendi ocaklarına kendilerinin sahip olmalarile zülümden, açlıktan kurtulabilecekleri kanaatlerini sarsılmaz bir surette kuvvetlendirdi...

Otuz miliyonu mütecaviz Ukrayna milletinin istiklâli Rusya'daki türklerin ve bütün mahkûm milletlerin kurtulmasına esas olacağı kibi meşhur kara toprağının mebzul buğdayı , şekeri ve zenkin madenlerile Ukrayna'nın Rus istismarından kurtulması Rus emperiyalizminin temelinden kırılmasını da intic edecektir.

Bu davanın muzafferiydik 1711 de Prut'ta yapılan ve neticeleri türk tarihine pek pahalıya mal olmuş olan hata tamir edilecek ve belkide tarihin bu büyük ve facialı dersini artık bihakkin anlamış olan ve rusyaya baltıkdan akdenize kadar hemhudut bulunan milletlerin hayatı ve samimî ittifakları teessüs edecektir. Ancak bunun tahakkuku ile «rus silindiri» şark ve garp milletlerinin ocaklarını ezemiyecek ve ancak bu suretle hiç bir kanunla tahdit edilmeyen «şiddet» lerinden emin olacaklardır. İşte bu kanaatlerle meşru Ukrayna istiklâl davasının muvaffakiyetini diliyor ve buna binaen muhterem karilerden Ukrayna hakkında ciddi vesaika müsteniden yazılmış olan mösyö Murski nin bu kıymetli eserini alâka ile okumalarını tavsiye ve rica ediyorum.

---

[1] Leinn külliyatı Moskova 1924 Cilt XVI Sahifa 7

[2] Lenin külliyatı Moskova 1924 Cilt XVII Sahifa 361

UKRAYNA MES'ELESİ
ve
AVRUPA

Son iki asır müddetince devam eden Ukrayna meselesi, şarkî Avrupa'da bir hükûmeti müstakille gibi hakikatte mevcut değil idi.

Mukaddema, mevkii coğrafisi ve vaziyeti siyasiyesi itibarile Avrupa devletleri ve betahsis hemhudut bulunduğu komşuları Türkiye, Lehistan ve Moskof hükûmetlerinin menafi ve âmâli siyasiyeleri müvazenesi arasında hayat ve mevcudiyetini muhafaza ediyordu. 1709 da Poltava muharebesinden sonra Moskof nüfus ve tesiri altında kalmış ve nihayet Moskoflar Ukrayna faaliyeti milliyesinin son kuvvetlerini dahi kırıp ezdiklerinden millî ordu dağılmış, Kazakları birer tarafa atılmış ve ennihayet Ukrayna bir (Küçük Rusya Vilâyeti) ne tebeddül etmiştir.

Ukrayna vatanperverleri sürüler ile Sibirya kalelerini doldurmuşlar, ve yahut terki vatan ederek muhacerete icbar edilmişlerdir.

İki asır devam eden Moskof boyunduruğu Ukrayna milletinin millî kuvvei mukavimesini her ne kadar zayıflatmış ise de tamamen mahvederek kökünden çıkaramamıştır. Ve bugün o kuvvei milliye görünüşte hayatı siyasiye ve iktisadiyesi mahvolmuş, terbiye ve mevcudiyeti milliyesine taarruz edilmiş, Rus memurini hükûmetinin her işte lûtuf ve ina-

yetine arzı iftikar etmiş ise de hiç bir vakit tamamen esir olmamıştır.

Efkârı milliye, sureti muntazam ada yavaş yavaş milletin âmakı ruhuna iltica etmiş idi, lâkin gaddar müstevliler, gad darlıkları nisbetinde bu mayei hürriyetin mevcudiyetini his sediyorlar, fakat imlıa edemiyorlar idi.

On dokuzuncu asırda başlıyan millî teceddüt her ne ka dar edebi olsa dahi Moskof tazyikine karşı protesto etmek, onun ile uğraşmak efkârını -velev batî surette olsun- telkin ederek halkı tehyiç ediyor ve efkârı umumiyeyi kuvvetlendiriyordu. Ve nihayet yirminci asrın 1905-1917 senelerindeki iki ihtilâl ateşleri arasında Ukrayna milletinin efkârı umumiyesinde başlıyan bu teheyyüç , halk kütlelerinin galeyanı umumisini mucip olarak tekmil vesütile inkişaf etmiş ve bütün cihana, Ukrayna davasının şarkî Avrupa meselesinin en mühim bir esası, amili olduğunu adeta cebren kabul ettirmiş idi.

Harbi umumî, bir mevcudiyet irae eden milletlerin -serbest olarak kendi mukadderatlarını kendileri idare etmek üzere- istiklâl sahibi olmaları fikrini ortaya atmıştı. Avrupa hükûmâtı merkeziyesi politikacıları Ukrayna davasını oldukça meşkûk bir iş addediyorlar, fakat onun vüs'at ve kuvvetini tahmin edemiyorlar idi. Onlar, Ukrayna'yı Rus kuvvetlerini ezmek için bir sevkülceyş vasıtası olmak üzere telâkki ediyorlar ve Ukrayna işine payidar olacak daimî bir davayi siyasî nazarile bakmıyorlar idi.

Galip olan itilâf devletleri Avrupa'ya yeni bir muahede imzalattırarak ve betahsis Fransa ve İngiltere devletleri 1917 de Ukrayna'yı kabul ve tasdik ederek siyasî program-

larının diğer hususatını icraya tevessül ettiler. Çünkü Avrupa devletlerinin bu muğlâk meselei siyasiyedeki fikirleri iki yüzlü idi. Rusyanın garp hududu Vilson prensipleri dahilinde olduğunu tahayyül ediyorlar idi. Fakat Rus ihtilâli bu fikirleri altüst etti. Şarkta uzaklaştırdı, garpta ise Polonya ve Fenlândiya'yı ilâve ettirerek hududunu aşırdı ki, bu suretle mezkûr prensibin kuvveti kayboluyor idi.

Avrupa politikacıları, ve başlıca Klemanso ve Loyt Corç Rus ihtilâlinin ruh ve manasını anlıyamıyorlar idi. Esasen şarki Avrupa'nın bu kısmı hadisatı hakkında kendilerinin şahsî ve vazih bir fikri mahsusları dahi yok idi. Halbuki öte taraftı., Rusya'da millliyet esasları üzerine yeni yapılacak teşekküller davası 60 milyon halkı heyecan içinde bırakmış idi. Bu dava neticesi, bu teşekküllere dahil halka yeni hükûmetlerinin istiklâlini verecek, hürriyeti şahsiyelerini ve istiklâli siyasilerini kazandıracaktı. Henüz efkârı umumiyeyi zehirlememiş olan eski Çarlık Rusyası siyaseti, Moskova'ya müteveccih olan iki yüzlülük siyasetinin son izleri bir daha belini doğrultamamak üzere kırılıyor idi.

Bütün enzarı dikkat, o zaman Paris'te inikat eden sulh konferanslarına tevcih edilmiş olduğu halde her kes orada kendi hukukunu tanıyıp kabul ve tasdik edecek bir istinatgâh arıyor idi.

Bu iddiaların netayici, vüs'at ve şümulleri ehemmiyetleri nisbetinde harbi umumî netayicini geçmemiş olsalardı harp netayici ile istiklâl iddialarının netayici her halde müsavi gelir idi. Avrupa siyaseti bu ciheti görmüyor ve görmek istemiyor idi.

Rusya'nın harpten evvel olan borçları meselesi ile hal-

kın en mukaddes hukukunun temini meselesi siyaset terazisine konulduğu zaman borçların taksimi meselesi ağır basmıştı; ve işte o zaman Klemanso ve Loyt Corc'un Rusya'nın bankacı ve sarraf olan siyasiyununa fısıldadıkları sözler üzerine ihtilâl, Rus mefkûresi, Rus âmali hakikiyesi haricinde olarak baş gösterdi ve onların işaretlerine itaat ederek telkinleri dairesinde devama başladı.

İtilâf devletelri ile yeni hükûmetler arasında sulh ve münasebatı dostane başlıyacağı yerde, itilaf devletleri tarafından teçhiz edilmiş olan bir takım müsellâh fırkaların şimalde ve cenupta Bolşevikler ile harbedileceği sözleri ile toplandığı görülüyor idi. Halbuki hakikatte bu ordular Ukrayna ile yeni Kırım ve Kafkas cumhuriyetleri için idi.

Bu prensiplerin netayici Ukrayna için pek feci oldu. Bolşevikler ile yapılan mücadeleler; Ukrayna hükûmetini, Denikin ve Vrangel'i nihayet bitap düşürerek zebun ve mağlûp ettiler. Fakat bu mağlûbiyet, muharebe meydanlarında düşman silâhları tarafından şerefli bir surette kazanılmış bir galibiyet neticesi değil, belki Rus imparatorluğu'nun nüfus ve kuvvetini halkın hukuk ve menafiini ihmal ederek kurtarmak için yapılan siyasî entrikalar, sulh konferansları neticesi idi.

Sulhan idare ve tesviyei maslahat siyasetleri muvaffak olamamış idi. Komünistler'in kızıl emperyalizmi, Çarlık hükûmeti mutlakasının kara emperiyalizmi yerine kaim olmuş idi.

Eshabı sermayeye ve servete karşı biaman ve tahripkâr âmal sahibi olan bu vahşî ve zalim emperiyalizm, Avrupa siyasiyununun hataları yüzünden tekmil eski Çarlık Rusyası'nın arazisinin hemen kâmilen kendisi tarafından elde edilme-

sine yardım etmiş olan Avrupa'ya karşı minnet ve şükranlarını izhar ve isbata çalışıyor idi.

Avrupa'nın yardımı olmaksızın Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin ittihadı ve Bolşeviklik'in iktidarının takviyesi kabil olamıyacağını Bolşevikler dahi itiraf ediyorlar idi. Fakat aynı zamanda Moskova'da da muktedir eller tarafından idare edilmekte bulunan umumî ihtilâl propagandası semerelerini vermeğe başlıyor idi. Macaristan'da, Almanya'da, Odesa ve Sevastopol'daki Fransız donanmasında zuhur eden ihtilâller Fransız ordusunda komünist propogandası Moskova'nın Avrupa'ya karşı takdim ettiği minnet ve şükranlar, hizmet ve yardımlarına mukabil inayet ve ihsanlar idi.

Şayet Bolşevikler Avrupa'ya karşı hareketlerinde muvaffakiyetsizliğe uğrarlarsa, ihtilâli umumiyi temin ve takviye için Alman ve Macar Komünistleri'ne yardıma Moskova'dan gönderilen kızılordular maksatlarına erişemezler ise Avrupa bunun acısını Ukrayna'da, bu has ana toprağında dehşetli harabeler bırakarak ödemeğe mecbur idi.

Son zamanlarda Ukrayna davası, halkın efkârında yerleşmeğe ve halkın alâkasını yavaş yavaş uyandırmağa başlamıştır. Avrupa siyasiyunu dahi artık Ukrayna meselesinde hakikati görmeğe, Ukrayna davasının her ne kadar tamamen İslâv muhitinde ise de yine bir Avrupa meselesi olduğunu ve meselenin ehemmiyet ve ciddiyeti Avrupa'ya ait mesaili siyasiye meyanında Ukrayna davasının dahi bir mevkii olacaağını tasdik etmeğe başlamışlardır. Ergeç kesbi ehemmiyet edecek olan Ukrayna meselesine lâkayit kalmaları kabil olmıyan Romanya, Türkiye, Rusya, Polonya gibi bir çok Avrupa hükûmetleri bu meselede alâkadar olacaklardır. Av-

rupa'nın büyük büyük ihtilâfları ile sıkı bir surette bağlanmış olan Ukrayna, şarkta her türlü müşevveş münasebatta pek güzel bir mutavassıt ve nâzım olabilecektir.

Ukrayna meselesi halledilmeksizin şarkî Avrupa'da sulhun iadesi mümkün değildir. Ne Bolşevikler'in sulhu âmir sözleri, ne teslihini gizli tutarak komünist avamili olan bütün afradın teçhizi, ne de Bolşevik aleyhtarlarının Rusya'yı harpten evvelki hudutları dahilinde baştan aşağı yeniden imar ve ihya edecekleri hakkındaki vadü vaitleri bir sulhu temin etmek kuvveti hazidir.

Bir tarafta Bolşevikler, diğer tarafta Bolşevik aleyhtarı olmak üzere mevcut olan iki muhasım grup bile Rusya'nın taksiminde sureti umumiyede müstakil hükûmetler teşkili ve sureti hususiyede Ukrayna'nın ayrıca mevcudiyeti meselesinde müttefikurrey idiler. Gerek o taraf, gerek bu taraf için Rusya yahut Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı (U. R. S. S.) yalnız bir şekli mahsus olup bundan Ukrayna, Kafkasya, Türkistan ve sair milletlerin memleketleri ayrılır ise bu hal Moskova hükümeti merkeziyesi için siyasî ve iktisadî bir inhitatı, Rus politikasının ve Rusya'nın dünya siyasetindeki vaziyet ve vazifesinin nihayeti olacaktır, ayni zamanda Rus Emperiyalistinin Çanakkaleye kadar tevsii fikrine hatime verecektir.

Rusya'nın cihan siyasetindeki vaziyet ve vazifesi daima şayanı istifade olmamıştır. Ve betahsis son senelerde açıktan açığa ve bimecal komünistlik hayali hamı ile bu siyaseti harap edici bir mahiyet almıştır. Fakat Moskof siyasiyunu bunların hiç biri ile alâkadar değildirler, onlarca her ne bahasına olursa olsun Rusya'nın mevcudiyetini muhafaza etmesi

lâzımdır. Moskoflar Ukrayna ve diğer millî hükumetler teşekkül edememek şartile Bolşeviklik'in bütün mevcudiyet ve iktidarını kabule ve onun takviye ve idaresi için muhtaç olduğu her şeyi ihzar ve temine hazırdırlar. Onlarca (1918-1920) de bütün kuvvetlere karşı ancak Bolşeviklik kuvveti Rusya'yı kurtarmış ve bir vahdeti milliye halinde teşekkül ettirmiş idi. Şarktan, garptan her taraftan gitmekte olan muhacirler dahi bittabi bunu biliyorlar idi.

Rus Demokrat Sosyalist Fırkası Lideri A. Pieşehonov «Niçin hicret etmedim» serlevhalı yazmış olduğu bir bendi mahsusta:

Bir çok defalar Bolşevik hükûmetinin muvaffakiyetleri beni memnun ve mahzuz etmiştir. Bolşevikler Polonezler'i Kyef'ten koğdukları zaman memnun oldum. Ne vakit Besarabya istirdat edilecektir, o zaman da memnun olacağım. Ve ne vakit Japonlar Rus olan Sahalin adasının nısfını iade edeceklerdir, memnun olacağım ve yine ne vakit Çanakkaledeki Rus menafiini temine muvaffak olacaklardır, yine memnun olacağım ve böylece Bolşevikler âsarı azime meydana getirecekler, ben de o zaman onları Rusya'da icrayi hükmedecek hükûmet ancak bunlardır diye hükmedeceğim».

Sözlerini yazmıştır. Bunu mümasil beyanat Rus siyasî mülteci ve muhacirleri tarafından dahi vukubuluyor idi. Son defa Rus Demokrat Fikrası Lideri «P. Milioukov» Paris'te Rus-İngiliz ihtilâfı münasebetile şu beyanatta bulunmuştur:

«Bir Sovyet-İngiliz ihtilâfı halinde bizim hattı hareketimiz Kafkasyalılar'ın, Ukraynalılar'ın ve sair düşmanlarımızın hattı hareketlerinden başka olacaktır. Bizim hissiyatı vatanperverânemiz bunları yekdiğerinden tefrik etmez. Ve bunları da Komünistler ve Komsomullar sırasında tutar».

Sovyet - Çin ihtilâfı münasebetile dahi ayni fikirler tekrar edilmiştir. Maamafih Ukrayna meselesi artık ihmal edilemiyecek ve yahut sükût ile geçiştirilemiyecek bir dereceye gelmiştir.

Rus erbabı siyaseti pek güzel takdir ederler ki Ukrayna bir çok seneler müstakil idi. Her ne kadar Bolşeviklik'in Ukrayna'ya istilâsı bu istiklâli söndürmüş ise de dokuz senedenberi dünyanın her tarafına yayılmış olan Ukrayna muhacirlerinin samimiyet ile hüsnü kabul gördükleri bütün cihan merkezlerinde efkârı umumiyeyi lehlerine çevirmek için gösterdikleri mesai ve faaliyetin parlak asarının tebellür etmesine bais olmuştur.

Rus siyasiyunu şurasını da takdir ederler ki müstakbel Rusya'nın akibeti Ukrayna meselesinin halline merbuttur. Müstakil bir Ukrayna, Rusya'nın zengin ve mahsuldar bir parçasının ziyamdan, Rusya'nın Karadeniz sahillerinden tebidinden ibaret değil, belki daha bir çok milletler arazisinin dahi, Rusya'dan ayrılması, koparılması demektir. Moskof etnografisine nazaran bir taksim Rusya'nın eski halini iade etmek demek olup bu ise şarkî Avrupa'da yeni bir havayi siyasinin vezanı demektir. Rusya'dan hicret etmiş olan Rus politikacıları 1928 de kendi kendilerine Ukrayna'ya bazı müsaade ve imtiyazlar itasını kararlaştırarak Alman İttihadı'ndaki (Baviyera) nın mevkii gibi Rus İttihadı'nda muhtariyeti idareyi haiz bir Ukrayna teşkilini teklif ettiler. Halbuki bu teklif evvelce dahi vaki olmuş ve 1918 de Ukraynalılar tarafından reddedilmiş idi. Bu, onların fikrince Ukrayna'ya verilecek müsaadelerin azamî derecesi idi. Ukraynalılar kabul etmese bile ikna edilecekler idi.

Asırlardanberi bir çok defalar Moskova ve Ukrayna arasında nüfuz ve kuvvet rekabeti çıkmış idi, fakat nihayet Moskoflar kuvvet ve nüfuzlarını hakikaten ziyadeleştirdiklerinden Ukrayna'yı zabıt ve istilâ ederek Ukrayna nüfuzuna hatime vermişler idi. Rus muhacirleri, siyasiyunu bu iktidara malik olmadıkları gibi bundan sonra da malik olamıyacaklardır. Bu kuvvete bugün bir dereceye kadar ancak Bolşevikler sahip olarak Çarlık Rusyası zamanından ziyade istimal ediyorlar ise de son zamanlarda onların mevki ve kuvvetleri dahi sarsılmağa başlamıştır.

Bundan başka Türkistan, Kafkasya, Azerbaycan, Kırım ve Ukrayna'da bu milletlerin vicdanından doğan ve bu milletleri yekdiğeri ile ittihat ettirerek bir kütlei vahide haline getiren ahlâkî bir kuvvet daha vardır ki topraklarının istiklâli için Moskova ile her zaman bir cidali millide bulunacaktır ve bu yerlerin Rusya'ya ilhakına mani olacaktır.

On senedenberi kendini Bolşevik Rusyası'na karşı müdafaa ile uğraşan ve elli beş milyon halktan mürekkep bulunan bu müttehit kütle hiç bir vakit Çarlık Rusyası'nın ve yahut Demokratik Rusya'nın ihyasına muvafakat ve müsaade etmiyeceklir.

Zira Rusya ile ittihat; Ukrayna ve diğer memleketler halkları için mevcudiyet ve hissiyatı milliyelerinin imhası, esareti siyasiyenin iade ve devamı ve ayni zamanda Moskof menfaati için en mukaddes ve hayatî menfaat ve hukuklarının ayaklar altında ezilmesi demektir.

Rusya'nın harbi umumiden evvel oynadığı rol, tamamen ve kat'iyyen bitmiştir. Rus siyasiyunu er geç bu hakikati anlıyacaklardır ki bu anlayış kendileri için dahi çok iyi ve hayırlı olacaktır.

Burada biraz tevakkuf ederek Ukrayna meselesinin Avrupa'ca nasıl telâkki edildiğini tetkik edelim:

Dokuz sene evvel Avrupa siyasiyunu, bilahsis Fransa ve İngiltere erbabı siyaseti, şarki Avrupa'da bir tebeddül aleyhtarı idiler.

Her şeyden evvel Rusya'nın kendilerinin bir müttefiki olduğunu, ve menfaatleri için büyük büyük kurbanlar verdiğini unutamıyorlardı. Milliyetlerin istiklâli fikri henüz yeni idi ve pek o kadar mevkii tatbika vaz'edilebileceğe de benzemiyordu. Ayni zamanda mevkii tatbika konulabilse bile Avrupa müvazenesini temin eden ittifaklar, itilâflar yerine sureti ciddiyede kaim olacağı pek meşkûk idi. Eski devir diplomatları pek ihtiyatlı hareket ediyorlar idi. Rusya'nın ve Rus diplomasisinin cihan siyasetinde bir mevkii mühim işgal etmiş olması şimdilik kendilerini hoş gördürüyor idi.

Asıl Rusya artık mevcut olmadığı, bu kaviyüşşekime idare ihtilâl karışıklıkları ile parçalanarak yeni ve müstakil bir takım teşekküller vücut bulmakta olduğu, kendi menfaatlerini Moskof menafiinin tahtı tahakkümüne bırakmak hiç bir tarafta arzu edilmemekte bulunduğu, tehlikeli ve zararlı dahi olsa bile Denikin ve Vrangel orduları ile kesbi takviyet etmiş olan itilâfın arzularına karşı gelinmeğe, emirlerine itaat edilmemeğe başlandığı halde Avrupa devletleri dalmış oldukları habı gafletten hâlâ uyanamamışlardı.

Dokuz sneelik Bolşevik idaresi Avrupa'yı Rusya'dan ümidini kestirmeğe mecbur etti. Çarlık Rusyası yerine Bolşevik Rusya'yı ikame için neticesi talihe bağlı mütereddidane bir çok tecrübelerden sonra Bolşevik Rusyası, Avrupa ahengi düvelisinden çıkarılmış ve Rusya'nın kıymeti siyasiyesi dere-

cesi sıfıra inerek hiçliğe müncer olmuş idi. Bu arada ise diğer tarafta Cemiyeti Akvam taazzuv etmekte ve ona olan itimat yavaş yavaş büyümekte idi.

Avrupa devletleri arasında siyasî ve askerî müvazenetin ve tarafeynin menafi ve hukuku mütekabilesinin teminine amil ve müessir olan ve evelce kesbi ehemmiyet etmiş bulunan her nevi itilâfların, ittifakların şimdi hiç bir hüküm ve kuvveti olmadığı son zamanlarda görülmüş idi. Vaktile hayatı siyasiyede parlak bir amil olan Rusya, bugün Cemiyeti Akvam'ın tesirile lüzumsuz bir hale gelmiştir. O yalnız harbi umumiden sonra Versay muahedesinin inhilâline matuf harekâtından do'ayı her hangi bir kuvveti haiz olmuştu. Fakat Almanya Cemiyeti Akvam'a kabul olunduktan, tamirat ve arazii meşgule hususatı hakkında itilâflar aktedildikten sonra Alman-Bolşevik ittifakı ciddiyet ve ehemmiyetini kaybederek hakikatten çıkmış ve ortada yalnız bir şekil kalmıştır.

Sovyet Rusyası, eski mevkii elde etmek için mümkün olabilen mesaiyi ifa eylediği ve bu baptaki mevanii ortadan kaldırmağa son derece çalıştığı halde hiç bir şey teminine muvaffak olamamıştır. Çünkü Avrupa'da beyneldüvel münasebatın ve müvazenenin temini için artık Rusya'nın yardımına ehemmiyet verilmiyor idi.

Üçüncü Rusya'yı teşkil eden muhacirlara gelince: Bolşeviklik harabelerinden doğmuş olan bu üçüncü Rusya, eski Rusya'nın iadesi hususunda hiç bir kuvvet ve ehemmiyeti haiz değildir. Bu Rusya hiç bir vakitte Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı'nın hududuna kail ve razı değildir. Yalnız Polonya ve Fenlândiya'yı istisna etmektedirler. Onlara nazamüstakil hükûmetler, betahsis Litvanya, Litonya, Estonya hükûmetleri Rusya'nın siyasî ve hatta iktisad îmenfaatlerine

serfüru etmeğe ve kendilerine verilecek meşkûk bir muhtariyeti idare ile kanaat eylemeğe mecburdurlar. Rusya bugünkü hudutlarının tashihini iddia edecek, Karadenizdeki menfaatlerini temin için Türkiye'yi bile Avrupa'dan Asya'ya sürüp çıkaracak ve Çanakkale kontrolunu vazi yet edecektir.

Rus politikacılarının fikirlerine nazaran bütün bu plânların mevkii tatbika konulması ve Rus mevcudiyetinin temini için şarki Avrupa'da yeni bir yangın çıkarmak ve Avrupa'yı yeni bir harp tehlikesine sürüklemek kâfidir. Avrupa politikacıları, hatta bilyük Rusya'nın yeniden canlanması taraftarı olanlar bile bu hakikati anlamış olduklarından Rusya hakkındaki eski düşüncelerini terketmişlerdir. Bu diplomatlar artık kani olmuşlardır ki eski Rusya'nın tamamen inkısamı ve yeni milli hükûmetlerin taazzuv ve teşekkülü pek yaklaşmıştır. Ve bu inkısam ve taazzuvu ne Avrupa ve ne de Avrupa devletleri arasındaki müvazenet meseleleri geri durduramaz.

Filhakika muhtelif hükûmetlerin menfaatleri bu yeni teşekküller arasında kendini gösterecek ve şüphesizdir ki hükûmatı mevcude siyasî ve iktisadî menfaat ve nüfuzlarını temine çalışacaktır. Fakat bu iddialarda ve bu mesaide bir az hüsnü niyet ile hareket edilir ve yekdiğere karşı mes'uliyet ve müsaadatı mütekabile esasları kabul olunur ise o zaman her şeh kabili telif bir hale gelecektir.

Tarihî vekayiin seyir ve hareketi Ukrayna devleti müstakilesinin ihyası yakın, hem de pek yakın bir istikbal meselesi olduğunu göstermektedir. Ve bu iş Avrupa'nın ne protesto ve ademi muvafakatini ve ne de şüphesini mucip olacaktır. Avrupa ne Çarlık Rusyası'nı iade etmenin, ne üçüncü Rusya'nın amalinin husulüne hizmetin; ne de Bolşevik Rus-

yası halile ipka eylemenin samimî bir iş olduğunu kimsenin inanmıyacağını artık anlamıştır.

Neticenin neye varacağını tahmin edip söylemek pek güçtür. Fakat Ukrayna milletinde mevcut olup vatan muhabbetinden tahassul eden kudret ve kuvvetin teraküm ve tezayüdü ve vüsat peyda etmesi zamanı mukadderin pek ziyade yaklaşmış olduğunu göstermektedir.

Zuhur edecek her hangi bir ihtilâl, Ukrayna arazisini Bolşevikler'den kurtarmak değil, belki Moskof tahakkümünü zîrüzeber ederek onu tahtı esarete alacak ve kendi boyunduruğu altına sokacaktır.

UKRAYNA MEMLEKETİ:
ARAZİSİ, AHALİSİ, SERVETİ İKTİSADİYESİ

Ukraynalılar'ın sakin oldukları memalikin heyeti mecmuasına "Ukrayna„ namı verilmesi yeni değildir. Dokuzuncu asra ait halk şiirlerinde Ukrayna ismine tesadüf edilmektedir. Ukrayna hükûmetinin tarihçei teessüsünün mebdeinde Ukrayna isminin bir mahiyet ve manayi siyasisi yoktu. Varyaklar'ın büyük bir tazyik ile kendi hanedanlarını Ukrayna'da hükümranlığa cebren kabul ettirdikleri devirde Ukrayna'ya kendi şöhretleri olan Rus ismini vermişlerse de Ukrayna namı yine mevkiini muhafaza etmiştir. Varyaklar'ın nüfuzu esaretinden kurtulduktan sonra Ukrayna ismine daha sık tesadüf edilmektedir. 1187 senesindenberi Ukrayna'ya ait tarihî tekmil yazılarda Ukrayna isminin zikredilmekte olduğu ve bu ismin bilümum tevabiine dahi şamil olmak üzere Ukrayna arazisine teşmil edildiği görülür ki böylece tedrici tedrici Ukrayna ismi tammümüm ederek bu kıt'a için yabancı olan ve Varyaklar tarafından tevsim edilmiş bulunan (Rus) ismini tamamen istihlâf eylemiştir.

Bu devirlerdeki Rus Çarlar'ı bu kıt'ai arazinin Ukrayna ismini kabul ederek kendi Moskof memleketlerine (Büyük Rusya) ismini vermişler idi. (1) Ve böylece Ukrayna arazi-

(1) Ukrayna ismi o devirlerde hemen umumiyet üzere ecnebiler tarafından tanılıyordu. Dünyaca maruf olan meşhur Coğrafya âlimleri eserlerinde daima okrayna ismini zikretmişlerdir:

1580 senesinde Motycl «Moticlle» in, 1641 de Sansonun, 1657

si Ukrayna ismini hürriyeti zaptedilerek esarete girinceye kadar muhafaza etmiş idi. (2) Ukrayna'nın istilâsından sonra bu kıt'ai araziye «Küçük Rusya» namı verilmiş ve Ukraynalılar'a dahi Küçük Rus veya sadece «Haholi» denilmiştir. Bu isimler, istiklâlinin son alâmeti olan Ukrayna isminin dahi ortadan kaybedilerek tamamen imhasını ve Ukrayna millelinin Moskof milletile istihale edilerek Moskof'laştırılmasını temin için verilmiş idi.

16 18 - inci asırlardaki istiklâl mücahedelerinde Ukraynalılar istiklalleri dairesi şümulüne dahil araziyi Ukrayna ismile yadettikleri gibi 19 - uncu asırdaki Ukrayna milletinin teceddüt devrinde nihayet Ukrayna ismi bu kıt'ai arazinin ve bu kıt'a halkının ismi resmisi olmuştur. 1917 senesi hadisatı dahi beynelmilel münasebata bu ismi ithal ederek kökleştirmiştir.

Bugünkü Ukrayna arazisi 905.000 kilometro murabbaidir. Eski Rusya'nın dokuz vilâyetinden müteşekkildir. Mezkûr vilâyetler dahi:

Volhini, Podolya, Kiyiv, Herson, Çernihiv, Poltava, Katerinoslav, Harkiv vilâyetleri ile Torit vilâyetinin Kırım hariç olmak üzere Ukrayna'ya kadar olan kısmından ibarettir.

---

ve 1650 de Boplan «Bouplan» ın 1657 de ve 1660 da Cornelius'un haritalarında Ukrayna ismi kullanılmıştı. Rus «Rousse» ismi ara sıra ve daima ehemmiyetsiz bir surette olmak üzere zikredilmiştir. Moskoflara ait arazi dahi Moskofluk «Moskovi» namile yazılıyordu.

[2] Moskof muharrerat ve kuyudu resmiyesi dahi Ukrayna ismini on sekizinci asrin mebdeine kadar istimal etmektedir. 5/4/1742 tarihinde aktedilmiş olan Moskof - Türk muahedesinde şu satırlar yazılıdır:

Madde 3 — Haşmetlü Çar hazretleri Ukrayna namı verilen Kazak memalikinin sahibidir.

Ukrayna hududunun haricinde Ukrayna'ya ait bazı arazi daha vardır ki bu arazi mukaddema Avusturya ve Macaristan tarafından işgal edilmekte olduğu halde harbi umumiden sonra Polonya, Çekoslovakya ve Romanya arasında taksim edilmiştir. Volhini vilâyetinin garp ciheti ise 1921 senesinde tanzim edilen Riga muahedesile Bolşevikler tarafından Polonya'ya terkedilmiş ve Moskoflar Kursk ve Kuban vilâyetlerinin bir kısmını muhafaza etmişlerdir.

On dokuzuncu asrın nihayetlerine doğru bir çok miktarda Ukrayna muhacırları aksayi şarka hicret ederek Amur nehri sevahilinde kalabalık birer cemiyet halinde olarak yerleşmişler ve 1.008.000 kilometro murabbaı araziyi işgal etmişlerdir. Ukrayna muhacirlarının tesis ettikleri bu müstemlekeye, müstemleke meclisi kararile 1918 senesinde (Yeni Ukrayna) namını vererek Moskova'dan tamamen ayrı müstakil bir Ukrayna kolonisi olduğunu ilân etmişlerdir.

Bugünkü Sosyalist Sovyet Ukrayna Cumhuriyeti Bolşevikler tarafından yapılan idarî taksimata nazaran on iki vilâyetten mürekkeptir:

Volhini, Donetz, Kiyiv, Katerinoslav, Zaporijie, Kremençuk Nikolaiv, Odesa, Podolyn, Harkiv, Çernihiv, ve Çerkas vilâyetlerinden ibarettir.

Harkiv şehri Sovyet Ukraynası'nın merkezi idaresidir. (1)

Ukrayna arazisi servetî tabiiye itibarile Avrupa'nın en zengin yerlerinden biridir. Arazisinin %65-i kara toprak olup ziraate gayet elverişli ve çok mahsuldardır. Betahsis buğday ve çavdar ziraati için son derece müsaittir.

Ukrayna her zaman Avrupa'ya zahire ambarlığı etmiş,

[1] Rus sovyet susyalistleri ittihadının « Vilâyet kaza ve nahiyeler mecmuası » 1922 Moskova [Rosca]

hububat mahsulü daima Amerika buğdaylarına ciddî bir rekabet yapmıştır.

Ukrayna'da zengin madenlerin mevcudiyeti ve bunların işletilmeğe başlanması Ukrayna'da başlıca sanayii madeniyenin inkişafını mucip olacak, maişetin gayet ucuz olması neticesi olarak amele masrafının son derece azlığı hasebile masarifi istihsaliye ehven olacağından istikbalde madencilik ve sanayii madeniye büyük semereler verecektir.

Ukrayna'nın Dinister, Buh ile Diniper nehirleri tabiî birer hariki muvasale olmakla beraber kuvvei mihanikiye istihsaline dahil hizmet edeceklerinden her cihetten Ukrayna'da müstahsalların az masraf ihtiyar eylemelerini mucip olacaktır ki bu husus Ukrayna'da serveti millinin artmasına ve böylece Bolşevikler tarafından her cihetten bir harabeye döndürülmüş olan memleketin ihyasile yeniden kesbi mamuriyet eylemesine hâdi olacaktır.

Bolşevikler'in yapmış oldukları son tahriri nüfusta tahrir edilen (31,194,760) Ukraynalı'dan (23,281,860) nüfus nefsi Ukrayna'da sakin olup mütebakisi Moskova, Sibirya, Türkistan ve aksayi şarkta sakindir. (1)

Bunlardan başka tahminen on milyon kadar Ukraynalı dahi diğer memleketlerde Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Kanada, Cemahiri Müttefikei Amerika ile Amerikayi Cenubî'de sakindirler.

Ukraynalılar İslâv ırkına mensup olup bu ırkın şark neslini teşkil ederler ve asırlardanberi şimdi bulundukları mahalleri işgal etmektedirler. Hirodot'un asarında bile Ukray-

[2] Sovyet susyalist cumhuriyetleri ittihadı ahalisinin lisan ve milliyetleri, hükûmatı müttehidenin 1926 tahriri nufusu. 1928 Moskova [Rosca]

nalılar'a dair bazı malûmat vardır. Tarihi tabiii beşer (İntropoloji) noktai nazarından Ukraynalılar garbî ve şimalî İslâvlardan tamamen farklıdırlar. Entropolojik ve Etnografik gayet ciddî ve hakikî malûmatı mevsukaya bakılırsa Ukrayna milleti tamamen İslâvlardan ayrı bir millettir. Yekdiğere ırkan ve neslen pek yakın olan ve ayni lisan ve ahlâk ve terbiyei milliye ile yekdiğere merbut bulunan bir takım kabilelerin birleşmesinden Ukraynalılık doğmuştur. (1)

Ukrayna lisanı dahi diğer şark İslâv lisanları arasında ayrıca bir lisandır. Ukrayna ve Avrupa lisaniyyunu bunu pek mükemmel surette ispat etmişler ve Ukrayna lisanı lûgatçesin'n oldukça zengin bulunduğunu meydana çıkarmışlardır.

1905 senesinde Petresburg fen akademisi bile Rus hükûmetine vermiş olduğu bir takrirde Ukrayna lisanının ademi intişarına badî her türlü tedabir ve usullerin ilgasını talep etmişti. Ve bu suretle Rusluk âlemi içinde ne Ukrayna meselesi ve ne de ayrıca bir Ukrayna lisanı mevcut olmadığını ispat ile uğraşan Rus hükumetine ve Rus siyasiyyununa karşı Rus heyeti ilmiyesi mükemmel bir cevap veriyordu.

Ukrayna; ziraat memleketi olmak üzere tasnif olunan memalikin en başında olmak üzere ziraat memleketleri arasına dahil olmak hakkını haizdir.

1913 senesindeki hesabata nazaran muhtelif şuabatı sı-

(1) Bir çok Avrupa uleması eserlerinde Ukrayna milletinin tamamile Rus milletinden farklı ve ayrı bir millet olduğunu yazmışlardır;

Profesör Robert [İslâv âlemi ve mazisi] 1851 paris. Alfret Föyye [Avrupa akvamı hakkında pisikolojik tetkikat]. Dr. Hans Günther Almanlar ve komşuları] münih 1920.

naiyenin istihsalâtı umumiyesi 2,650,000,000 rublcyi geçiyordu. Bunun:

1,580,000,000	Rublesi istihsalâtı zirniyeden
264,000,000	Rublesi hayvan ticaretinden
230,000,000	Rublesi istihsalâtı madeniyeden
576,000,000	Rublesi müstahzar mevadı müstehleke hâsılatından teraküm etmektedir.

Ukrayna servetinin başlıca membaı şüphesiz ziraattir. Ukrayna'da ziraat hemen hemen hali iptidaide olduğu ve mahsulatı idrak usulü de tamamile hali iptidaide ve acip ve garip bir tarzda icra edildiği halde topraklarının fevkalhat mümbit ve bereketli olmasına mebni istihsalâtı ziraaiyesi son derece ziyadedir.

Ukrayna'nın münkasem olduğu dokuz vilâyetinde ziraate müsait arazisi harbi umumiden evvel 48,267,000 hektar idi. Sosyalist Sovyet Ukrayna Cumhuriyeti bu miktarı 46,363,000 hektar olarak tahsis etmiştir ki:

2,156,000	Hektarı	mesken için arazi
31,750,000	„	Ziraat
2,663,000	„	Çayırlık
1,715,000	„	Otlaklık (Mer'a)
3,620,000	„	Orman ve çalılık
3,737,000	„	İşlenmemiş ham arazi
722,000	„	Muhtelif işlere ait ham arazi.

1909 - 1913 senelerinde 19 milyon hektar araziye hububat ekilmiş idi.

6,200,000	Hektar araziye buğday
4,280,000	Hektar araziye Çavdar
8,520,000	Hektar araziye arpa, yulaf, karabuğday.

1909 - 1913 senelerinde dokuz Ukrayna vilâyetinin buğday mahsulü 20,800,000 tona baliğ olmuştur. Diğer hububat ile mukayeselerinde buğday ve çavdar % 58 arpa ve yulaf, %37 darı ve karabuğday yüzde bşetir.

Şeker için pancar ziraati Ukrayna vilâyetlerinde külliyet üzere icra edilmektedir. Ancak, pancar mahsulü için iktiza eden yağmurların azlığı yüzünden dokuz vilâyetten yalnız Katerinoslav vilâyetinde bu ziraat yapılmamaktadır. 1914 - 1915 senelerinde 6,500,000 hektar araziye şeker pancarı zer'edilmiştir. Vasatî olarak bir hektar arazi 20 - 25 bin kilogram pancar vermektedir.

Pancar ziraati, Ukrayna için fennî bir usulü ziraat temin ve ziraate mahsus sermayenin kesbi ehemmiyet eylemesini mucip olduğundan bu ziraat tevessü etmiş ve pancar mahsulünün islâhına badî olmakta bulunmuştur. Müteaddit tasfiye mahallerinin mevcudiyeti memleketin şekere olan ihtiyacını tamamile temin etmekle beraber harice ihracat dahi yapmağa muvaffakiyet hâsıl etmektedir.

Tütüncülük dahi oldukça mühim bir mevki işgal etmektedir. 1901 - 1910 seneleri esnasında büyük miktarda arazi tütün ziraatine hasredilmiş ve bu aruziden yetmiş bin ton tütün istihsal edilmiştir, ki umum Rusya tütün hasılatının % 50 sidir. Tütün mahsulünün senevî hasılatı 18 milyon rubleye baliğ olmaktadır.

Ukrayna'da arıcılık dahi şayanı memnuniyet bir haldedir. İki milyon kadar tahmin edilen arı kovanlarından bal ve balmumu istihsal edilmektedir.

Sebzecilik, meyvacılık, ve bağcılık ile çiçekçilik dahi Uk-

rayna'da az çok menfaatler temin etmekte ve Rusya'ya ihracat yapılmaktadır.

Ukrayna'nın cenup vilâyetlerinde, hususile Hersun ve Torit vilâyetlerinde bağcılık son zamanalrda terakki etmiş ve oldukça nefis şaraplar yapılmakta bulunmuştur.

Mer'alarının son derece güzel ve feyizli olması, bir çok ham ve halî araziye dahi çayır ekilmesi yüzünden Ukrayna'da pek mükemmel surette hayvan yetiştirilmektedir.

1916 senesinde memleketin heyeti umumiyesinde:

5,754,615	At
8,016,859	Boynuzlu hayvan (Sığır, öküz ve inek)
7,622,518	Koyun
4,803,940	Hinzir tadat edilmiştir.

Yazılan bu rakkamlar, yapılan bu hesaplar Ukrayna arazisinin serveti tabiiyesini bir dereceye kadar göstermektedir. Ufak bir himmet ile bu makadirin artacağı ve peynircilik ve sütçülük gibi şimdiye kadar ihmal edilmiş olan şuabatı sanayiin dahi terakki ederek büyük büyük menfaatler temin edeceği muhakkaktır.

* * *

Ukrayna'da, madenciliğin de başlıca menabii servet kömür ve demirdir. Kömür madenleri Doneç (Donetz) vilâyetinde sekiz kilometre murabbaı bir sahadadır. Eyi nevi kömür (Antrasit ve kok) Harkiv ve Katerinoslav vilâyetlerinde bulunur. Bu vilâyetlerde ihraç edilen kömürün (80) milyon ton kadar olduğu tahmin edilmektedir. Buralardaki kömür madenleri zengin olup 1,800 metre kadar derinliğe in-

mektedir. Muharebeden evvel 1916 da kömür istihsalâtı eski Rusya İmparatorluğu dahilinde şöyle idi:

% 86,6 Rus villâyetleri dahilinde
% 13,4 İmparatorluk arazisinin diğer mahallerinde

Zift istihsal edilen kömürler Kiyiv, Volhini ve Hersun vilâyetlerinin muhtelif mahallerinde mevcuttur. Senevî istihsalât beş milyon tonu geçmektedir ki ziftçilik san'atinin tevessü ve inkişafı pek muhtemeldir.

Eski Rusya İmparatorluğu arazisi dahilinde başlıca demir madeni havzaları Ukrayna arazisi dahilinde idi. Bu demir havzasının zenginliği ziyade olup senevî 500 milyon ton tahmin edilmektedir. Bunun 328 milyon tonluğu Katerinoslav ve Hersun vilâyetleri hududunda kâin Krivyirik mevkiinden çıkarılmaktadır. Yalnız bu mevkiden çıkarılan madenkömürü Ukrayna arazisinden çıkarılan kömürün %90 nını ve Eski Rusya İmparatorluğu dahilinde çıkarılan kömürün %60-ını teşkil eder.

Ukrayna'nın mağnezyum madenleri zenginlikleri itibarile dünyanın ikinci derecede zengin mağnezyum madenleri mevkiini işgal etmektedir. Birinciliği Gürcistan'daki mağnezyum madeni kazanmıştır.

Mağnezyum, Katerinoslav vilâyetinde kâin Nikopol mevkiinden ihraç edilmektedir ki senevî ihraç edilen miktar kırk milyon tona baliğ olmaktadır.

Ayni vilâyetin Bahmut mevkii ile Doneç ve Odesa ve Silâviyanski mevkilerinde kayatuzu ihraç edilmektedir. Yalnız Bahmut mevkiinden 1913 senesinde 800 bin ton kayatuzu çıkarılmıştır. Ukrayna'da çıkarılan

kayatuzlarının umum Rusya'da çıkarılan kayatuzlarmın yüzde otuz beşini teşkil etmektedir.

Ukrayna'da soda istihsalâtı 1916 senesinde berveçhi ati idi:

94,500	Ton	Sut kalsiyum
32,400	„	Sut kostik
4,300	„	Sut bi karbonik

Porsilen mamulâtı ve çömlekçilik için muktazi büyük faidebahş depoları Volhini, Kiyiv, Çernihiv vilâyetlerinde bulunur.

Madenler hakkındaki malûmatı mümkün mertebe itmam için Ukrayna'da senevî:

1,600	Ton	Grafit
18,200	„	Fosfat
18,000	„	Bakır
14,000	„	Kurşun
9 000	„	Tutya
2,000	„	Kalay

Çıkarılmakta olduğunu söyliyebiliriz.

* * *

Ukrayna'da sanayiin tevessüü ve intişarı için her türlü kabiliyet ve imkânın mevcut olduğu görülmektedir. Bugüne kadar Rusya siyaseti iktisadiyesi, fabrikacılığı has Rusya memalikine hasrederek oralarda her türlü fabrikaları teksir etmek ve Ukrayna'dan yalnız ham mevadı iptidaiye celbedip onu kendi fabrikalarında der'akap imal ettikten sonra mamul halinde tekrar sevkeylemek emelindedir.

Ukrayna'da en ziyade tevessü edip hasılat veren san'at,

şeker imalidir. Bu şekercilik san'atinin Rusya'da Ukrayna'ya has bir halde kalmasına sebep Rusya hükûmeti arazisinin pancar ziraatine müsait olmaması ve pancarların oralara kadar nakli ile şeker yapılmasının hemen gayri mümükn bulunmasıdır. Bunun için şekercilik san'ati Ukrayna'da yerleşerek tevessü ve inkişaf etmiştir.

1914 senesinde Ukrayna'da 215 şeker fabrikası ve 9 şeker tasfiyehanesi vardı. Mezkûr sene istihsalâtı 1,519,575 tona baliğ olmaktadır ki Rusya İmparatorluğu'nun umum şeker istihsalâtının yüzde seksen beşini teşkil etmektedir. Rusya'da adam başına vasatî olarak senevî on kilogram şekere ihtiyaç olduğundan bu dahilî ihtiyaç temin edildikten sonra ihracat için elde bir milyon kilodan fazla şeker bulunmaktadır.

Büyük maden dökümhanesi Katerinoslav, Aleksandrifski, Odesa, Elizavet, Nikolayif, Erdiyanski ve sairedir. Ukrayna'da 57 adet büyük izabe ocağı, 83 adet Marten sisteminde demirhane ve 37 adet te Bismer ve Tomas usulü çelikhaneler vardır.

Demir istihsalâtı 1913 senesinde 3,110,000 tondur. Bunun 2,711,000 tonu yarı işlenmiş bir halde ihraç edilir. Bu miktar demir tekmil Rusya'daki demir istihsalâtının Yüzde ellisidir.

Ukrayna'da bir çok demir mamulâtı yapılmaktadır. Potrel, ray (bütün Rusya'nın yüzde sekseni), demirtel, demirboru, kalın ve ince saç, imal edilmektedir.

Dökümhane yakınında maden tasfiyesi için beş bin kok ocağı vardır ki bunlar beş milyon tona yakın fevkalâde kok istihsal ederler. Ziraat makinaları sanayiine ait doksan fabrika vardır.

Bir diğer şubei san'at da bahrî inşaatlır. Kiyiv, Çerkaski, Nikolayif'de inşaatı bahriye tezgâhları vardır. Bunlardan Nikolayiv tezgâhlarında büyük harp gemileri dahi yapılmaktadır.

Ukrayna ormanlarının şayanı ehemmiyet bir halde olması, sanayii hasebiyenin sanayii madeniyeden çok geride olduğunu göstermektedir. Ukrayna'da hızarhanelere (bıçkı fabrikaları) Dniper nehri üzerinde Hersun ve Kremençuk vilâyetleri dahilinde tesadüf ediliyor. 1912 senesinde 276 hızarhane mevcut olup bunlardan senevî 52 milyon kadem mikâbında kereste istihsal olunmakta idi.

Ev eşyası ve parke için 59 milyon kadem mikâbı, kibrit çöpü için 551 bin sandık, tahta kibrit kutuları yapmağa mahsus 467 bin sandık ve ağaç kabuklarından 55 ton mantar yapılmaktadır. Kibrit imaline mahsus olmak üzere 15 fabrika olup senevî 761,687 sandık kibrit imal edilmektedir.

Kâğıtçılık pek o kadar müterakki ve mütevessi değildir. 1914 senesinde senevî 50,000 ton kâğıt ve karton imal eden 65 fabrika vardı.

Harbi umumiden evvel sanayii kimyeviye terakki ve tevessüe başlamış idi. Siyasî musibetler bu san'atin inkişafına mani olmuştur. Fakat bu san'at her ihtimale karşı pek yakında mühim terakkiler göstererek istihsalâtı için parlak neticeler vereceği ümit edilmektedir.

Ukrayna'nın işlenmemiş menabii serveti bunlar olup, arazisi ise tamamen mezru değildir.

Ukrayna ihracatı daima canlı bir halde bulunmuştur.

Ukrayna'nın iki veçhei ihracatı vardır. Biri Rusya, yani Moskova ile ahiren Rusya'dan ayrılan memleketler; diğeri

de, Avrupayi garbidir. Bunlardan Avrupaya olan ihracat, Rusya'ya olan ihracattan daha ziyade ve daha mühimdir. Avrupa pazarı iştirası Ukrayna'dan mühim miktarda eşyayi ticariye almakta ve bunların en mühim kısmını hububat teşkil etmektedir. Rusya ise kendi has memalikinde pancar zer'i mümkün olamaması hasebile yalnız şeker ile ham ve yahut yarı işlenmiş demir almaktadır.

Hububat istihsalâtı harpten evvel senevî 5 - 6 milyon tona baliğ olmakta idi. Rus pazarı istihlâkine bunun ancak % 5 - 10 miktarı ve elyevm Rusya'dan ayrılmış olan kısımlara da % 10 - 15 miktarı sevkedilip mütebaki kısmı tamamen Avrupa'ya ihraç edilmekte idi.

Hayvan ihracatı dahi Avrupa'ya ve yahut Polonya ile Baltık eyaletlerine vaki olmaktadır. Moskoflar Volga, Sibirya, Asiyayi Vustâ hayvanlarını tercihen celbetmektedirler. Mezkur mahaller hayvanlarının şeraiti iştirasına nazaran Ukrayna'nın bunlara rekabet etmesi mümkün değildir.

Moskoflar'ın şeker istihlâk pazarı, Ukrayna şeker sanayii için çok mühim ve şayanı dikkat idi. Çünkü; Rusya Ukrayna şeker muhasulünün dörtte üçünü alıyordu. Ve bunun bir kısmını memleketi dahilinde sarfedip mütebakisini Avrupa'ya ihraç ediyordu. Bu ise Ukrayna'nın işine gelmiyordu. Çünkü Rusya bu suretle kendisi ile müşterileri arasında fuzuli ve lüzumsuz bir meyyanelik yapıyordu.

Ukrayna'nın nefis yağları ancak memleket dahili ihtiyacını kifayet ediyordu. Ukrayna yağları Rusya istihsalâtının yüzde yetmişini teşkil etmektedir. Fakat ihracatı kat'iyyen hâizi ehemmiyet değildir. Ukrayna ihtiyacının ancak yüzde 20 - 25 mi almaktadır. Fakat istikbalde yağcılık san'atına

verilecek ihtimam nisbetinde inkişaf edeceği ve madenciliğe tekabül edeceği ümit edilmektedir.

Madencilik ve yarım işlenmiş maden sanayii memleketin ihtiyacatını teminden sonra şayanı memnuniyet bir ihracat yapmaktadır.

Ukrayna ithalât ve ihracatı Eski Rusya'nın umum ithalât ve ihracatının yüzde otuzunu teşkil etmektedir.

1914 senesinde Ukrayna ihracatı 527 milyon rublelik olmasına mukabil ithalâtı 380 milyon rublelikti. Bu müvazenei ticariye ve Rusya ile yapılan sair iktisadî muameleler şayanı memnuniyettir, bu hususta bazı rakamlar yazmak faideden hâli olmadığından berveçhi zir irae edilmiştir:

1914 senesinde bazı ithalât mevaddı:

55,000,000	Rublelik	makina ve otomobil ve saire
38,000,000	„	Pamuk
20,000,000	„	Yün
15,000,000	„	Deri ve kürk (işlenmemiş)
10,000,000	„	İpek
10,000,000	„	Kâğıt
8,000,000	„	Müstahzaratı kimyeviye ve tıbbiye

1914 senesinde ihraç olunan mevat:

520,000,000	Rublelik	hububat
38,000,000	„	Kereste
30,000,000	„	Sığır
20,000,000	„	Tereyağı
20,000,000	„	Keten
19,000,000	„	Çekirdek, kolza, turnusol
29,000,000	„	Şeker
10,000,000	„	İşlenmiş deri

Ukrayna'nın muhtelif memleketler ile 1914 de münasebatı ticariyesi berveçhi ati idi:

	İthalât	İhracat
Almanya	160,000,000	163,000,000
İngiltere	50,000,000	113,000,000
Fransa	18,000,000	29,000,000
Avusturya	12,000,000	22,000,000
İtalya	5,000,000	17,000,000
Holanda	5,000,000	62,000,000
Türkiye	5,000,000	— — — —
Danimarka	2,000,000	— — — —
Muhtelif memleketler	123,000,000	121,000,000
Yekûn	380,000,000	527,000,000

Ukrayna hemen bütün mevaddı ticariye ithalât ve ihracatını Karadeniz tarikile yapmaktadır. Ufak bir miktar cenubu garbî şimendiferleri ile yapılmaktadır. Rusya kendi mevaddı ticariyesine başka yolları takip ettirmektedir. Rusya'ya ait mevaddı ticariyenin ancak yüzde altısı Karadeniz ve Azakdenizi limanları tarikile ithal olunurdu. Ayni hal ihracatında dahi vakidir. Rusya ihracatının ancak yüzde otuzu cenup denizyollarile yapılmaktadır. Halbuki Ukrayna ihracatı umum Rusya ihracatının yüzde otuzunu teşkil eder. Bu da gösterir ki Ruslar hiç bir vakit Karadeniz tariki bahrisini tercih etmemektedirler.

* * *

Verilen izahattan ve dercedilen erkamdan müsteban olmaktadır ki Rusya, hayatı iktisadisinde Ukrayna'yı hoşgörmeğe ve Ukrayna dahi bilmukabele onu hoşgörmeğe mecburdur.

Ukrayna, Rus mahsulâtı sınaiyesi yerine ecnebi mahsulâtı sınaiyesini koymağa muktedir olmak hakkını iktisap edecektir. Rus mahsulâtı sınaiyesi o zaman bu mevkiini muhafaza edebilmek için ancak onlarla mütenasip ve ayni kıymeti haiz olmaları lâzımgelecektir. Ve her halde Ukrayna bu iki taraf mahsulâtı sınaiyesinden birini tercih edecektir. Ve hiç bir vakit Moskova'dan gönderilmiş olan mevaddı kabul etmiyecektir.

Ukrayna mustahselâtı için, Rus pazarı istihlâki hiç bir ehemmiyeti haiz değildir. Volga cihetleri Rusya'nın gıdaî ihtiyacatını temin edebilir. fakat şeker için, behemehal Ukrayna şekerini almağa mecburdur. Çünkü Rusya için Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya memleketleri Ukrayna kadar şeker celbine uygun değildir, hattâ Kafkasya, Asiyayi Vustâ ve Acemistan'da yeni bir şeker istihsal merkezi bulmak imkânı tahakkuk etse bile yine Ukrayna kadar elverişli olamıyacaktır. Kömür ve demir ihracatı şayanı temenni değildir. Bu istihsalâtın ihracatı yüzünden Ukrayna'da madencilik parlak inkişaf esbabına malikiyetine rağmen, ümit edilen derecede tevessü ve inkişaf edememiştir. Rusya kömür istihsalâtı için kendisinin Sibirya'daki madenlerini işletecek ve yahut harbi umumiden evvelki gibi Almanya ve İngiltere'den celbedecektir. Rusya dahi Oral havzasında bir çok mühim maden ve maden ocaklarına maliktir, binaenaleyh henüz müptedî bir halde bulunan Rus sanayiinin ihtiyacatını bu suretle temin edebilir.

UKRAYNA TARİHİ
MİLLİ MAARİFİ

Ukrayna ahvali bugün ne halde ise mazide dahi öyle idi. Hiç bir şey değişmemiştir. Ukrayna'nın mazisi ve hali birbirinin aynidir.

Ukrayna, daima komşularının hedefi ihtirası olmuş ve her zaman onların cidallerine meydanlık vazifesini yapmıştır

Ukrayna tarihi; öz topraklarına saldıran ve onları istilâya çalışan düşmanları ile mütemadiyen çarpışmak, bir hükûmet teşkiline uğraşmak, ve istiklâline sahip olarak bu istiklâli muhafaza etmek, tarihidir.

Bugüne kadar geçen asırlar içinde Ukrayna üç defa buna muvaffak olabilmiştir:

Dokuzuncu asırda Ukrayna'yı oldukça sahibi nüfuz bir devlet olarak görüyoruz. Fakat bu devre ait malûmatı tarihiye pek azdır. Fazla malûmat yoktur.

Öğrenebildiğimiz malûmat; Bizans, Arap, Acem ve sair milletler muharrirlerinin bazı eserlerinden iktibas edilen hususattan ibarettir. Bu milletler Ukrayna ile kâh harbederek, kâh sulh içinde yaşıyarak mütekabil münasebatta bulunan milletler idi.

Onuncu asır oldukça zengin malûmat edinilen bir asırdır. Kiyiv Grandük'ü büyük taassubile meşhur 'Vlâdimir ile Akıllı unvanı ile anılan oğlu Yaroslav, zamanlarının en sahibi iktidar hükümdarlarından idiler. Hattâ Bizans'ın mütaazzım ve kibirli imparatoru bile hemşiresini Grandok Vladimir'e tezviç

hususunda kat'iyyen tereddüt etmemiş ve Yaroslav'ın kızı ise Fransız Kraliçesi olmuştu.

Fakat Ukrayna'nın bu satvet devri pek kısa sürmüştür. Cenup ve şarkta sahralar, yekdiğerini müteakip Ukrayna'ya garet ve yağma için saldıran aşaire bir güzergâh teşkil ediyordu. Peçenik, Polovtis ve bunlardan sonra diğerleri Tatarlar'ın istilâsına kadar yekdiğerini istihlâfen Ukrayna arazisini çiğnemişler ve gelip geçtikleri yeri harabezare eçvirecek surette yağma etmişlerdi.

1240 senesi, Batu Han'ın Kiyiv'i zaptettiği sene, Kiyiv'in mevcudiyet ve kuvveti siyasisine hatime çekilen sene olmuştur.

Ukrayna'nın garbî kısmı oldukça bir sulh ve sükûnet içinde yaşıyordu. Bu kısım, tahrip edilen Kiyiv'i yeniden ihya ettiği gibi buranın hükümdarlarından biri olan Danilâ da Papa tarafından takdis edilerek kendini Ukrayna kralı ilân etmişti.

Bir müddet Haliç Ukrayna'nın yeniden hayatı siyasiyesinin merkezi olmuştu. Ukrayna'yı tehdit eden felâket yalnız Tatarlar değildi.

Garpta Polonyalılar, şimali garbide litvanyalılar, şimalde Sousdal ve Moskova Dükleri hep Ukrayna'yı zâfa düşürmeğe ve zengin arazisinden istifade etmeğe uğraşıyorlardı.

On dördüncü asırda, hemen tekmil Ukrayna arazisi Litvanyalılar'ın eline geçmişti. Litvanya Prensleri âdat ve teamülü mahalliyeden ve nizamatı milliyeden hiç birini değiştirmemişlerdi. Hattâ matbu ve müdevven olmıyan bu nizamat ve taamülden bir çoklarını cemettirmişler ve böylece mağlûplarının âdat, lisan ve kanunlarını muhafaza etmişlerdi.

On dördüncü asrın nihayetinde büyük tebeddülât olmağa başlamış idi.

Litvanya Prensi Ladislâs Zagellon Polonya Kraliçesi Hedvig ile evlenerek Polonya Kralı olmuştu. Bu anden itibaren Polonyalılar tekmil zekâ ve dirayetlerini Ukrayna ile Litvanya'nın arasını açmağa hasretmişlerdi. Ve en nihayet yavaş yavaş buna da muvaffak oluyorlardı. Bu esnada Moskoflar çalışarak bir hükûmet tesisine muvaffak olmuşlar ve bu suretle Polonya için mucibi endişe kuvvetli bir rakip haline gelmişlerdi, çünkü bunların da matmahı nazarı Ukrayna arazisi idi.

Bu sebepten Ukrayna'nın mevki ve vaziyeti cidden nezaket ve müşkülât peyda etmişti.

Ukrayna komşuları Ukrayna topraklarından edilecek istifadeyi tamamen kendilerine hasretmek istiyorlardı. Ukrayna ahalisi ise kendilerini müdafaadan tamamen mahrum idi. Sinyorları bile Ukrayna ahalisini terketmiş, kendi canlarını ve mevkilerini kurtarmak için daha kuvvetlilere sokulmuşlardı.

Her tazyikin bir aksülâmel tevlidi kaidei umumiyedir.

Buna mebni Ukraynalılar hiç bir taraftan kendilerine ne yardım edildiğini ve ne de haklarının müdafaa olunduğunu görememeleri üzerine kendilerini yine bizzat kendileri müdafaaya mecbur olmuşlardı.

Tedricen birbiri arkasına kâh cenuba, kâh Tatarlar'a anî akınlarla hücum ederek ellerindeki esiri harplerini kurtarmağa ve bunların iltihakile daha ziyade büyüyen kütleler lerine hâkimlik yapmak istiyenlerin üzerlerine yürüyerek haklerine hâkimlik yapmak istiyenlerin üzerlerine yürüyerek haklarını ve memleketlerini yavaş yavaş istirdada ve bu cidal-

ler arasında bir çok şahsî kahramanlıklar dahi göstererek şöhret kazanmağa başlamışlardı.

İşte bu cesaret ve şecaat gösteren kahramanlar ilk kazakları teşkil etmişlerdir.

Polonya hükûmeti Ukraynalılar'da başlıyan bu hareketi durdurmak ve bu şeciane kıyamları bastırmak için çok çalışmış ise de muvaffak olamamıştır. Bütün halkın teveccüh ve muhabbetine mazhar olan Kazaklar yavaş yavaş teşkilâtlarını tevsi ve tanzim ederek 16-ncı asırda büyük ve ciddî bir kuvvet halini almışlardı.

Polonya hükûmeti ile Moskoflar Ukrayna'yı elde etmek için siyasî roller çevirmeğe başlamışlardı. Polonya hükûmeti Ukrayna asılzadelerini elde ederek onların dostluğunu kazanmağa ve bu suretle kendisine merbut kılmağa çalışıyordu. Moskoflar ise kendilerini Ortodoks mezhebi müdafii suretile göstererek Kazaklar'a hile ile hulûl ve böylece onları kendilerine celbetmeğe muvaffak oluyorlardı.

Bu iktisabı nüfuz siyasetleri Ukrayna'da her tarafta bir çok kıyam ve isyanlar tevlit ediyordu, bunların en mühimmi Buğdan-Çinelniytski muharebeleridir.

Çinelniytski Kırım Hanları ile olan ve kısa bir müddet süren ittifakına rağmen ehemmiyetli bir kanun ile Polonya'ya karşı koyabilmek için Moskof çarlarının himayesini kabul etmiştir. Bu himaye Moskof Çarlığı ile Ukrayna arasında 1654 senesinde aktedilen Peretislav muahedesile Ukrayna'ya kendini müdafaa ve tahlis harekâtında her türlü serbestiyi ita ediyor ve bu bapta her türlü teminatı ihtiva eyliyordu. Moskova hükûmeti bu muahedeyi kendini ortaya

atmaksızın muahedede zâhirî olarak Moskova menafiini mevzuu bahsetmeksizin imza etmişti. (1)

Bu tarihlerde Polonya hükûmeti Kazaklar, İsveçliler ve saire ile mütemadi muharebeler neticesinde kuvvetten tamamile düşmüş ve kolaylıkla istilâ edilebilecek olan memleketini ve idaresinde bulunan yerleri müdafaa edemiyecek bir hale gelmişti. Müdafaa edemiyeceği yerler ise Ukrayna arazisi idi.

Harekâtından ve siyasetinden emin olan Moskof Çarları ise yeminler ile temin etmiş oldukları Ukrayna serbestisini müeddi olan muahede ve itilâfları bozmağa ve bu muahede ve itilâflar ahkâmına tecavüze başlamışlardı. Kendi memleketinin akibetini gören ihtiyar Hatman ise 1657 senesinde yes ve ümitsizlik içinde vefat etmişti.

Bu anden itibaren Ukrayna halkının Moskoflar'a karşı nevmidane mücadeleleri devri başlamaktadır. Ruslar Kiyiv hükûmetinin mevcudiyetini zayıflatmak için hiç bir fırsatı kaçırmıyorlar ve 1169 senesinde Ukrayna arazisine akın yapan müstevlilerin yapmış oldukları yağma ve garetten daha zalimane ve onların yapmadıkları bir surette hareket ediyorlardı.

1658 de Polonya ile Hadintch da aktedilen muahede ile başlıyan nihayetsiz muahedeler, Moskoflar ile gayri müsavi

(1) Bu muahade başlıca mevaddı atiyeyi ihtiva eder.

a — Ukrayna serbestisi ve hukuku tasdik ediliyor idi.

b — Hatman kazaklar tarafından serbest bir surette intihap edilecek ve bu bapta çarın hiç bir müdahalesi olmayıp ancak keyfiyeti intihaptan kendisine malumat verilecek idi.

c — Hatmat, Hükûmatı ecnebiye ile münasebatı siyasiyede bulunmak, elçi göndermek ve kabuletmek hakkını haiz oluyor idi.

d — Ukrayna ordusu 60 bin neferden ibaret olacak idi.

şerait altında yapılmakta olan mücadelelerde mucibi istifade bir istinatgâh bulunmasına hâdim olacak zannolunuyordu.

Bu meyanda Hatman Petro Dorochenko Tatarlar ve Dördüncü Sultan Mehmet ile dahi bir ittifak aktetmişti.

Büyük Hatman İvan Mazeppa İsveç Kralı On ikinci Şarl ve Polonya Kralı Stanislas İşzezinski ile bir ittifak aktetmişti. Ve bu ittifak mucibince bu iki hükümdar Ukrayna'nın istiklâli tammesini ve Mazeppa'nın Ukrayna tacını müdafaa edeceklerdi. Fakat Poltava muharebesinde İsveç ordusunun münhezimen mecburi ricat olması bu ümidi mahvetmişti. Mazeppa İsveç Kralı ile beraber Bender şehrine kaçmış ise de orada dahi kendini tahtı emniyette göremiyordu. Çünkü Rus Çarı Birinci Petro kendisinin teslimi için Veziriazam'a üç yüz bin duka teklif etmekte idi. Nihayet Mazeppa yesin tevlit etliği iztıraplara mukavemet edemiyerek vefat etmiş ve Kalas'ta defnolunmuştur.

Mazeppa'nın vefatından sonra Philippe Orlik Hatman intihap edildi. Orlik günden güne tazyikini artıran Rus boyunduruğundan memleketini kurtarmak ve Ukrayna istiklâl ve serbestisini elde etmek için her tarafa başvuruyor ve bir yardımcı aramaktan asla hâli kalmıyordu.

Sultan ile Kırım Hanı muavenet vadetmeleri üzerine 1711 de yeniden Rusya ile bir muharebeye başlamıştı. Rusya'nın mağlûbiyeti üzerine Orlik bir aralık ümitlerinin tahakkuk edeceği sevincinde bulunmuş ise de Rusya Çarı Petro daima işin içinden muvaffakiyetle çıkmak çarelerini bulmakta mahir olduğundan derakap Türkler ile bir musalâha aktetmişti. Türkiye ile Rusya arasında musalâha akdinden sonra memleketine gitmek üzere Türkiye'den çıkan On İkinci Şarl ile beraber (Orlik) dahi yola düşmüştü. Avrupa'nın bir

çok mahafilinde Orlik pek çok takdir ve sitayişlere mazhar Fransa hükûmeti namına Kırım Hanları nezdine sefir olarak olarak büyük bir hürmet ile kabul edilmiş ve hattâ oğlu gönderilmek gibi bir itimada ve muhabbete nail olmuş ise de hiç bir devlet, o esnada günden güne kesbi kuvvet etmekte bulunan Rusya ile münasebatını bozmak istemediğinden Ukrayna için ufak bir müzaharet bile temin edememişti.

Büyük Petro Sen Petersburg şehrini inşa etmekle Baltık denizine bir pencere açmıştı. İkinci Katerina ise Karadeniz vasıtasile Akdeniz'e büyük bir kapı açmak kararını vermişti.

Ukrayna namı altında bir memleket ve hükûmet olmadığı ve olamıyacağı kararı meş'umunu veren dahi Katerina idi. Katerina bu karar ile Kazaklar'ın Siç dedikleri teşkilât'larını, Hatmanlığı ve onun tahtında henüz kaldırılmamış olan eski hakkı hürriyetleri tamamen ilga etmişti.

Bu suretle Kazaklar'ın Siç teşkilâtının dağıtılması ve Hatmanlığın ilgası Moskof hükûmetinin Ukrayna istiklâli zahirisinin dahi ortadan kaldırılması için hazırlanmış son darbe idi.

Ukrayna'nın en münevver vatanperverleri (Holovatij, Hloba, Kulnychevisky) gibi Sibirya'ya ve yahut bahriebyaz sahillerine nefyedilmişlerdi. Tahminen yedi bin kadar Kazak dahi mecburi muhaceret olarak Türkiye'ye iltica ile Tuna havalisinde birer melce bulmuşlardı ki burada teşkil ettikleri yeni Siç 1828 senesine kadar mevcudiyetini muhafaza etmiştir.

Nihayet Ukraynalılar bir defa daha bir müttefik bulmağa teşebbüs ettiler. 1791 senesinde Vasyl Kapnist namında bir Ukraynalı Prusya nazırlarından Hertzbery nezdinde Ukray-

na vatanperverleri namına müracaatta bulunarak Ukrayna'da Rusya'ya karşı bir isyan zuhuru halinde bu isyanın Prusya hükûmeti tarafından bir Ukrayna meselesinin ortaya çıkarılmasına vesile ittihaz edilmesini rica etmiş idise de Prusya nazırından baştan savma aldığı bir cevap bu teşebbüsü dahi akim bırakmıştı.

Bu hâdise, Ukraynalılar'ın Moskoflar'a karşı mücadelelerinde Avrupa'da bir müttefik aramak için- son teşebbüsleri oldu. Bu seneyi takip eden yüz yirmi beş sene zarfında Ukraynalılar maariflerini, hakkı siyasilerini Ukrayna halkının en asgari muhtariyeti idare haklarını müdafaa ile geçmiş ve bu müddet zarfında Moskof hükûmetinin hiç bir zaman müsaade ve müsamaha edemiyeceği gizli millî cemiyetler, teşkilâtlar vücude getirilmişti. Bu teşkilâtların gayesi tamamile sulhperverane idi. Maksatları millî maarifin, millî lisanın muhafaza ve tekemmül ve inkişafından ibaretti. Bazan şöhret taraftarı olanlardan yapılan bir teşkilât ile sulhperverlerin muvaffak olamadıkları hususatta muvaffak olabilmek çareleri tecrübe olunurdu.

Rusya'da meşrutiyeti idarenin ilânı üzerine Birinci ve İkinci Duma meclisinde Ukrayna meselesi için encümeni mahsus teşkil edilmiş ve iktisadî, terbiyevî, fennî ve siyasî ve ilmî olarak Rusya'da toplanan bilûmum kongrelerde Ukrayna meselesi mevzuu bahsolmuşsa da hiç birinden bir netice hâsıl olmamıştır.

Vaktaki harbi umumî ilân edildi. Moskoflar namına harbe iştirak etmeğe Ukraynalılar karar vermekle beraber Viyana'da (Ukrayna istihlâsı komitesi) namile bir teşkilât yaptılar. Bu komite Avrupa'ya maksatlarını telkin için vâsi mik-

yasta propagandalarda bulunmakla beraber ayni zamanda ordu teşkiline dahi pek büyük chemmiyet verilmişti.

Bu mesai muvaffakiyetle tetevvüç etti. 1914 ağustosunda Ukrayna ordusunun ilk alayı Sitchovis Stritzis Moskoflar ile beraber meydanı harbe sevkedilmişti.

Asırlardanberi Ukrayna'da millî bir maarifin, harsin mevcudiyeti görülmektedir. Arap, Acem erbâbı kalemi ile tacirleri yedinci asırdanberi Ukrayna'dan bahsetmektedirler, çünkü Ukrayna memleketi o zamanlarda mühim ticaret merkezlerini havi idi. Şimal ve cenup ticareti hep Ukrayna'da telâki ediyordu. Bu devir Ukrayna maarifi üzerinde Arap ve Acem maarifinin büyük bir tesir yapmış olduğu devirdir. Dokuzuncu ve onuncu asırlarda Bizans ile münasebat teessüsüne başlaması üzerine Bizans maarifi dahi icrayi tesir eden amiller meyanına karışmıştır.

Büyük Vlâdimir ile Akıllı Yaroslav'ın zamanı hükûmetlerinde maarifi umumiye tedricen yayılmağa başlamış bir çok mektepler küşat, kütüphaneler tesis edilmiş, Ukrayna edebiyatı ise oldukça inkişaf etmiştir. Halk şiirleri günden güne tekemmül ederek ilâhiler, gazeller, ve yahut tarihe karışmış kahramanlar menakibine ait manzumeler tarzında olan destanlar memleketin her tarafına yayılmıştı. Bu başlangıçta biraz taassup asarı var idise de yavaş yavaş bunun dahi kalkması gecikmemiştir.

Bu devrin en mühim ve meşhur şiirleri meyanında (Ihor alayının Sözleri - Slovo o polku Ihoria) nam eser olup o zamanın en büyük bir kıymette yazılmış olan ve büyük bir vatanperverlik ihsasatını musavvir bulunan mühim bir eser idi.

Tarihlere nazaran 1280 de Akıllı Yaroslav mer'î olan bilûmum kavanin ve nizamat ve evamirin cem ve tedvinini emretmiş ve bu kavanin (Rusko Pravda) namı altında toplanmıştır.

Mimarlık, ressamlık, ve hetahsis -sanayii tezyiniye ihmal edilemiyecek derecede asar bırakmış ve bugün letafet ve güzellikleri cidden şayanı takdir görülmekte bulunmuştur.

Zaman geçtikçe ahvali siyasiye ilcaatından olarak Ukrayna'da millî hayat garp vilâyetlerine doğru çekilmiş idi ve bunun neticesi olarak Bizans tesiratı günden güne ehemmiyetli bir surette azalmış idi.

Millî hayatın böyle garp vilâyetlerine doğru çekilmesi garp ile teması artırdığından garp tesiri ziyadeleşiyor ve Ukraynalılar garp ve Lâtin medeniyetini temsile çalışıyorlardı, çünkü Ukrayna hiç bir vakit ecnebi tesirinden azade kalmağa ve ecnebi medeniyetine rağbet göstermemeğe çalışmamış bilâkis bu tesirat ve medeniyete kendi evsaf ve hasletlerini dahi vererek ve onları böylece nev'ima millileştirerek hüsnü kabul etmiştir.

Hemen sıhhat ve itminan ile denilebilir ki XI - XIV - inci asırlarda Ukrayna medeniyeti o zamanki garp medeniyeti seviyesini bile bulmuştur.

Maalesef hâdisatı siyasiye millî medeniyetin bu inkişafına bir set gibi mani olmuştur. Siyasî esaretler, Tatarlar'ın mütemadî akınları, Kiyiv'in tahribi Ukrayna'da maarifin terakki ve inkişafını tehir etmeğe muakbil Litvanya ve Moskofluk'ta bilâkis intişar ve tevessüe yaramıştır.

Ukrayna — Litvanya hükûmetinin teşekkülü zamanında Ukrayna lisanı mevkii şerefini bulmuş edebiyat ve zadegân lisanı meyanına girmiştir. Ukrayna lisanı o devirde lisanı

resmî ve hükümdarlar arasında konuşulan bir lisan olmuş ve muhaberatı siyasiye ve sairede Ukrayna lisanı kullanılmıştır.

Ukrayna maarifinde teceddüt XVI - inci asırda başlar. Bu, Kazaklar'ın Ukrayna istiklâli siyasisi için mücadeleye başladığı devirdir.

Leopol, Ostrih, Thernykiv, Zabloudiv, Luch, Poltave, Harkiv, Kiyiv ve diğer bazı şehirlerde açılan mektepler ilim ve irfanı memleketin her tarafına neşrediyorlardı. Ukrayna'nın bir çok şehirlerinde tesis edilen matbaalar da asarı ilmiye ve fenniye basarak tamimi maarife hizmet ediyorlardı.

Bir çok genç Ukraynalılar tahsillerini memaliki ecnebiyede ikmal ediyorlardı. Padon, Florence, Paris, Cracovie darülfünunlarında Ukraynalı talebeler çoğalmıştı. Buralarda tahsilini ikmal edenler memleketlerine avdet ediyorlar ve memleketlerinde garp maarif ve medeniyetini tamim ve neşre çalışıyorlardı. Nihayet 1694 tarihinde Kiyiv'de bir akademi tesis edildi ki bu akademi memleketin hayatı ilmiye ve edebiyesinin merkezi olmuştu.

Ulûm ve fünunun terakkisile beraber edebiyat ve sanayii nefise dahi terakki ediyordu. Dini, felsefî, tarihî hususata ait asar ziyadece rağbet görüyor ve adetleri çoğalıyordu. Millî tiyatronun tesisi dahi yine bu asırda idi. Kazaklar'ın şeciane muharebeleri isimleri meçhul olan bir çok ediplerin şöhret bulmasına yine bu asırda hizmet etmişti.

Cinicilik hususatında dahi zamanımıza kadar muhafaza edilmiş bulunan asarda görüldüğü üzere oldukça tekemmül asarı gösteriyordu.

Ressamlık dahi oldukça terakki ederek portre ve grup-

larda güzel güzel eserler meydana getiriyorlardı. Ressamlık Chmelnytzhyj ,Mazeppa zamanlarında ziyadesile rağbete mazhar olduğundan hayli terakki etmişti.

Hulâsa olarak denilebilir ki; medeniyetin bütün levazım ve şuabatı bu asırda büyük mikyasta inkişaf ve tevessü etmiştir.

Ukraynalılar kendi eseri mesailerini hiç bir vakıt yalnız memleketlerine hasretmezlerdi. O devirde Rusya medeniyette pek geri idi. Dorochenko, Mazeppa zamanlarında Ukraynalılar meş'alei ilim ve irfanlarını Moskof memleketine sokarak oraları tenvir etmek istiyorlardı. Bu suretle medeniyetin tesiri Moskofluk'ta görülmeğe başlamış ve Moskof mekteplerinde Ukrayna lisanının dahi tahsili programlarına ithal edilmişti. Poltava inhizamı bu tevessü ve inkişafa nihayet verdi.

Rus hükûmeti Ukrayna istiklâline delâlet ve işaret eden her şeyi kökünden kazıyarak tahrip ediyordu. Ruslar'ın bu yoldaki tazyikleri Ukrayna'da ilim ve irfan mesaisini durdurmuştu. İşte bu tarih Ukrayna maarifinin mebdei inhitatıdır.

Lâkin devri teceddüt gecikmemiştir. On sekizinci asrın nihayetlerine doğru Kotlarevskyj nam edibin (l'Eneide) namında olarak neşrolunan bir eseri yeni bir millî edebiyatın mebdei olmuştur.

Metlynski, Hrebinke, Kvitka, Artemovski, Kostomariv gibi bir çok edipler ve muharrirler mazinin şanlı ve şerefli sahaifi tarihiyesini ele alarak bu bapta millî duyguların ziyadeleşmesine çalışıyorlardı.

1840 senesi Ukrayna edebiyat âleminde mevki tutacak

bir senedir. Çevçenko tarafından (Koybar - At zırhı) namı altındaki eseri neşrolunduğu gün şayanı zikirdir. Bu eser güzel şiirleri muhtevi olmaktan ziyade Ukrayna'nın istiklâl ve serbestisi için yapılan mücadelâtı ve Ukrayna'ya edilen tazyikler hakkında duyulan iztirabatı çok hassas ve müheyyiç bir surette tasvir ediyordu.

Çevçenko'nun zuhuru siyasî mesailerde büyük bir heyecan ve şiddet tevlit etmişti. Çevçenko'nun (Metot ve Sen Kiril cemiyeti hafiyesi - Kyrolo-Methodüvske bractvo) nun azayi faalesi meyanına kabulüne sebep oldu. Bu teşkilât son derece hafî olup yarı tasavvuf ve yarı siyasî bir sahai mesai üzerinde çalışıyor ve Ukrayna'nın tekmil milliyetperverleri bu teşekküle dahil bulunuyordu.

Rus hükûmeti, bu harekete yeni bir şiddet ile mukabele etti. Çevçenko ve tekmil muhibbanı tevkif edilerek derakap Ukrayna'dan nefyedildiler. Ve her türlü millî mesai büyük bir şiddetle cezalandırıldı ve bu suretle milletin faaliyeti bir zaman için yine söndürülmüş oldu.

Ruslar'ın bu hareketine karşı Avusturya'daki Ukrayna vilâyetlerinde Galiçya'da, Bukovina'da yeni faaliyetler, millî tecedddüler 1830 tarihinde Chavhkevytch, Golovatzhyj gibi genç ediplerin müteheyyiç eserlerile başlamıştı. Bu gençlerin eserleri hali sükûnda bulunan millî hissiyatı ikaz ve tahrik ediyordu. Rus hükûmetinin Ukrayna'da millî hayatın inkişaf ve tekemmülüne matuf hareketler hakkındaki zalimane ve birahmane siyaseti derhal buralarda aksi tesir göstererek bu baptaki mesaisinin Galiçya'ya intikaline bais oluyordu.

Zaman geçtikçe Rus tazyikinin şiddeti biraz hafiflemişti. Bundan cesaret alan Ukrayna milliyetperverleri yine şiddetle

harekete geçtiler. Ve Kiyiv merkezi icraatları oldu. Sahnei faaliyete yeni şairler, âlimler çıktılar:

Roundanskyj, Levytzkij, Marko, Myrnyj, Konyskyj, Vochok, ve daha bazıları zamanlarının edebiyatını zenginleştirmeğe başladılar. İşte bu devir milli tiyatronun Ukrayna'da doğduğu devirdir. Starytzhyj, Karponkokaryj, Sadovskyj bu tiyatronun müessisleridir.

Başlıca ilmî eserler muharrirleri şunlardır:

Kulichc, Dra homaniv, Antonovytch. Tarih ve felsefe muharrirleri: Mychaltchuk, Jytetzkyj,. İlmi ensap hakkında yazı yazanlar: Rudehenko, Tchonbinskyj ve sairedir.

Zeria. l'Onsnova, Kryivskaja Starina... ilh. mecmuaları dahi neşrolunmakta idi. Ukrayna'da hayatı milliye ait her meslekte görülmeğe başlıyan bu yeni tevessü ve inkişaflar Ruslar'ın tekrar şiddetli hareketlerini davete saik olmuştur. 1876 da Rus hükûmeti Ukrayna lisanile olan her şeyin basılmasını bir emirname ile menetti. Rus hükûmeti her millî mesaiden şüphe ediyor, her hususiaki mesainin altında Ukrayna'nın Rus esaretinden kurtarılarak, eski serbestisine malik olması gayesinin mevcut olduğu kanaatini besliyordu.

Bir çok sene sonra Rus hükûmeti bu memnuiyeti tadil ederek edebiyata ait asarın fakat Rus harfleri ile basılmasına müsaade etti. Her türlü asari ilmiyenin tab'ı ise 1905 tarihine kadar yine memnu kalmıştır.

Fakat hiç bir tedbir harekâtı milliyeyi tevkif edemiyecek bir halde idi. Bu tadil üzerine tekrar edebîyat sahasında yeni yeni isimler meydana çıkmıştı:

Kotziubinskyj, Hrintchenko, Vynnytchenko Voronyj, Oles, Lesia, Ukrainka bu yeni muharrirlerin, yeni edipleri en meşhurları ve en şayanı zikir olanları idi.

Galiçya'da ise Franko, Martovytch, Stefanky, Patchi Kovskyj Bukovina'da Kobylanskiv Olaga oraların en benam ediplerinden idi.

1892 de Leopol şehrinde (Çevçenko ulûm ve fünun cemiyeti) namile bir cemiyet tesis edildi, ayni maksatla da bir teşekkül dahi Kiyiv'de yapıldı. Ve bunlar menedilen fünun akademisinin vazifesini deruhte etmişlerdi. Bu müesseselerde çalışan mnüevverandan: Vasylenko, Effimenko, Lazarevskyj, Pav, Domanitzkyj, Hrouchevskyj, Loutzkyj. Tarihe ait hususatta Ayonovskyj, Krymskyj, Tymchenko, ve felsefeye ait hususlara Smal-Statzhpo, Petriv, Jefremoy, Peretz dahi tetkikatı edebiyede meşhur idiler.

Talebe ise muallimleri etrafında toplanarak Ukrayna'lı âlimlerin kürsii tedrislerine devamda tehalük gösteriyorlardı. Edebî ve iktisadî içtimalar ve teşekküller memleketin her tarafında tebellür ediyordu.

İlk siyasî gazete de bu devirde intişara başlamıştır. Synytzio, Stetzenko, Lyssenko, Leontovytch, Ludkevytch gibi büyük ve meşhur şahsiyetler Ukrayna millî musikisinin ilk esaslarını tanzim ediyorlardı. Kochytz ismi zamanımızda dahi âlemi musikide büyük bir şöhret ile tanınmaktadır.

Hulâsa olarak denilebilir ki Ukrayna millî istiklâli siyasisini kazanmak için şuabatı medeniyetin her kısmında teceddüt azmile çalışmaktan hiç hâlî kalmamıştır.

Harbi umuminin ilânı Ukrayna tekâmül ve terakkisine büyük bir darbe vurmuştur. Moskoflar bu muharebeden

yine istifade ederek ve bu harp ilânını vesile ittihaz eyliyerek terakki ve tekâmüle matuf mesaî ile meşgul bütün millî teşekkülleri derhal men ve seddetmişlerdi. Matbuat bir kerre daha tamamile menedildi. Her ne şekilde olursa olsun Ukrayna lisanı ile kitap ve gazete tab'ı külliyen yasak edildi. 1914 senesinde Rus ordusu Galiçya'yı işgal ettiği zaman ayni program orada dahi tatbik olundu.

Bu itisaf ve tazyikleri durdurmak için Ukraynalılar'ın vaki olan her türlü hareket ve teşebbüsleri muvaffakiyet hâsıl etmiyordu. Tekmil Rus münevverleri umumiyetle Ukrayna aleyhtarı kesilmişler ve büyük bir ihtiras ile Ukrayna aleyhinde çalışmağı iş edinmişlerdi. Ruslardaki bu ihtirası umumî Ukraynalığa ait her şeyi esasından mahvediyordu. Ukrayna milliyetperverleri ya hapsediliyor ve yahut Sibirya'ya nefyediliyorlardı. Bu bedbahtlar, imha ve tenkilleri için verilen emirlere itaat ediyorlar ,protesto bile etmiyorlardı.

Ukraynalılar'dan mürekkep bir heyeti murahhasa, yapılan tazyiklerin durdurulmasını, hiç olmazsa şiddetinin tahfifini rica için hariciye nazırı Mösyö Sasanof'a gönderildi. Heyeti kabul eden Sasanof ricaları dinledikten sonra hayasız bir tavurla:

— Ne istiyorsunuz? Sizin Ukrayna işini bitirmek için artık tam zamandır.

diye, heyete cevap vermiş ve arkasını dönüvermişti. (1)

1917 ihtilâli Ukrayna maarifine kaybettiği serbestiyi iade ettirdi. Münevverlerin, Ukrayna milletinin tenevvür ve inki-

(1) d. dorochekö hatıratı. cilt 1. 1923 [Ukrayna lisanile]

şafı için olan mesaileri, tazyik altında geçen meskenet senelerinin zararını telâfi edecek bir şiddet ile yeni bir kuvvet ile tekrar başladı.

Eski gazeteler yeni bir şekilde hemen intişar ettiler. Kitaplar binlerce nusha olarak büyük miktarda basılmağa başladı. İki asırlık bir rehavet ve mesdudiyetten sonra yüksek, orta ,ilk mektepler büyük bir faaliyet ile kapılarını açtılar.

1918 senesinde dahi Kiyiv'de bir darülfünun ile sanayii nefise ve fen akademileri Podolya'da, Kaianetz de bir darülfünun Poltova'da dahi bir hukuk fakültesi tesis ve küşat edildi.

Doğrudan doğruya tahsil ile meşgul olan bu müesseselerden başka hükûmeti milliye dahi kütüphaneler, tiyatrolar, müzeler ,tesis ve küşat ederek bu devre ait terakkiyat ve tekâmüle faal bir surette alâkadar oluyordu.

Ukrayna maarifini ve tekâmülünü Avrupa'ya tanıttırmak için hükûmet, M. Kochytz in taht iidaresinde bir millî musiki heyeti gönderdi. Bu heyet Ukrayna millî musikisinin, zafer marşları, şarkıları gibi asarı san'atı pek güzel bir surette ve kemali muzafferiyet ve muvaffakiyet ile Avrupa ve Amerika âlemi musikisinde bir mevki kazanıyordu.

Fakat 1919 da Ukrayna ile Bolşevikler arasında başlıyan yeni bir harp ve Rus hareketi bir defa daha Ukrayna'da efkârın tenevvürüne ve .irticaa sebep oldu.

Denikin'in Kiyiv'de kısa bir müddet süren işgali sırasında yeniden kitaplar tab'ı memnuiyeti tazelendi ve bir çok kitaplar menedildi. Ukrayna lisanı tekrar elsinei memnuadan addolundu .

Bu memnuiyet 1921 senesine kadar devam etti. 1921 senesinde bu memnuiyet ,kaldırıldı ise de verilen mesağ ve müsaade başka bir ,şekilde idi.

Bolşevikler, Ukrayna millî.maarifi yerine beynelmilel bir talim ve irfan usulü icat ederek onu ikame ve Ukrayna pisikoloji ve an'anatı milliyesine ve Ukrayna hayatı içtimaiyesine karşı tamamen yabancı bir usul takip ediyorlardı.

UKRAYNA
HÜKÛMETİ MÜSTAKİLLESİ
1917-1920

Simon Petlura

İlk Ukrayna Reisicumhuru bolşevik Şvartzbart tarafından 1926 Pariste öldürülmüştür

Efradı kâmilen Ukraynalı olan Volhini muhafız alayının 1917 senesi şubatında Petersburg'ta vukubulan isyanı, Çarlık'ın sukutuna badî olan büyük ihtilâlin ilk işareti olmuştur.

Bu ihtilâlde Çarlık'ın sukutu üzerine teşekkül eden Rus hükûmeti muvakkatesi Rus millî bayrağını kaldırarak yerine beynelmilel ihtilâl bayrağı olan kırmızı sancağı ikame etmiştir.

Isyan haberleri Ukrayna'da büyük bir heyecan, azim bir sürûru umumî ile karşılanıyordu. Her kes aklına geleni yapıyor, umumî bir sevinç hükümferma oluyordu. Artık her türlü yasaklar, her türlü zecir ve tenkil tedabir ve nizamatı ortadan kalkmış, her kesi tamamile serbest bırakmış idi.

Ukraynalılar; umumiyet üzere kendi millî teşkilâtlarına başlamışlar ve derakap Ukrayna'yı mahsus mavi ve yaldızlı milli bayraklarını her taraftta büyük bir sevinç ile sallandırmışlardı.

İhtilâlin ilk aylarında «Merkezi Rada» namı verilen bir meclis teşkil edilmiş idi. Bu meclis mukaddemci icraat olarak meclisi nüzzar ile kâtibi umumiyi intihap ve tayin etmiş idi. Askerler, köylüler, amele kısım kısım içtimalar aktederek merkezî Rada'ya karşı emnü itimatlarını izhar ediyor ve Merkezî Rada'nın her türlü mukarreratının şayanı kabul ve Rada'nın kâffei iktidarı haiz en âlî bir teşekkül olduğunu ilân ediyorlardı.

Bir çok mesai arasında en ziyade Ukrayna millî ordusunun tensik ve islâhına ehemmiyte vreilmişti. Rus heyeti askeriyesinden takım takım ihraç edilmiş o'an Ukrayna'ı zabitan ve askerler yeni Ukrayna millî ordusuna ilhal ediliyordu.

Bu islâhat ve tensikatı askeriyenin en mühim safhası Karadeniz donanmasının Ukrayna donanması olarak ilânı keyfiyeti olmuştu. 20. teşrinisani. 1917 tarihinde Karadeniz'deki bütün harp ve ticaret gemileri Rus hükûmeti muvakkatesinin resmî sancağı olan kırmızı bayrağı indirerek yerine sarı ve mavi renkleri ile Ukrayna'yı tmesil eden millî sancağı çekmişlerdi.

Merkezî Rada Rus hükûmetinden, eski Rus hükûmetinin bir kısım ahalisinden ibaret olan Ukraynalılar için, yalnız bir muhtariyeti idare verilmesini talep ediyordu.

Daha ilerisine gidilmek suretile Rus ifritini dalmış olduğu uykudan uyandırmak korkusu veya Rus demokrasisine olan zımnî itimat ve yahut her ikisi birden merkezi Rada'yi Ukrayna'nın istiklâlini talepten men'ediyordu.

Fakat Ukraynalılar'ın ihtiyacatı zaruriyelerinden en asgarî olanları hakkındaki talep ve temennilerinin dahi Rus hükûmeti muvakkatesi tarafından reddedilmesi Ukrayna'da galeyanı efkârı mucip oldu. Bunun üzerine Ukrayna halkı yer yer toplanarak Merkezî Rada'dan Ukrayna istiklâlinin ilân edilmesini müttefikan talep ettiler.

Rusya hükûmetinin reddi, halkın iddia ve musırrane talebi üzerine Merkezî Rada 20. teşrinisani. 1927 tarihinde Ukrayna'nın müstakil Demokrat bir Cumhuriyet olduğunu bir beyannamei umumî ile resmen ilân eyledi.

Ukrayna'nın istiklâli Fransa, İngiltere ve Romanya ta-

rafından kânunuevvel 1917 de tasdik edildi ve nihayte Sovyet Rusyası tarafından dahi tasdik olundu.

Rusya Sovyet Cumhuriyeti'nin, Ukrayna istiklâlini tasdikinden evvel, istiklâlini ilân etmiş olan Don Kazakları üzerine yürümek üzere Rus Kızıl ordularının Ukrayna arazisinden geçmesi hakkındaki Moskova hükümetinin talebini Merkezî Rada kabul etmiyerek reddetti, bunun üzerine Moskova hükûmeti evvelâ bir ültimatom göndermek ve badehu ilânı harbeylemek suretile Ukrayna'nın reddine cevap vermişti.

Hemen taarruza geçmiş olan Moskof Kızıl ordulrı Ukrayna arazisini istilâya başlamışlardı. Harkiv'i işgal eder etmez Ruslar orada bir Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti ilân ettiler ve erkânı kâmilen Moskova'dan gönderilmiş Rus ve Yahudi komiserlerden mürekkep bir heyet hükûmet teşkil eylediler.

Ruslar bu sırada diğer taraftan Birest'te hükûmatı merkeziye ile ayrıca bir sulh muahedesi yapmak üzere müzakerata girişmişlerdi, ve bu müzakeratla sabık Rusya Çarlığı'nın dairei hududunda bulunan Ukrayna dahi dahil olduğu halde, bütün milletler namına idarei kelâm ediyorlardı. Halbuki Ukrayna Merkezî Radası kânunuevvelde Birest'e ayrıca bir heyeti murahhasa gönderdi. Bu heyeti murahhasa Rus heyetinin ve bahusus Tiroçki'nin şiddetli protestolarına rağmen müstakil bir hükûmet heyeti murahhasası olarak kabul edildi.

9. şubat. 1918 de Alman, Avusturya, Türkiye ve Bulgar murahhasları Ukrayna ile sulh muahedesini imza ettiler.

Bolşevikler, Ukrayna'daki ileri hareketlerine devam ediyorlardı. Kiyiv'i işgal etmeleri üzerine Ukrayna hükûmeti

milliyesi merkezi hükûmet olan Kiyiv'i terke mecbur olarak Zitomir kasabasına iltica etti.

Sulh muahedesinin imzasından sonra Ukrayna hükûmeti Alman ve Avusturya askerî kumandanlarına iltica ederek Bolşevikler'e karşı hareket etmek üzere bir muaveneti askeriye talep etti. Bu talep kabul edilerek gönderilen yardım sayesinde Bolşevikler Ukrayna arazisinden tard ve teb'it edilerek Kiyiv ve Harkiv istirdat edilmiş ve Merkezi Rada ile Ukrayna hükûmeti erkânı tekrar Kiyiv'e avdet etmişlerdi.

Merkezi Rada'nın Sosyalistlik'e meyyal kanaat ve mülâhazatı neticesi daimi surette Kiyiv'deki Alman kumandanlığı ile sui tefehhümler hudusüne sebebiyet veriyordu. Bu hallerden dilgir olan Almanlar, Merkezî Rada'nın icraatından mutazarrır olan gayri memnunlara muzaharetlerini vadederek bir darbei hükûmet ihzar ettiler. 29. nisan. 1918 de bir darbei hükûmet yapılarak ceneral P. Skoropadski hatman olarak ilân edildi. Ve bunun neticesi olarak Merkezî Rada dağıldı ve kabine istifasını verdi.

Yeni irtica hükûmeti her şeyden evvel usulü idareyi tensik ederek mevkiini tahkim etmeğe koyuldu. Fakat maatteessüf Hatman'ın hayatı siyasiyesi pek kısa sürdü. Bolşevikler'in tazyiki önünde Eski Rus politikacıları ve ricali hükûmeti takım takım Petersburg ve Moskova'dan kaaçrak Ukrayna'ya iltica ediyorlardı. Bunlar hemen kendilerini toplıyarak Hatman'ın emnü itimadını celbe muvaffak oldular ve bu sayede istikbalde Eski Rusya'nın ihyası için icap eden esasatı ihzarata başladılar. Diğer taraftan bir sulh muahedesi yapmak üzere Kiyiv'e gelmiş olan kalabalık bir Rus heyeti murahhasası dahi sulh esasatı üzerine çalışacakları yerde Bolşeviklik

propagandasını neşrile uğraşıyorlardı. Bu haller teşrinisaniye kadar devam etti.

Bu esnada Almanya'da dahi ihtilâl baş göstermişti.

Hatman Odesa'ya tekarrüp etmekte bulunan itilâf ordusuna Ukrayna arazisine girmesini rica etmekle beraber kabineyi ikna ederek istifa ettirip yerlerine Ruslar'ı ikame etti ve 14. teşrinisani. 1918 tarihinde Ukrayna'nın Rusya ile ittihadını ilân etti.

Ukrayna'nın milliyetperver anasırı Hatman'ın son zamanlardaki tarzı idaresinin Ukrayna'yı nerelere kadar sürükliyeceğini pek çabuk anladıklarından «İttihadı Millî» namı altında siyasî bir teşkilât yapmışlardı. Moskova ile ittihat ilân edildiği gün bu ittihadı millî komitesi; Petlura, Vini, Çenko, Şiveç, Makarenko, Andriyevski'den mürekkep Demokrat Ukrayna Cumhuriyeti direktuvar meclisi intihap ederek bunlara beyanı itimat etmiş ve Hatman'a karşı bir isyan ve muhalefet teşkilâtı yapılmasına bu direktuvar meclisini memur etmişti.

Direktuvar heyeti Bilâçerkva kasabasına çekilerek orada Hatman'a karşı isyan emrini verdi ve memleketin her tarafında müthiş çete muharebeleri başladı, hemen bir ay kadar devam eden bu muharebeler neticesinde Hatman mevkiini terke mecbur olarak Ukrayna'dan firar edip Almanya'ya iltica etti ve bu suretle 4. kânunuevvel. 1918 de Kiyiv bir daha Ukrayna millî ordusu eline geçmiş oluyordu.

Hatman'ın istirdadından sonra Direktuvar meclisi teşkilâtı esasiye için siyasî fırkalardan mürekkep bir kongre yapılmasına lüzum gösterdi. Bu kongre 28. kânunuevvel. 1919 tarihinde, ittihadı millî Direktuvar meclisini tasdik ederek Ukray-

na'da iktidarın bu Direktuvar meclisi âlisine ait olduğunu kabul ve ilân etti ,fakat Alman ordularının Ukrayna'yı tahliye ederek çekilmesi üzerine Moskova hükûmeti müthiş hücumlarına yine başladı ve Ukrayna hükûmeti ise merkezi hükûmeti olan Kiyiv'i tekrar terke mecbur oldu.

İşte bu arada itilâf orduları Odesa'yı işgal etmişlerdi. Hükûmet itilâf orduları kumandanları ile anlaşmak üzere hemen Odesa'ya bir heyeti mahsusa göndermişti, lakin itilâf orduları kumandanları heyeti kabul etmiyerek Direktuvar'a karşı hasmane birer vaziyet aldılar ve Rus Cenerali Denikin'e Odesa'yı teslim ettiler.

Bunun üzerine M. Sidorenko riyasetinde, Ukrayna halkının hukukunu müdafaa etmek üzere Paris'e bir heyeti mahsusa gönderildi. Ayni zamanda S. Petlura kumandasında Ukrayna millî orduları şimalden gelen Bolşevikler'in Kızıl Rus ordularının, ve cenuptan taarruz eden Denikin kumandasındaki Beyaz Rus ordularının hücumlarına karşı memleketlerini müdafaa ile uğraşıyordu.

Bu harp ümitsiz bir mücadele idi. Hiç bir yardım ümidi yoktu. Askerde ne elbise, ne ayakkabı, ne de mühimmat vardı. Memaliki ecnebiyeye yapılmış olan siparişlerin esmanı tamamen verilmiş olduğu halde itilâf hükûmetlerinin mümaneatına mebni gelemiyordu.

Bu kadar yoksuzluğa, ordunun bu acınacak haline rağmen Ukrayna orduları taarruza geçmeğe ve Bolşeviklerin Kızıl ordularını Kiyiv'den teb'it ederek Kiyiv'i tekrar istirdat eylemeğe muvaffak olmuşlardı. Lâkin Dniper'in sol sahilinden ilerilemekte olan Denikin kıtaatı itilâf devletlerinin sahabet ve muzaharetlerine nail olduğundan elbise ve esliha ve mühimmatı fevkalâde mükemmel ve mebzul olduğu son

sistem teçhizat ile mücehhez bulunduğu halde Bolşevikler'in Kızıl orduları ile harbederek Moskova üzerine yürüyecekleri yerde Ukrayna'ya taarruzu ve Ukrayna'yı zaptı tercih ediyordu.

Bittabi Bolşevikler bundan istifade ettiler ve tekmil muntazam kuvvetlerini toplıyarak anî bir surette Denikin üzerine hücum edip onu ric'ate mecbur ettikten sonra Ukrayna'ya saldırdılar ve Ukrayna ordusunu yine Kiyiv'i tahliye ederek çekilmeğe mecbur ettiler.

Millî ordu harp ede ede ric'at ediyordu. Bu harp gayet müthiş ve biaman idi. Diğer taraftan her türlü mahrumiyetler ve yoksuzluklar içinde kalmış olan halk ve ordu arasında zuhur eden hummayi tifoidî hastalığı salgın bir illeti müstevliye halini alarak dehşetli telefatı mucip oluyordu. Her türlü mualece ve edviye ile muaveneti sıhhiye ve tıbbiyenin fıkdanı, hastalığı son asırda Avrupa'da bir misli daha görülmemiş bir dereceye getirmişti. Ukrayna'da 1919 senesinde hummayi tifoidden vefat edenlerin adedi yüz bin kişiyi tecavüz etmişti. Avrupa'dan edilen istimdatlar neticesi olarak beynelmilel Salibiahmer tarafından pek ufak bir yardım -o da pek geç olmak şartı ile- yapılmış ise de son derece gayri kâfi olduğundan bir semeresi görülemedi.

Avrupa hükûmetleri ise, hali ihtizarda bulunan Ukrayna milletinin nevmidane olan feryat ve istimdatlarına karşı âdeta lâkayit kalıyordu.

Bolşevikler yavaş yavaş fakat tevakkuf etmeksizin ilerliyordu. Hükûmet ricat ede, ricat ede hududu geçerek Polonya'ya iltica ve Polonya ile müzakerata başladı. Nihayet 22. teşrinisani. 1919 da Polonya ile Ukrayna arasında bir sulh

muahedesi imza edildi ve Polonya Ukrayna'yı S. Petlura reisi hükûmeti ve Hatman'ı olmak üzere müstakil bir hükûmet olarak tanıdı ve askerî bir muavenette bulunmaktığı vadetti.

1920 senesi ilkbaharında Petlura kumandası altındaki Ukrayna ordusu Mareşal Pilsudski (Pilsudski) kumandasındaki Polonya ordularının yardımile tekrar taarruza geçerek 8. mayıs. 1920 de Bolşevik Kızıl ordularını Kiyiv'i tahliyeye mecbur etti. Fakat Bolşevikler derhal kendilerini toplıyarak şiddetle mütekabil taarruza geçmeleri üzerine Ukrayna ve Polonya orduları yine ricate mecbur oldular. Bir az zaman sonra Ukrayna orduları Kızıl ordunun taarruzunu durdurmuş ve kendisi taarruza geçebilmek esbabını ihzar eylemiş idise de Bolşevikler'in Polonyalılar'la ayrıca müzakerati sulhiyeye başlamaları bu teşebbüsü akim bırakmış ve nihayet 18. mart. 1921 de Bolşevikler'in Polonyalılar'la Riga'da imzalamış oldukları sulh muahedesi Ukrayna'yı tamamen kendi mukadderatına terketmişti.

Bu muahede ukrayna'yı garpte yeni bir hudut ile tahdit etmiş ve Ukraynayı Bolşevik nüfuz ve idaresi altına tevdi eylemişti.

Ukrayna hükûmeti milliyesi bir muavenet ıve cüz'i bir yardım temin edebilmek üzere memaliki ecnebiyeye dehalet ve iltica etmiş, Ukrayna ordusu ise Polonya'da silâhları alınıp tecrit edilerek dağıtılmıştı.

İşte Ukrayna istiklâli, Ukrayna - Moskof mücadelâtı üzerine tarihte bir sahife daha ilâve edilerek yaprak çevrilmiştir.

* * *

Muhtasar bir surette balâda yazıldığı üzere Ukrayna'nın dört sene devam eden hayatı hürriyetinde, hükûmetin sarfettiği her türlü mesaiye vukuat kat'iyyen müsaade etmediği

ve talih asla yüz göstermediği halde yine oldukça mühim işler meydana getirilmişti.

Merkezî Rada, Ukrayna'nın istiklâlini ilân etti. Bir çok yeni kanunlar çıkardı. Hükûmatı merkeziye ile gayet müsait bir sulh aktetti. Ukrayna teşkilâtında güzel inkılâplar yaptı. Ukraynalı olmıyan milliyetlere bile hürriyeti şahsiye ve milliye ita eyledi. Umuri maliyeyi yoluna koydu, amele nizamatı mahsusasını tanzim ve islâh etti. Arazi hakkında muazzam teşkilât ve islâhat yaparak güzel projeler ihzar ile istikbalde Ukrayna teşkilâtı idariyesi hakkında Avrupa ve Amerika hükûmatı mütemeddine ve muazzamasının teşkilâtı dahiliye ve idariyesini nümune ittihaz ederek icap eden esasatı muntazam bir surette hazırladı ki bu ihzaratı istikbalde teazzuv edecek Ukrayna teşekkülâtı mevkii 'icraya koyarak müstefit olacaktır.

Merkezî Rada, yalnız islâhat ve teşkilâtı dahiliye ile meşgul olmadı. Ukrayna'nın istiklâlini temin için Rus boyunduruğundan tahlisi nefsetmiş olan diğer milletleri dahi temin etmek lâzımgeldiğini pek güzel takdir ederek, Rus İmparatorluğu'nun eski ölkesinden olan mahaller halkını Kiyiv'de bir kongre akdine davet etti. Rus İmparatorluğu idaresinde bulunmuş olan bütün milletler Kiyiv'e murahhaslarını göndererek kongreye iştirak ettiler. Halbuki Moskoflar yalnız bu kongreye değil, bu gibi hiç bir içtimaa iştirak etmiyorlardı. Bu kongre halkın mütekabil anlaşmalarının ne kadar ehemmiyetli olduğunu bir kerre daha anlatmıştı. Ve yine bu kongre Moskoflar'ın takip ettikleri yol ile mileli sairenin takip ettikleri yolun tamamen yekdiğere zıt ve muhalif olduğunu sureti kat'iyede ispat etmişti.

Fakat maatteessüf bu kongreyi takip eden ahval ve hadisat bu anlaşmalardan hâsıl olan vifak ve ittihada ilelebet payidar olacak teşkilât ve esasat vaz'ettirememiştir.

Ukrayna hükûmeti müstakillesi hayatı cüz'isinde biri Kiyiv'de, diğeri Kamiyaneç'te olmak üzere iki darülfünun küşat etti, fen akademisi ile sanayii nefise akademisi teşkil ve tanzim olundu. Almanya ve Avusturya ile ticaret muahedeleri yapıldı. Ukrayna millî ordusu için alelacele muvakkat bir kanun tanzim ve neşredildi.

Ukrayna'da hayat yavaş yavaş mecrayi tabiisine giriyor ve kaffei münasebatı hususiye son derece kesbi takviyet ederek Bolşevikler'in her türlü tesiratı defi ve tardedilecek bir hale geliyordu. Lâkin Hatman'ın Rusya federasyonuna girmek ilânı ve hadisat; az vakit zarfında kazanılan ve hayatı milliyeyi gayesine ve aslî yola koymağa muvaffak olacak olan bütün bu teşkilâtı bütün bu semeratı mesaiyi bir defa daha tamamen tahrip etmişti.

Direktuvar hükûmeti, enzarı dikkatini memleketin müdafaasına ve hükûmatı ecnebiye ile münasebatı siyasiyenin tanzimine atfederek tekmil mesaisini bu hususlara hasretti. Baştan aşağı tekmil memleket büyük bir harp meydanı halinde iken teşkilâtı dahiliye ile uğraşmak tabiatile gayri mümkün idi. Fakat 1919 da toplanan kongreye «Ukrayna Hükûmetinin Teşkilâtı Âliyesi» kanununu kabul ettirmeğe muvaffak oldu ki bunun sayesinde kongre, Direktuvar Meclisi'nin Ukrayna emri idaresinde salâhiyet ve iktidarı tammı haiz olduğunu tasdik ve ilân etti. Vukuatı harbiye dolayısile kongre mesaisinde devam edemedi. Elindeki hususat ve iktidarı meclisi nüzzara terk ve tevdi ederek dağılmağa mecbur oldu.

Bunun üzerine hükûmet hayatı umumiyeyi tanzim için bir çok kanunlar neşretti. Bunlardan «Âlî Hükûmeti Muvakkate» kanunu ile «Ukrayna Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiyesi» kanunları gayet mühimdi. Bu kanun Ukrayna'da hükûmet tesisi teşkilâtını temin ve tanzim ediyordu. Petlura'nın katlinden sonra muhaceret meselesinde bu kanundan istifade edilmiştir. «Ukrayna Şurayi Devleti Teşkilâtı» kanunu dahi tanzim ve neşredilmiş idise de hadisatı harbiye mevkii icraya konulmasına mani olmuştu.

Ukrayna'nın genç diplomasisi gayet mühim işler karşısında idi. Ukrayna Avrupa için hakikî arazii meçhuleden biri gibi idi. Ukrayna meselesi ise Avrupa siyasiyyunu için can sıkıcı ve müz'iç bir mesele halinde idi.

Münasebatı siyasiyyede en müşkül ve en çetin mesai ilk hariciye nazırı A. Şulgin tarafından yapıldı ve bu mesai neticesinde Ukrayna âdeta zorlukla beynelmilel meydanı siyasete atıldı.

İhtilâlin zuhurundan sonra itilâf devletleri Kiyiv'de cereyan eden hadisatı kemali dikkatle takip etmeğe başlamışlardı. Bolşevik olan Rusya ile Ukrayna münasebatı kesildiği zaman Fransa ve İngiltere hükûmetleri derhal mümessillerini göndermekte istical ettiler.

Fransa hükûmeti tarafından Ceneral Tabuis ve İngiltere hükûmeti tarafından dahi Odesa esbak başşehbenderi Sir Pikton Beg mümessil olarak gönderildi ve bir az zaman sonra dahi Romanya mümessili olarak Ceneral Koanda Kiyiv'e izam edildi.

İtilâf hükûmetleri, istiklâlinin tasdik edilmesine mukabil Ukrayna'dan garbi cenubî ve Romanya hududunun Alman

ve Avusturya ordularına karşı muhafaza ve müdafaasını talep ediyorlardı .Lâkin Ukrayna hükûmeti bunu yapmağa muktedir olamıyordu. Çünkü ihtilâl sadmelerile yalnız sivil ahali müteessir olmamış, bu sademelerden ordu dahi müteessir olarak dağılmış ve bütün cephe bozulmuştu. Bolşevikler ise ifsadı ahlâkı son derece neşir ve tamim ederek ordunun terki silâh ile dağılması efkârını telkin ediyorlar ve ayrıca sulh muahedesi yapmak istiyorlardı.

Komiserler meclisi bir yandan hükûmeti merkeziye ile kat'ı münasebet etmekle beraber diğer taraftan Brest'e bir heyeti mahsusa göndermeğe mecbur olmuştu. Brest'te Ukrayna heyeti murahhasası hiç bir yardıma mazhar olmadı.. Ukrayna'nın genç murahhasları Bolşevik heyeti murahhasası ile karşılaşmışlardı ki bu Bolşevik heyeti içinde Kamenef, Karahan, Yofe ve hatta Troçki bulunuyordu. Bunlar Ukrayna murahhaslarının kabul edilerek hükûmeti merkeziye ile ayrıca sulh müzakeresine girişmesine ellerinden geldiği kadar mani olmağa çalışıyorlardı. Bu mücadele ve münakaşe üç hafta kadar sürdü. Nihayet 12. kânunusanide Ukrayna murahhaslarının müstakil bir Cumhuriyet'in sureti fevkalâdede gönderilmiş müstakil bir heyeti murahhasası olmak üzere müzakerata iştiraklerini, tasdik ve kabul ettiler.

Bugünden itibaren Ukrayna heyeti murahhasası, sureti müstakillede Avrupa hükûmeti merkeziyesi murahhasları ile müzakeratta bulunarak 9. şubat. 1918 de Almanya, Avusturya, Türkiye, Bulgaristan murahhasları ile sulh muahedesi imza edildi. Ve Brest muahedesi hemen mevkii icraya konuldu. Ukrayna ve hükûmatı merkeziye arasında mümessili siyasiler izam ve kabulüne başlandı.

Hükûmatı merkeziye Ukrayna'ya en benam diplomatlarını memur ediyordu. Türkiye; sefir ve fevkalâde elçi olarak Ahmet Muhtar Bey'i intihap ve izam, Ferit Bey'i başşehbender ve Kaymakam Edip Bey'i ateşemüliter tayin etti.

Almanya hükûmeti Baron Mum, Avusturya Kont Forgaç, Bulgaristan ise Ukrayna muhibbi olan ve Ukraynalılar'ca son derece tanınmış olan profesör Şişmanof'u sefir ve murahhası fevkalâde olarak gönderdiler.

Münasebatı siyasiyye günden güne tevessü ediyordu. Bunları mütcakip Fenlândiya Ukrayna'nın istiklâlini tasdik ve kabul etmiş ve Ukrayna'ya orta elçi olmak üzere Doktor Herman Gummerus'ü gönderdi. Kiyiv ve Odesa'ya şehbenderler tayin etti. Ve böylece bitaraf hükûmetlerin kısmı azamı dahi Ukrayna istiklâlini kabul ve tasdik ederek sefirlerini gönderdiler ki İsviçre, İskandinavya, Danimarka ve Felemenk hükûmetleri başlıcalarından idi.

Büyük ihtilâl neticesi olarak Rusya'dan ayrılmış olan küçük hükûmetlerle dahi münasebat ısiyasiye ,tesisi nazarı dikkat ve ehemmiyete alınarak Litonya, Estonya, Beyaz, Litvanya, Gürcistan, Azerbaycan, Don ve Kuban hükûmetleri siyasî münasebata ve mümessiller izamına başlandı. Moskova ile müzakeratı sulhiye hitama erdiği zaman hükûmet derhal Moskova ve Petrograt ile sair şehirlere Konsoloslarını tayin etti.

Brest muahedei sulhiyesinin imzalanması üzerine itilâf hükûmetleri ile Ukrayna münasebatı siyasiyesi munkatı olmuştu ki bu münasebatı siyasiyyenin tekrar iadesine 1918 kânunuevvelinde başlanmıştı. Halbuki o zaman Fransa orduları Odesa'ya girmişti.

Ukrayna murahhasları bir kaç defa Fransız kumandanı ile müzakeratta bulunmak üzere Odesa'ya kadar gitmişler ise de bu müzakerat hiç bir neticeye müncer olmadı. Nihayet hükûmet İngiltere, Belçika, İtalya, Macaristan, Yunanistan, ve Çekoslovakya'ya birer heyeti siyasiyye göndermekle beraber M. Sidrenko'nun riyaseti altında bir heyeti murahhasayı dahi Paris'te inikat etmek üzere bulunan sulh konferansına göndermeği muvafık buldu.

Paris'te Ukrayna heyeti murahhasası gayet müşkül bir mevkide bulunuyordu. Mösyö Sidorenko'nun Ukrayna işini sulh konferansı ruznamei müzakeratına ithal ettirmek için kâffei mesaisi Mösyö Klemanso'nun inatçılığı karşısında akim kalıyordu. Mösyö Klemanso bu suretle Brest musalehasının intikamını bizzat alıyordu.

Ukrayna heyeti murahhasasının sulh konferansında hiç bir istinatgâhı ve muhibbi yoktu. Hattâ M. Sidorenko heyeti murahhasa riyasetinden istifa ederek çekilmesi üzerine itilâf mehafili siyasiyyesinde çok ziyade tanınmış olan M. Tiskeveç'in intihap ve tayini bile hiç bir tesir gösteremedi. Ve böylece Ukrayna heyeti murahhasası Paris'te tam bir ademi muvaffakiyet ile inhizama uğramıştı. Avrupa'nın muhtelif hükûmetleri nezdine gönderilmiş olan heyeti mahsusalar kemali faaliyet ile çalışıyorlar ve bu faaliyeti siyasiyyeleri sayesinde Ukrayna meselesini her kesin enzarı tetkikine vaz'a muvaffak oluyorlardı. Bu suretle efkârı umumiye Ukrayna meselesinin ne olduğunu anlamağa başlamış ve az çok alâkadar olmakta bulunmuştu. Fakat bitaraf devletlerin siyasiyyunu sulh konfransı amillerinin tahtı tesirinde olduklarından bir söz bile söylemeğe cesaret edemiyorlardı.

Yalnız Papa Benuva XV bu bapta bir cesaret göstererek ortaya atılıp Ukrayna'nın istiklâlini tasdik etti ve Mgr. Cenoççi'yi Ukrayna nezdine mümessil olarak izam etti. Arjantin dahi Papa'nın isrine ıktıfa etti.

Nüzzardan A. Liviçki'nin riyaseti altında Varşova'da bulunan heyeti murahhasa Polonya ile bir ittifak esbabını temine çalışıyordu. Müzakerat uzun bir müddet devam ettikten sonra en nihayet 22. nisan. tarihinde bir muahede aktedilerek imza edildi. Bu muahede Bolşevikler'e karşı tecavüzî ve tedafüî bir ittifakı dahi muhtevi idi.

Sulh konferansının Ukrayna'yı bir hükûmeti müstakille olarak tanımaktan en nihayet istinkâf etmesi üzerine Ukrayna hariciye nazırı Mösyö Şulgine 1920 de Ukrayna'nın Cemiyeti Akvam'a namzetliğini talep etti. (1)

Namzetliğin, Cemiyeti Akvam'ın Umuri Siyasiyye Komisyonu'nda hararetli bir surette münakaşa edildikten sonra teciline karar verilmişti. Bunun üzerine Ukrayna'nın Cemiyeti Akvam'a müracaatlarından evvel Ukrayna'nın istiklâlini tasdik etmiş olan Arjantin hükumeti azaları bu adaletsizliği kemali şiddetle protesto ettiler ve protestolarının tesiri kalmadığını görmeleri üzerine Cemiyeti Akvam'ı terkederek çekildiler ve hâlâ Cemiyeti Akvam'a Arjantin hükumeti iştirak etmemektedir.

1917-1920 seneleri arasında Ukrayna hükûmetinin müdafaa ve mücadelesi tekrar Ukrayna ordularının düşü tahammülüne yüklenmişti.

Ukrayna ordusu ahval ve hadisatı fevkalâde arasında teşkil edilmişti. İhtilâlin birinci aylarında Rus cephesi sarsılmağa

(1) Cemiyetiakvamın birinci ictimaı zabıtnameleri No. 88, 214 ve diğerleri.

başlamıştı. Siyasete dalmış olan Rus ordusu Bolşevik ve Sosyalistler'in muzir telkinatına pek kolaylıkla mutavaat ediyor ve kendisinin bütün askerî meziyet ve kıymetlerini gaip eyliyordu.

Filhakika Rus orduları cephede henüz iraî mevcudiyet ediyordu. Fakat ordunun tamamen inhilâl ederek tekmil kıtaatı askeriyenin hiç bir nizam ve intizama tâbi olmaksızın âzâdeser bir halde dağılarak kısım kısım müsellâh birer eşkiya çetesi halinde memleketlerine doğru akın edecekleri zamanın pek yakın olduğu aşikâr bir surette görülüyordu. Bu cephe ise bütün Ukrayna arazisi boyunca imtidat ediyordu. Bu cepheden dağılan asker, memleketlerine gitmek için Ukrayna arazisini çiğniyerek geçmek mecburiyetinde idi. Bu akın halinde Ukrayna memleketi tamamen harap olacak ve genç Ukrayna hükûmeti ise mahvedilecekti. Bu sebepten ne yapıp ne edip Ukrayna ordusunu teşkil etmek gayet elzem ve mecburî idi.

Diğer taraftan Rus hükûmeti Ukrayna devletinin teessüsüne her ne suretl olursa olsun mani olmak esbabını icat etmekten hâli kalmamakta olduğundan bununla da ayni ordunun dağılmasile dahi Ukrayna'yı zımnen tehdit ediyordu.

Bu vukuat karşısında Ukraynalılar Ukrayna Cumheriyeti'nin muhafaza ve müdafaası için behemehal âcilen bir millî ordu teşkil etmekten başka çare olmadığını pek güzel takdir ederek esbabına hemen tevessül etmişlerdi. Bidayeten Simon Petlura'nın badehu Hatman'ın tahtı kumandasında bir ordu harp komitesi tarafından teşkil edildi.

Hadisatı siyasiyyenin başdöndürücü bir süratle yekdiğerini takip eylemekte olması harp meydanlarında meziyet ve

kıymetini bihakkın göstermiş olan millî ordunun hakkile tensik ve talim edilmesine meydan bırakmıyordu. Alman ordularının Ukrayna'ya girmesi üzerine bu millî ordunun silâhları refedildi. Ancak hazarî ordunun teşkili prensip itibarile başladı. Bu teşkilât prensip itibarile idi. Çünkü Alman orduları kumandanlığı bu bapta her türlü mevani ve engelleri icat ediyordu. İşte bu suretle bu sene dahi Ukrayna ordusu teşkilâtı için zayi edilen senelerden biri oldu.

Vaktaki Almanya'da ihtilâl zuhur etti, Alman orduları gayri muntazam bir surette Ukrayna'yı fahliye edreek çekildiler ve böylece Ukrayna'yı müdafaa için ordusuz bir halde bıraktılar, binaenaleyh alelâcele bir ordu toplamak mecburî idi.

1919 senesinde Ukrayna üzerine iki taraftan yürüyen Bolşevik ve Denikin ordularının ateşi altında; kumanda heyeti kadrosunun fevkalâde noksan olmasına, mühimmatı harbiyenin yokluğuna, askerin fena bir halde teçhiz edilmesine bakılmıyarak bir ordu teşkilinde istical ediliyordu. Ukrayna orduları bu kadar kahramanlıklar içinde yine kahramanlıklarını gösteriyordu. Pek çok defalar yalınayak, noksanına mebni münavebe ile kullanmak üzere efrat adedinden çok noksan silâh ile Ukrayna orduları kahramanane bir surette düşmanın fevkalâhat müstahkem siperleri üzerine hücum etmiş ve zapta muvaffak olmuşlardı. Hummayi tifoidî salgınının en şiddetli zamanında bile hastalığın ateşleri içinde yanmakta oldukları halde yine ilerlemekten bir an hâli kalmamışlar ve ancak pek ziyade muztarip olan ve yürümeğe tabü tüvanı olmıyanlar geri kalıyorlardı ki bunlar da hemen kaldıkları ve düştükleri yerlerde ölmüşlerdi. Düşman kurşunundan ziyade, hastalık askeri mahvedip bitirmişti.

Asker arasında teçhizat noksanı o kadar acı bir surette hissediliyordu ki hücumlardan evvel askerin kunduralarını çıkarıp bir mahalle toplayıp ve üzerine nöbetçi ikame ettikten sonra yalınayak düşman siperlerine hücum etmesi hemen taammüm etmişti. Ve asker «Hücum edenler mademki öleceklerdir, niçin ölü ile beraber çizmeleri dahi kaybedelim? Kalan olursa gelir, yine çizmesini alır» Diyorlardı.

Ukrayna ordusu şekilen kat'iyyen garp devletleri ordularına benzemiyordu. Yaptıkları harp dahi harbe benzemiyordu. Ne cephei harp vardı, ne de düşmanın nerede olduğu, nerede aranmak lâzımgeldiği malûm idi. Çünkü memleketin her noktası düşman ayakları altında idi. Binaenaleyh her tarafı müdafaa ve her tarafa taarruz ve hücum lâzımdı.

Avrupa bu harbin nasıl bir harp olduğunu bir türlü tayin edemiyordu. Ukrayna cephesini tamamen dolaşmış olan Amerikalı bir gazete muhabiri 1920 de Ukrayna ordusu hakkında gazetesine yazdığı bir mektupta Ukrayna askerleri için:

«Bunlar ya birer kahramandır ve yahut bir sürü delidir» Demişti ki pek güzel söylemiştir. İşte bu deli kahramanlar ve onların Hatman'ı Petlura üç uzun sene zarfında Ukrayna milletinin istiklâli, mukaddes vatanlarının istihlâsı için ne kanlarını, ne de canlarını kat'iyyen esirgemiyerek mebzulen seve seve feda etmişlerdi.

Ukrayna ordusu kumandanlarından Ceneral Omeliyanoviç Pavlenko bir noktada Bolşevik cephesini perişan edip yararak düşman arazisine girmeğe muvaffak olmuş ve tam altı ay memleketi ile temasta bulunamıyarak mütemadiyen harbetmiş ve nihayet geride kalanlarının zorluyarak açtıkları mahreçten Ukrayna dahilindeki karargâha çekilebilmişti.

Ukrayna orduları Kazaklar'ın eski kahramanlıklarına ait menakibi tekrar canlandırarak hatırlara getirmeğe muvaffak olmuş ve böylece Poltava'daki borcunu ödemiştir.

Ukrayna ordusu her ne kadar memleketi Rus boyunduruğundan kurtaramamışsa da bu vazifesini istikbalde mükemmel bir surette ifa ve itmam edecektir.

Ukrayna milletinin istihsali hürriyete uğraşmaları ve cüz'î müddet istiklâlleri hadisatı hakkında mücmelen verilen bu malûmatı tarihiye ispat ediyor ki Ukraynalılar'ın terakki ve taalisi için azimleri büyük ve müsbettir. Eğer Moskova hükümeti Ukrayna'yı Baltık sevahilinde teşekkül eden hükûmetler gibi sulh içinde ve müsterih bir halde bıraksaydı Ukrayna her türlü mevani ve engelleri bertaraf ederek ihtilâl ve büyük muharebelerin açmış olduğu vahim yaralarını yavaş yavaş tedavi edecek ve kendini toplayıp oldukça mühim millî bir hükumet olacak ve Avrupayi Şarkî halkının hayatı umumisinde büyük bir amil mevkiine geçecekdi.

Heyhat ki; bu defa da Ukrayna, Rus emperiyalizminin bitaman ihtirasatının pek feci bir surette kurbanı olmuş ve Ukrayna milletinin kim bilir daha kaç sene istihsali serbestisi ve Rus boyunduruğundan tahlisi teahhur etmiştir.

UKRAYNA SOVYET CUMHURİYETİ

Vaktaki, direktuvar reisi Simon Petlura tahtı kumandasındda bulunan millî ordu ve Ukrayna hükûmeti milliyesi erkânı ile beraber hududu geçerek ecnebi memleketine iltica etmiş idi; işte o zaman Harkof Harkiv'de yerleşmiş bulunan Sovyet hükûmeti bütün Ukrayna memalikini (Ukrayna Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti) namı altında yedi tahakküm ve idaresine aldı.

Ukrayna artık bir hükûmeti müstakille olmayıp Rus federasyonuna dahil bir cüzden ibaret idi.

Bu yeni Sosyalist Sovyet Cumhuriyetinin zamanı idaresi başlarında Romen-Bulgar anasırına mensup (Rahovesky) namında bir şehsiyet bulunan bir takım, Moskof ve Yahudilerin elinde idi. Bu, Rahovesky ise Moskova'dan sadir olacak emirlere körkörüne itaat eden bir Bolşevik bendesi idi. Cumhuriyetin idaresi için teferruatı umura varıncıya kadar her şeye ait evamir ve mukarreratı Moskova'dan alır idi.

Bolşevikler; bu Sosyalist Cumhuriyetini, bu tarzı hükûmeti, Ukrayna köylü ve amelesinin ancak böyle bir hükûmete kavuşmağı arzu etmelerine ve halkın bu suretle evvelâ meyil ve incizabına mebni teşkil ve tesis ettiklerini ve Ukranya'da umum halkın Moskova'dan kat'iyen ayrılmak istemediklerini bağıra bağıra bütün cihana ilân ediyorlardır. Moskova'dan ayrı bir Ukrayna hükûmetinin mevcudiyetini ancak mukabil ihtilâlci ufak bir grup arzu etmekte olduğu ve fakat halkın ekseriyeti azimesinin kendi

mümessilleri vasıtasile her türlü kongre ve içtimalarda bu arzuyi yegâne ve umumilerini izhar etmiş, etmekte bulunmuş olduklarını dahi neşrü işae ediyorlardı.

Bolşevik tarzı idaresi tarihini tetkik edenlerce bu gibi beyanat ve işaatın temamen hilâfı hakikat ve musanna birer yalandan ibaret olduğu, esasen Bolşevikler'in tarzı siyasetleri dahi bu veçhile hareketi âmir bulunduğu herkesin malûmu olan bir keyfiyettir.

Ukrayna'ya ait her türlü hadisat, Bolşevik'ler tarafından örtbas ediliyor; Komünist Ruslar ile Ukrayna'lı Yahudilerden ibaret olan ajanları vasıtasile Moskova'ca arzu ve emredilen suret ve şekilde memaliki ecnebiyeye neşrü işaa ediliyordu.

Ukrayna'da hiç bir kimse kendi düşüncesine kendi hissiyatına göre söz söylemeğe muktedir değil idi. Çekanın en harim noktalara kadar nüfuz eden enzarı tecessüs, adeta umumî ıkıtal şeklini alan idamlar ve Sibirya zindanları korkusu herkesi Moskova'nın arzu ve amali dairesinde idarei efkâra mecbur ediyordu.

Bugün, Sovyet Ukraynası ahvalini tetkik için Bolşevik menabiinden başka bir mehaz olmadığından tamamen bitarafane surette idarei kelâm ederek gene o menabiden tereşşuh eden hususata istinat edeceğiz.

Ukrayna'da hayat o kadar muzlim bir şekil almıştır ki Bolşevikler bile her türlü arzularına rağmen bu hali saklamağa muvaffak olamamaktadırlar.

Sovyetin Sosyalist Ukrayna Cumhuriyetinin R.S.S.U. ilk senelerinde Moskova'nın siyaseti mahsusası icabı olarak memaliki ecnebiyeye mümessil göndermesine müsa-

ade edilmiş idi ki bu meyanda Polonya, Almanya ve Avusturya'ya mümessili siyasiler gönderilmiştir.

Bu mümessili siyasiler her türlü ukut ve uhuda, bu akitlerin ve muahedatın tanzim ve müzakeratında hiç bir suretle hakkı kelâmları olmamak şartile Moskova'dan ayrı olarak imza salâhiyetini haiz idiler. Ukut ve muahedatın müzakere ve tanzimi hakkı yalnız Moskova hükûmetine ait idi.

Bu cümleden olarak Polonya ile Riga arasında bir muahede aktedilmiş, 1922 senesinde dahi Almanya'nın Ukrayna'yı müstakil bir hükûmet tanimaktaki israrı üzerine uzun müddet muhaberattan sonra Harkiv'de bir muahede imza edilmiş ve Moskova hükûmeti bu imzaya aldırmamış idi. Bu yolda imzalanan son muahede Türkiye ile gene 1922 senesinde Ankara'da imza edilmiş idi. Bu muahedenin ikinci maddesi ile Türkiye, Ukrayna Sovyet Sosyalist cumhariyetini müstakil bir hükûmet olarak -açık bir surette- kabul ediyordu.

1922 senesi nihayetlerine doğru Ukrayna'nın harice karşı surî olan bu istiklâline dahi nihayet verilmiş idi.

Bolşevik idaresine karşı vukubulan 1921-1922 kıyamı umumisi bastırılmış ve 1921 kıtlığı neticesi olarak milletin maddî ve manevî tabütüvanı kesilmiş ve Bolşevikler için Ukrayna'nın istiklâli komediyasına artık nihayet vermeğe hiç bir mani kalmamış, bu ise muzaaf bir denaet ile yapılmış idi.

Evvel emirde komonist nazariyeciler tarafından yürületer bir hükûmet ile bütün amelenin menafii müşterekesini tevhit eden bir tarzı idare tesisi esasına müstenit bir tez ortaya çıkarıldı.

Boyle bir hükûmet teşkilini hakikate îsâl, sabık Rusya çarlığı arazisi dahilindeki bütün milletlerin memleketlerini birleştirerek bir federasyon teşkili ile bir vahdet tesisi suretile kabil idi. Fakat bu teşekkül eden vahdetin eczası bulunan milletlerin kendi harsî muhtariyet idarelerini muhafaza ettikleri halde kâffei hukuku siyasiyye bu vahdetin merkezi ve serkârı bulunan Moskova hükûmetinin elinde olduğundan federasyona dahil bilcümle milletlerin hukuku siyasiyelerini kendi siyasetine göre tensip ve tercih ettiği surette idare eylemek merkeze ait idi.

Üçüncü enternasyonalin ilk kongrelerile komonist kongreleri bu federasyonu bir gaye olarak değil ancak federasyon azasından olmaları arzusunu izhar ve ilân eden milletlerin yekdiğere takarrübünü ve nihayet kât'î bir vahdet teşkillerini temine hâdım olmak üzere nazarı itibara aldıkları hakkında celbidikkat etmişlerdi. (1)

Bu ihtiyarî (!) yaklaşma diğer milletlerden -meselâ Ukrayna gibi- ziyade Moskova hükûmetinin menfaatine hadim olmuş idi. Çünkü bu Moskova'nın tensip ve tavsiyesi eseri idi. Ve bütün cihana Rusya'da milletlerin böyle bir federasyon yapılmasına talip oldukları ve Moskova'nın tahakküm ve âmiriyetini kendileri arzu ettiklerinden mahza bu arzunun tatmini için yapılmış olduğunu ilân ve işaa etmişlerdi.

Bolşevik teşkilâtı hususiyesi Komünist localarının müstebidane âmiriyeti, Çekalar ile bu esnada Ukrayna'da ilân edilmiş olan idarei ürfiye bu federasyonun arzuyi umumî ile

(1) P. Stuotchka: Rus Sosyalist Federasyon Sovyet Cumhuriyetleri R. S. F. S. R, teşekkülü idaresi Moskova (Rusça)

kabul edildiğinin ilânında Moskova hükûmetinin muvaffakıyetine birer büyük âmil olmuşlardı.

Ayni usul saikasile Ukrayna için tanzim edilen yeni bir kanuni esasî 6 temmuz 1923 de Moskova hükûmeti tarafından tasdik edilmişdi.

Bu kanuni esasî mucibince Sovyet Ukrayna'sı istiklâli idaresini terkediyor ve ancak Bolşevik federasyonunun muhtariyet idareye malik bir cüzi oluyordu.

* * *

Sovyet Ukraynası'nın nüfusu umumisi 29.020.000 olarak tadat edilmiştir, bunun (23.219.000) ü Ukraynalı, (5.781.000) i yabancıdır ki bunun ekseriyetini Ruslar teşkil eder. Bu yabancıların (2.677.000) ni Rus (1.570.000) ni Yahudi bakiyesi ise Polonez, Alman, Molduvan, Rum ve sairedir (1) nüfusu umumiyenin berveçhi balâ yüzde seksenini teşkil eden Ukraynalı'lar memleketin her tarafında keşif bir halde sakindirler. Yabancılardan ise Rus'lar ile Yahudi'ler ekseriyet üzere şehirlerde sakin olup diğerleri köylerde dağınık bir surette ziraat ile iştigal ederler.

Moskova hükûmeti ile Ukrayna arasında siyasî bir hududi muayyen olmadığından mevcut hudut, ancak idarî bir hudut olmak hasebile bu idari hudut mucibince arada kalan 6.803.000 kadar Ukrayna'lıdan 1.700.000 ni kalabalık bir halde Koursk ve Voronij vilâyetlerinde; 440.200 ü Volga'nın aşağı havalisinde 3.107.000 ni Kuban ve Dun vilâyetleri ile Şimalı Kafkasya'da sakin olduğu gibi 2.172.000 Ukrayna'lı dahi aksayı şarkta sakindirler.

(1) 17 Teşrinievvel 929 tahrir nüfusu Moskova 1928.

Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti dahilinde sakin olan 23.020.000 Ukrayna'lı, Ukrayna cumhuriyetinin nüfusu umumisinin yüzde seksenini teşkil etmek itibarile kendi hâs topraklarında her türlü hakimiyete malik olmaları ve siyasî ve iktisadî hattı hareketlerini kendilerinin tayin edebilmeleri bir hakkı sarihleri olmak iktiza ettiği halde ahval tamamen aksinedir.

Köylü ve şehirli halk hakimiyetinin tesisi, Bolşevik'lerin teşkili hükûmet nazariyelerinin esası ise de şehirli ve köylü halk hakimiyetleri tamamen yekdiğerinden ayrıdır. Eğer bunlar yekdiğerlerine muhalif olmasa idi; şehirli halk hakimiyetinde Moskof komonist partisi, ân asıl Ukrayna'lı olanların yüzde seksen yedisini teşkil eden Ukrayna köylüsü ile tebdil edilmezlerdi. (1)

Ukrayna kanuni esasisi nazarî olarak bütün iktidarı, intihabatın sureti icrası hakkında tanzim edilmiş olan diğer bir kanun ile Sovyet'lerden mürekkep olarak intihap edilmiş bir meclise terk ve tevdi etmektedir.

Sovyetler üç sınıfa ayrılmıştır :

A şehirli, B amele, C köylü sınıflarıdır.

Kongreler murahhasları bu şuabat arasından çıkarılır. Kongre murahhasları ise içlerinden icra komitelerini intihap ederler. Sovyet kongreleri ve onların şuabatı olan icraat komiteleri birleşerek kaza kongrelerini teşkil ederler.

Ukrayna için Sovyet teşkilâti tarzı diğerdedir. Ukrayna ittihadı Sovyet kongreler ve komitesi, halk komiserleri şurası (Meclisi Nüzzar), kaza kongresi, Komünist partisi, Moldovya muhtar cumhuriyeti kongrelerin azalarıdır. Bu

(1) proletar kapravda. Kiyiv 1927. No. 108.

kongre bir icra komitesi intihap ederki bu komite halk komiserleri şurasını teşkil eder.

Umuri hariciye ,ordu, donanma, münakalât, telgraf ve posta işleri Ukrayna hükûmeti muhtaresinin dairei salâhiyetinden hariç olup siyasî ve iktisadî işlerin emri idaresi Sovyet Sosyalist cumhuriyetleri ittihadı menfaati namına Moskova hükûmetine hasredilmiştir. Umuri maliye, mesai, kontrol, iktisadı millî, ziraat komiserleri dahi Moskova'da bulunan ve ayni işlerle muvazzaf olan komiserliklere gayet sıkı ve kat'î takayyüdat ile raptedilmişlerdir ki hiç bir veçhile kendi başlarına bir iş görmek iktidarını haiz değildirler.

Harkof hükûmeti ancak maarif, sıhhiye ve adliye işlerile dahili ve idarî hususatta -bir çok kayıt ile- az çok bir istiklâle maliktir.

Sovyetler ve onların kongreleri Bolşeviklik esasatını teşkil ederler Sovyet'ler, proleter olan halk tabakasının ameli cemiyetten intihap edilirler Bu tarzı intihap, Bolşevik'lere Sovyetler nezdinde ve onların kongrelerinde ekseriyet kazanmaklığı temin eder. Ve bu tarz şehirlilere köylüler üzerine tefevvuku dahilen temin eder. (1)

İntihap hakkı tahdit edilmiştir ve ancak münevverler, ruhban, tüccar ile mülkiyetinde çiftlik amelesi (rençber) kullanan köylüler hakkı intihaba maliktirler. Bu tarz hakkı intihap Ukrayna halkının hemen nısfını bu haktan mahrum bırakmaktadır.

(1) Meselâ: Nizamen köylü Sovyetler; kazalarda, vilâyetlerde kongreler için 125000 nüfusa bir murahhas gönderirler halbuki şehirli Sovyet amele 25000 nüfusa bir murahhas gönderir.

Bundan başka şehir ve köy icra komitelerine Sovyet tarzı idaresine muarız gördükleri her ferdin hakkı intihaptan mahrum edilmesi hususuna karar vermeleri salâhiyeti ita edilmiştir ki bu salâhiyetin nakadar ehemmiyetsiz bahane ve vesilelerle sui istimal edileceği ufak bir mülâhaza ile anlaşılır. Son intihabatta , 1929 senesinde bu suretle bahanelerle 546 kişi hakkı intihabdan mahrum edilmiştir.

İntihabat alenidir, umumiyet üzere komonist partisi, amele sandıkaları, fakir köylüler komitası namzetlerini vazederler. Ve hepsi ayrı ayrı intihapcıları adeta tehdit ederler.

Köylerde ise intihap daha şümullüdür. İntihap günleri amele partisi kafile halinde takım takım köylere gelerek intihabatın memnuniyeti âmmeyi celbedecek bir surette icra edilmesine nezaret ederlerki işte bu sayede köylüler bir dereceye kadar hiç bir tazyık körmeksizin arzuları dahilinde itayı rey edebilirler.

Son intihabatın istatistikleri tetkik edilirse görülürki köylülerin faaliyeti, Bolşevikliğin mütemadî tazyiklerine rağmen ekseriyeti kazanmağa muvaffak olmuştur.

İntihabatta Komünistler yüzde 10.4, Komsumullar yüzde 6.3, fakir köylüler yüzde 40 bakiyeyi dahi orta halli köylüler kazanmışlardır. Bunlar ise şayanı itimat bir unsur değildirler. (1)

Şehirli Sovyetler arasında hemen daima Yahudiler ile Moskof'lar ekseriyeti kazanırlar, bunun sebebi de pek aşikârdır, çünkü müntehipleri şehirli olmıyan amele ile Sovyet memurlardır. Şehirli Sovyet sınıfını alanlar arasında

(1) proletorsk pravda 1929 No. 46

binnefis şehirli olan daima akalliyette olup ancak yüzde kırk beş kadarını teşkil ederler.

Bütün siyaseti dahiliyeye ait hususatta merkezi hükûmet ile münasebatta bulunmağa Sovyet Ukrayna ittihadı kongresinde Moskoflar âmil olurlarki böyle bir kongrenin içtimaî ve millî nokatı nazardan Ukrayna için ne faidesi olur?

Maalesef elimizde yalnız 1928 senesine ait vesaik vardır. Fakat son iki sene zarfında dahi büyük bir tebeddül olmuştur. Bu vesaike nazaran 1059 meb'ustan yüzde 46 sı amele, 25.5 - i köylü ve 25 - i dahi Sovyet memurlarındandır. Milliyet itibarile Ukrayna'lılar yüzde 40, Ruslar yüzde 23 bakiyesi dahi Yahudiler, Polonezler ve diğer milletlerdir.

Ukraynalı olan halkın Ukrayna nüfusi umumisinin yüzde seksenini ve Ukrayna köylüsünün çiftçi halkın yüzde seksen yedisini teşkil ettiği nazarı dikkate alınacak olursa hakikat sarih bir surette her türlü tenkitten azade bir halde görülür.

Ukrayna Sovyet ittihadının bütün siyaseti ittihat kongresi tarafından idare edilir ki bu kongrenin 1517 azası vardır. Bunun 1132 si Moskova hükûmeti tarafından gönderilip ancak 312 si Ukraynalı'dır. 1928 de bu kongrede (1160) Moskof ve (62). Ukrayna'lı ve saire murahhas aza vardı. (1) böyle teşkil edilmiş bir kongrede Ukraynalılar'ın ne rol oynayabileceği ve ne iş görmeğe muvaffak olacağı düşünmeğe bile hacet kalmaksızın anlaşılır.

Bolşeviklik'in idarî teşkilâtı her zaman daima tevessü eden memurculuk ve memur zihniyeti ile tebarüz etmektedir.

---

(1) Izvrèstia, Moskova 1928 No. 53.

Bolşeviklikte memurculuk ve memur zihniyeti bütün hayatı içtimaiyeye ve hattâ hayatı hususiyeye bile hâkimdir. Çünkü bu hâkimiyet bazı nizamat ile takyit edildiği gibi her zaman hükûmetin murakabesi altındadır.

Ukrayna'da hemen 400.000 kadar memur olduğu tahmin edilmektedir. Hükûmetten tahsisat alan her nevi icra komitaları, meslekî sandıkalar ve saireyi dahi nazarı hesaba alınacak olur ise bu miktarın iki misli nisbetinde artacağı şüphesizdir.

Ordu ve donanma hariç olmak üzere Ukrayna'da her elli kişiye hükûmetten tahsisat alan bir memur isabet etmektedir. Dünyanın hiç bir yerinde buna mümasil bir memleket mevcut olmak değil mevcudiyeti tasavvur bile edilemez.

Bu memurin teşkilâtı içinde Ukrayna'lıların nisbeti lâşey kabilindendir.

Şehirlede yüzde otuz dört Rus, yüzde otuz Yahudi memurlara karşı ancak yüzde otuz Ukraynalı memur vardır. Köylerde ise bu nisbet biraz ziyadedir. Köylerde Ukrayna'lı memurların nisbeti yüzde on yedi Rus ve yüzde yirmi üç Yahudi'ye karşı yüzde elli dörde kadar çıkmaktadır. Buna da sebep köylerdeki az maaşlı ufak memuriyetlere köy hocalıklarına diğerlerinin pek okadar rağbet etmemesi yerli ahaliden tayin edilmesini zaruri kılmasındandır.

Ahiren yeşil partinin yapmış olduğu memurin tasfiyesi idarî teşkilâtta Ukrayna'lı memurinin adedini son derece tenkis etmeğe mukabil Rus-Yahudi memurinin adedini bilâkis fevkalâde tezyit etmiştir.

* * *

Halk diktatörlüğü; hakikatte siyasî bir fırkanın, daha doğrusu o fırkada sahibi nüfuz olarak temayüz etmiş bir kaç azasının diktatörlüğüdür.

Ukrayna'da fırka, hayatı umumiyenin bütün hususatının âmilidir. Kızıl ordu dahil olmak üzere bütün idarî ve siyasî teşkilât ve kuvvetler fırkanın emri altındadır.

Ukrayna'daki Komünist Fırkası serbestii harekâtına malik değildir. Rus komünist partisinin emirlerine tâbi bir fer'idir. Kâffei harekât ve icraatı mahallî olup daima Moskova'daki merkez komitesinin emrine tâbi bir fer'i mütemmimdir.

Ukrayna komünist partisinin kâtibi umumisi daima Moskof tarafından intihap edilir ve bu kâtibi umumi herhususta müttehit komünist ve merkez fırkasının emrine tabi tutulur.

Bu güne kadar bu suretle intihap edilen kâtibi umumilerin hiç biri ân asıl Ukraynalı değildirler. Kaganovrytch Yahudi; Kossior Polonez; ve şimdiki kâtibi umumî Kartvechvily ise bir Gürcüdür. Bu zat Ukrayna'daki Kızıl ordunun kumandanlarından biri idi ve Stalinin son derece mazharı itimadidir.

Devamı mevcudiyeti olan dokuz senedenberi fırkanın millî anasırı her zaman değişmekte, her zaman tebeddüle uğramaktadır. Fakat bu değişme ve tebeddüller arasında, değişmiyen bir şey varsa o da millî anasırın daima akalliyette kalması ve azalmakta olmasıdır.

Fırkadaki Ukrayna'lı sol cenah partisi, Ukrayna'da Ukrayna ittihat kongresinin teşekkülündenberi daima komünist partisi ile muhalif vaziyette kalmışlar ve adeta Komünist

partisine boykot yapmış bir halde bulunmuşlardı. Fakat bilâhare bu vaziyetten, Ukrayna'da son kalan hüriyet idare ve surî istiklâl eserlerinin dahi tamamen imhası gayesini takip eden Moskof ve Yahudiler'in son derece müstefit olmakta bulunduklarını anlamaları üzerine tebdili siyaset ederek Komünistlerle uzlaşmağa teşebbüs etmişlerdir. Bu teşebbüs Moskova'ca büyük bir memnuniyetle telâkki edilmiş ve Ukraynalılar maarifi umumiye, umuri nafia ve sıhhiye gibi işlerde alâkadar edilmeğe başlanmıştır. Fakat siyasî, askerî, idarî hususat gene Moskova'ya inhisar ettirilmiştir.

Son malûmata göre 1 kânunusani 1929 da Ukrayna'da Komünist partisi 114.743-ü azayı asliye ve 66.483-ü aza namzedi olmak üzere 181.226 kişidir. Bunun yüzde kırk altısını teşkil eden8718 zi Ukraynalı'dırki bunun da ancak yüzde yirmi beşi hakkı kelâma malik azayı asliye olup bakiyesi hiç bir hakka malik olmıyan aza namzetlerinden ibarettir. Diğer aza tamamen Rus ve Yahudi'dir. (1)

Ukraynalı aza, Ukrayna nüfusi umumisinin yüzde 0,37 sini teşkil eder.

Son zamanlarda Komünist fırkası idarî, fikrî, siyasî her türlü buhranlara maruz kalmıştır. Moskova'da reislerin dahilî mücadeleleri, sağ ve sol cenah arasındaki müstereddidane vaziyetler ve ihtilâflar, (Trotzkizm) gibi ahvali hep bu buhranlara saik oluyorlardıki bunların her biri Ukrayna'da aksi tesirler hasıl ediyordu.

Ukraynalı unsurlar ortaya bir de milliyet meselesi çıkarmışlardı. Ukrayna köylerindeki millî faaliyet, Moskova'dan Ukrayna'nın ayrılmasının son derece nafi olacağı hak-

(1) Komünist No. 26 Harkiv 1929.

kında her kongrede tekerrür eden beyanat (1), Ukrayna'da yabancı unsurların memleketin hayatı siyasiye ve idariyesinden mazhar oldukları temayüz ve tefevvukler, siyaseti iktisadiyenin Moskova elinde bulunmasından dolayı her türlü menafiden oranın müstefit olması ve saire gibi hususat Ukrayna'lı anasırı hatta Komünist'leri bile tahrike kuvvetli surette birer müessir oluyorlardı.

Ukrayna milliyetperverliği, Ukrayna'daki fırkanın içinde başlarında sabık maarif komiseri Şumsky; Wapl'te denilen edebî teşkilâtın — Proleterlerin serbest akademisi — reisleri Maksymovytch, Khvylovij olmak üzere kuvvetli millî bir grup teşkil edilmişti.

Bu grup Ukrayna halkının Ruslaştırılmasını protesto ederek Ukrayna'nın emri idaresi ve maarifi için iş başına Ukrayna'lı münevverlerin ve Ukrayna köylülerinin getirilmesini talep etmişti. Bu grup, bu talepten başka, Ukrayna mes'elesi Ukrayna Sosyalist Sovyet cumhuriyetleri ittihadı ile halledilemiyeceğini ve ancak bu husus için beynelmilel bir sureti tesviye bulunması lâzım geldiği teklifini ileri sürmüştü.

İşte bu talep Moskova'dan ayrılmak gayesini istihdaf etmek üzere suretâ garbe teveccüh siyasetinin iraesi kasdine matuf bulunduğu itirazı ile karşılaştırılmış ve Moskova'da bir panik tevlit etmiştir.

Bu grupların liderleri derhal fırka mahkemesine sevk ve mahkûm edilerek Şumskiy ve Maksymovytch Ukrayna haricine teb'it edilmişlerdir.

(1) Harkivdaki fırka kongresinde Ukrayna icra komitesi reisi Petrofiski: de Ukrayna köylüleri tarafından Ukrayna'nın Moskova'dan ayrılması, Ukraynaye istiklâli iade edilerek mustakil millî bir hükûmet teşkili talebini havi her gün müteaddit istidalar almakta olduğunu kürsüde alenen söylemiştir.
Komünist No. 164 Harkiv 1928

Lâkin millî grup bu tedhişlerden katiyen müteessir olmamış, bil'akis faaliyetini daha ziyade tezyit etmiştir. Fırka dahi Şumskist denilen bu yeni grupun günden güne terakki ve tevessü etmekte olduğunu tasdik ve itiraf a mecbur olmuştur.

Sovyetler'in son 1929 kongresinde murahhasların ve azaların millî grupa karşı teveccüh ve temayülâtı şayanı dikkat bir derecede idi. Harkiv komiserleri, kongredeki bu temayülâtın verdiği heyecanı görünce efkârı teskin için Ukrayna'nın tamamen müstakil bir idare olduğunu ve ancak bir halk hükûmeti olmak dolayısile "Sevgili hemşiresi!„ olan Moskova'dan ayrılmıyacağını beyan etmeğe mecbur olmuşlardır (1).

Bütün bu buhranlar, fırkanın faaliyetini gevşetmeğe ve fırkadaki nizam ve inzibatın bozulmasına sebep olmuştur.

Bunun üzerine fırkadaki köylü anasırı tasfiye edilerek yerlerine amele anasırın ikamesi arzusuna düşüldü. Fakat bunda dahi yeni ve büyük bir müşkilât çıktı :

Ukrayna'daki amele anasırının vaziyeti çoktan değişmişti Ukrayna'daki amelenin yüzde seksen dokuzu partiye mensup değildi ve ayni zamanda amelenin yüzde ellisi köylü anasırındandı. Bunlarda ihtilâl esnasinde mücadeleye iştirak etmiş olan küçük emlâk sahiplerinin ruhunu taşıyor ve ayni mefkureye malik bulunuyordu(1) fırkanın böyle anasır ile itmamı ise çok tehlikeliydi (2).

Bu meyanda fırka sıralarında eski aza mevkilerinin gözle görülecek derecede boşalmakta olduğu görülüyordu.

(1) Proletarska Pravda No. 110 Kiyiv 1929.

(1) Krasnaya gazete No. 210 Moskova 1929

(2) Visty No. 282 Harkiv 1928

Fırkada azanın ancak yüzde 0.2 si 1905 senesi ve yüzde 3,2 si dahi 1907 senesi azalarından olup bakiyesi yani yüzde doksan beşinden fazlası yeni aza idi. (1)

Bu azalar, fırkanın muzafferiyetinden sonra intisap etmiş olduklarından fırkacılığın verdiği ateşin faaliyetten ziyade fırkanın mevkiinden, fırkaya aza olmaklıktan dolayı kendi mevkilerinden bilistifade bu intisabın tevlit edeceği şahsî menfaatlerinin temini ile meşgul oluyor ve yalınız bu emellerinin peşinden koşuyorlardı. Bu suretle fırkanın bu yeni unsurları fırkanın kuvvetinin artmasına bais olacaklarına bilâkis tahripkâr birer uzuv oluyorlardı. Buna zamimeten fırkada sukutu hayal hâsıl olarak fırkanın umdelerine karşı olan itimat ve imanın sarsılmış olması, fırkanın umdelerinin hayatı umumiyede kabiliyeti tatbikiyesi bulunamaması, fırkadaki bilûmum grupların fırka umdeleri hakkında olan emellerinin ufulünü görerek ümitsizliğe kapılması ve bunların neticesi olarak ellerine geçmiş olan fırkada aza olmaklık gibi bir nüfuz ve kuvvetten istifade ederek bu nüfuz ve kuvvetin temin edebileceği kadar menfaat çekmeğe sai olmaları ve Komünistliğin atisini kat'iyen düşünmemeleri fırkada buhranlar zuhuruna sebep oluyordu.

Bazı akalliyetler fırkanın sürüklemekte olduğu akibetten kurtulmak için kâh sağ cenaha, kâh sol cenaha iltihak ediyorlarsada bunların yakasına Çeka yapışarak kendilerini Sibirya'da bulunuyorlardı. (2)

(1) Komünist; Moskova. 12-11-925

(2) Komünist fırkasının Ukrayna'daki mevkii hakkında resmî istatistiklere nazaran bir fikir alınabilir. 1928 senesi ile olan mukayese de yeni aza yüzde elli nisbetinde azalmıştır. Fırkadaki Ukraynalı namzetlerin dahi miktarı ciddî bir surette azalmıştır. Komünist mecmuasının 6 10-929 nushasında bu hal Ukraynalı milliyetperverlerin propagandasına ve malî muzayaka ve teşkilâta atfediliyor ki efkârı umumiye bu hususta Komünist fırkasını mes'ul ve muatep tutmaktadır.

Komünist partisi rüesası fırkadaki bu grupların inhitatını, ihtilâl aleyhtarlarının hakikî Komünist mefkûresine muhalif olan itiyat ve hareketlerinin meş'um tesirleri neticesi olduğunu iddia ve beyan etmektedirler.

İşte bu suretle Komünistliği tahrip eden bu itiyat ve mefkûrelerden müteessir ve mütehassis nesil ile fırkanın takviyesinin gayri mümkün olduğunu ve nesli hazırın ise yavaş yavaş bu mefkûreye temessül etmiş bulunduğunu dermeyan ederek nesil değişmedikçe bunun önüne geçilemiyeceğini dermeyan etmektedirler.

Bu sebepten fırka, gençliğe ve gençliğin talim ve terbiyesine fevkalâde ehemmiyet vermektedir. «Her şey memleket çocukları ve gençleri içindir» diye vazettikleri düsturu kemali faaliyetle neşir ve hayatın her hususatında tatbika büyük bir ehemmiyetle çalışmaktadırlar.

Yalnız, Bolşeviklik noktai nazarından terbiyei etfal, ne gençlerin hüsnü ahlâk sahibi olmaları ve nede hissen ve terbiyeten yekdiğere merbut hemşehri yetiştirilmesi gayesine matuf olmayıp belki ananatı milliye ve saireye ait eskiden kalma bilumum kanaat ve hisleri ve eski nazariyeleri tamamen kökünden çıkarıp atmağa mümkün olduğu kadar çalışmaktadır. Sökülüp atılan ananatı milliye ve eski terbiye yerine yenisi ikame edildiğinden onların yerine Bolşevik'liğin ayyaşlık, çapulculuk siyaset ve zihniyeti hemen mevki tutarak kaim ve hakim oluyorki nesli cedit işte bu şerait altında yetiştirilmek isteniliyor.

Şehirlerde bu hal pek aşikâr surette tezahür edip gençlik buralarda tamamile zehirlenmiş ve ahlaki ifsat edilmiş bir haldedir. Yalnız köylerde, köylülerin fazla muhafazakâr,

ananatı milliye ve itikadatı kadimeye ziyadesile hürmetkâr olmaları hasebile Bolşevikler'in bu ifsadi ahlâk mesaisi pek o kadar muvaffakıyet temin edemiyor ve köylerde Komsomol denilen gençlik komitesine dahildirler.

Mekteplerde on üç yaşından aşağı çocuklar «Pioniere» teşkilâtına, on üç yaşından yukarı olanlar dahi «Komsomol» denilen gençlik komitesine dahildirler.

Bu komitaların kendilerine mahsus matbuatı, kulüpleri, kongre teşkilâtları vardır. Ve bir çok hususatta mazharı muavenet ve himayet olarak Komünistlik maarifinin faal bir uzvunu teşkil ederler. Halbuki bunların hepsi çok güzel ve çok mükemmel netayiç ve muvaffakıyetler tevlit ederek nafî birer teşekkül olabiliyorlar idisede gülünç olacak derecede garip ve tuhaf olmaları hasebile hiç bir faide temin edemiyorlar.

Son zamanlarda Harkiv'de bir izciler kongresi yapıldı. Bir çok ekâbir ve zevatı âliye bu kongrede hazır bulunarak vücut'eri ile kongreyi şerefendirdiler. Kongrede gençligin menfaatlerini ve hukukunu müdafaa ve temin için bir icra komitesi intihap edildiki azanın en büyüğü on üç yaşında idi. Bolşevik'ligin tarzi idaresinin kurbanı olarak sefil ve zavallı bir halde kalmış ve serseri olmuş bulunan fakir çocuklarından bu komiteye aza intihap edilmiş ve komite azasından altısı bu çocuklardan olmuştur.

Bu suretle intihaplar, teşekküller feci akıbetleri müntiç olmasa cidden gülünç ve şayanı istihza birer maskaralık mahiyetinde olmaktan hiç bir zaman kurtulamaz.

Ukrayna şehirlerinde Komsul teşkilâtında Ruslar ve Yahudiler daima ekseriyeti ve tefevvuku haizdirler. Bu teşekküllere Ukrayna'lı anasır dahil olsa bile her zaman ekalliyette kalmaktadırlar. Komsullar Bolşevikliğin hulya ve ümitlerini hakikate inkılâp ettirememiştir. Komsullar şüphesizdir ki Bolşeviklik tarzı idaresinin pek şiddetli taraftarıdırlar; mükemmel bir propaganda aletidirler; ihzar ve telkin edilen her türlü efkâr ve tezahüratın mükemmel birer amilleridirler. Fakat Bolşevikler bu teşekküllerle arzu ettikleri veçhile Komünistlik mefkûresini kendisine umde ittihaz edinmiş, daha açıkcası Komünistlik mefkûresinin ne olduğunu suretâ olsun anlıyabilmiş bir unsur yetiştirilememiş, Bolşevikler'in Komsullardan beklediği gaye husul bulamamıştır.

Köylü Komsullar halkçı olmaktan ziyade tam manasile köylü olarak kalmış ve her zaman Komünistliğin köylerde tevessü ve intişarına mani olmakta bulunan köylerin anasırı ise bu Komsullar ile kendilerini ciddî bir surette temsil ettirecek bir kolaylık bulabilmiştir.

1 kânunusani 1929 da Ukrayna'da dört yüz bin Komsul azası vardı, bunun yüzde kırk ikisi amele sınıfından idi. Köylü Komsullar'ın yüzde 28,7 si fakir köylülerin, yüzde 52-si (Seredniaky) denilen orta halli köylülerin mütebakisini ise zengin köylülerin çocukları idi. (1) Heyeti mecmuası meyanında Ukraynalı anasır yüzde 67 idi.

Genç köylülerin ahlâkları çok az ifsat edilmiş ve binaenaleyh daha faziletkâr kalmış bir unsur teşkil ediyorlardı. Bunlar hâlâ ailelerine kendilerini bağlıyan münasebat ve rabıtalara hürmet ederler, köylerine karşı olan merbuti-

(1) Komünist. No. 134 Harkiv 1929

yetlerini ve an'anatı milliyelerini muhafaza ediyorlar, bu suretle, bu merbutiyetler çok asil olan hasaili milliyelerini kurtarmış ve Bolşeviklik mefkûresinin tahrip eylediği boşlukları doldurmağa namzet bulunmuştur. Ve bu unsur yavaş yavaş Bolşevikliğin açmış olduğu ahlâkî yaralarını kapayacak ve memleketin atiyen tekrar iktisabı hayat etmesinde bu gençlik büyük bir amil olacaktır.

Bu bahsi itmam için Bolşeviklik teşkilâtının Ukrayna'daki kuvveti olan Kızılordu'dan dahi biraz bahis lâzımdır.

Komünist fırkası, her zaman emrine âmade müsellâh bir kuvveti eli altında bulundurmamış olsaydı hiç bir zaman diktatörlüğü tesis ve muhafaza edemezdi. Bu sebepten Bolşevikler evvel emirde ordularını yapmışlar ve buna büyük bir ihtimam göstermişlerdir.

Gerçi hükûmet Militarizm fikrini fıtrî ve zâhirî olarak reddetmiş ise de millî milis teşkilâtını tevsi ederek ve en son sistem eslihu ile teçhiz eyliyerek bugün Avrupa'nın kuvvetli ordularından biri haline getirmiştir.

Bolşevikler bu orduyu yalnız kendi mevcudiyetlerini muhafaza için değil, belki kuvvetinin harikulâde iği ile Avrupa hükûmetlerini ve bilhassa komşularını tehdit için ellerinde bulundurmaktadırlar.

Ilk Bolşevik orduları Moskoflar, Letonlar, Asyalı akvam ve bilhassa çok miktarda Çinliler'den mürekkep idi.

Işgalin ilk iki ordusu Ukrayna kıtaatı olmuş idi. Çünkü yerli unsurlar teşkili sureti kat'iyyede memnu idi. Yalnız 1923 millî bazı tazyikler altında Moskova hükûmeti millî

ordular teşkiline mecbur olarak diğerleri meyanında Ukraynalılardan dahi millî alaylar teşkil etmiştir. (1)

Moskova'nın askerî ihtilâl komite-i Revvoyensoviet millî alaylar hakkında bir program tanzim etmiş idise de daha 1924 senesinde siyasî noktai nazardan bu alayları idare edecek muktedir bir kumanda heyetinin mefkudiyeti, parasızlık, bu programın mevkii tatbika konulmasına mani olmuştur

Ukraynalı alaylar teşkili neticesinde bu alayların millî alaylar olduklarını, fakat Komünist mefkûresinden hariç bulunduklarını tamamile göstermiş ve işte bunun üzerine 1926 da bu yolda alayların teşkili menedilmiştir.

Ukrayna, Muldavya Cumhuriyeti ve Kırım bir askerî mıntaka teşkil ederler, bu mıntakanın merkezi Harkiv'dedir. Ukrayna kıtaatı 4 süvari, 18 piyade fırkası ile bir Muldavya piyade bölüğünden ibarettir.

İki süvari ve dokuz piyade fırkası Ukraynalı'dır.

Süvari fırkaları her altı alay süvari için iki alay topçu, piyade kıtaatı ise her üç alay için bir topçu alayını havidir.

Sureti umumiyede Ukrayna'daki Kızılordu'nun yüzde 54-ü Ukraynalı ve yüzde 34-ü Rus'tur. Ukraynalılar'ın diğerleri ise kendi hizmeti askeriyelerini Ukrayna hudutları haricinde ifa ederler. (2)

Ukraynalı alayların müstakbel zabitlerini yetiştirmek üzere sekiz askerî mektep vardır. En son malûmata göre bu mekteplerin müdavimlerinden yüzde 14,2-si Ukraynalı yüzde 60,4 Rus'tur. Bu mekteplerde tedrisat lisanı umumiyet üzere Rusca'dır.

(1) Kızıl ordu millî teşkilâtı. Moskova 1927 (Rusca)

(2) Volennyj viestuik No. 39, Moskova 1928

Yalnız Elisavet süvari mektebi tamamile Ukraynalılar'a aittir. Diğer mekteplerde ,betahsis piyade mekteplerinde bazı dersler Ukrayna lisaniledir, fakat topçuluk ve sevkülceyş ve fenni tabiiye dersleri sureti kat'iyyede Rusça tedris edilir. Ukrayna ordusundaki zabitan nisbeti ise Ukrayna'lılar için fecidir.

Ukrayna ordularındaki zabitanın ancak yüzde on dördü Ukraynalı olup yüzde 68-i Rus ve 18-i diğer milletlerdendendir.

Ukrayna'daki askerî mekteplere kayit ve kabul hususundaki mevcut müşkülât Ukraynalılar'ın mekteplere girmesini güçleştirdiğinden yukarıdaki nisbet pek yakın bir zaman da Ukrayna'lılar aleyhinde olarak daha ziyade kesbi fecaat edecektir.

BOLŞEVİK İDARESİNDE UKRAYNA MAARİFİ

Ukrayna münevverleri için en çetin bir sahai mesai, millî terbiyedir. Filhakika bir vatandaşa istidadı şahsisini hüsnü istimal etmek, atılacağı cidali hayatta ona göre kendisine takip edeceği mesleği tayin ettirmek imkân ve kuvvetini veren yegâne saik millî terbiyeye matuf ilmî ve fennî mesaidir. Bu cihetten tabiatile Bolşevik idaresi buraya dahi kendi emellerini istihsal için parmağını sokarak yapılmakta olan mesaiye bir çok ağır ve güç şerait vazetmişlerdir. Fakat buna rağmen Ukrayna münevverlerinin mesailerindeki ikdam ve fedakârlıkları yüzünden gösterdikleri sebat ve mukavemet semeresi olarak yine bir hayli muvaffakiyetli neticeler elde edilmiştir.

Ukrayna maarifinde şayanı takdir bir hal hissedildiği zaman, der'akap Bolşevik hükûmeti Ukrayna'da ilim ve irfanın terakkisinden bahisle ilânı iftihar ederek bu şerefi kendi üzerine almak ister. Halbuki bu şeref, pek ağır kuyut ve şurut altında yalnız tevsii ilim ve irfanı cahil ve kaba bolşevik köylüsüne karşı müdafaa değil belki onlarda bile nafi semereler başgöstermesine muvaffak olmuş olan Ukrayna vatanperverlerine ve erbabı kalemine aittir.

Proletarizasyon arzu ve hevesi Bolşeviklerce terakkiyatı fenniyede bile ihmal edilmemiştir. Ukrayna hayatı millisinde mefkureye ait her hangi bir tecellüdü derakap bastırarak söndürmek ve bu surette inkişaf ve terakkiye mani olarak etkârı umumiyeyi proletar bir harasete sürüklemek gayesini takip eden Bolşevik idaresinin en büyük emeli ve arzusu, son Rus zihniyetine az çok yakın ise de kat'iyyen Ukrayna zihniyeti değildir.

Ukrayna'da ilim ve irfanın inkişaf ve tevsii gibi muazzam bir mesaide mevkii şeref Kiyiv'deki fen akademi-

sinindir. Bu akademi 1918 senesinde hükûmeti milliye tarafından tesis edilmiştir. Akademi bidayeti teessüsünde teşkilâtı dahiliyesini yaparken oldukça mühim kusurlar olmuştu, fakat yine bir çok asarı müfide neşrine muvaffak oldu. Bolşevik idaresinin gelmesi ile beraber akademi vesaitinin yokluğu yüzünden mesaisinde muvaffak olamamağa başladı. Çünkü Harkiv hükûmeti akademinin malî ihtiyaç'arında muntazam surette müşkülât ika ediyor ve akademiyi muzayekaya sokuyordu. (1)

Akademinin bütçesi esbabı mucibe gösterîlmeksizin yavaş yavaş tenzil ediliyordu. 1927-28 senesi bütçesi akademi heyeti umumiyesi tarafından 625 bin rubleye tenzil edilerek kabul ve tasdik edildi. Kezalik 1928-29 senesi bütçesi 1,200,000 ruble olarak teklif olunduğu halde 893 bin rubleye tenzil edilerek tasdik olunmuştur. (2)

1918 den 1928 senesine kadar on sene zarfında akademi 2497 formada 252 ilmî ve fennî eser neşretmiştir ki adedi tabıları 398,550 nushaya çıkmış bir çok eserler dahi parasızlık yüzünden tabedilmiyerek durmakta bulunmuştur. Yalnız 1925 senesinde 4,000 sahifelik eser hazırlanmış olduğu halde ancak 248 formalığı neşredilebilmiştir. Hükû-

(1) Harkiv'de münteşir « Ukrayna » ağustos 1929 nushasında şu satırlar münderiçtir:

« Ukrayna fen akademisinin tarih şubesinde icra edilecek bütün islâhat plânları mevkii tatbika vazedilerek hakikate çıkarılamamış ve geçen sene kuvvetli bir ümit ile intizar edilen netayiç elde edilememişti Mezkûr şube, teşkilât ve hususatı fenniyesi için muhtaç olduğu tahsisattan hiç bir şey alamamış, komisyonlar, irsalât yeni eserler tab'ı hususları yapılamamıştır. Başlanılmış olan bütün işler akibetleri meçhul bir halde ancak halihazırlarını muhafaza edebilmektedirler [sahife: 167]

(1) « Proletara Pravda No. 264 [Kiyiv 1928]
(2) » » No. 8 » 1929

metin masrafını vermemesi yüzünden akademinin raporları bile miadında neşredilemiyordu.

Bolşeviklik akademiye hiç bir zaman hüsnü nazarla ve himayekârane bakmamış, son zamanlarda ise açıktan açığa hasmane bir vaziyet almıştır. Bolşevikler akademiyi Nasyonalistlerin âmaline hizmet eden bir müessese olmak üzere telâkki ederek daima velev cüz'î olsun proleter ve Marksist efkârının mürevvici olmamakla beraber ittiham ediyorlardı.

İşte bu ciheti temin için Moskova'dan yeniden intihap yapılması ve aza sıfatile akademiye Komünistlerin ithal edilmesi emri verildi. Ukrayna'nın her tarafta meşhur olan intihapta hariçte bırakılarak (Meşahiri müsteşrikinden , A. Krymskiy; tenkidatı edebiyesile şöhretşiar olmuş olan S. Yefremof gibi) yerlerine hiç bir şubei ilim ve fende ihtisası ve malûmatları tanınmamış olan (Skrpnyk, Zatonskiy, Şlihter) ve sair Komünistler intihap edilmişlerdir.

Ukrayna terbiyei ilmiyesinin mümkün olduğu kadar seri bir suretle protelârize edilmesi için, yeni murahhasların telkin ettikleri Leninist ve Marksist nazariyatı ilmiyesi akademide kemali dikkat ve itina ile tatbik ediliyordu. (1)

(1) Bolşevikler akademiye son darbeyi 1929 da vurdular, akademinin şayanı hürmet olan azalarını ve muhabirlerini tevkif etmek, taharriyat yapmak gibi tazyikler ile tethiş ederek faaliyetlerini tamamen meflûç bir hale getirdiler ve Bolşevikliğin tazyiki altında akademi riyasetine sabık ziraat. komiseri Şlihter'i intihap ettirdiler, bu adam Ukraynalılığa ait her şeyin yabancısı olduğu gibi Ukrayna lisanını bile bilmiyor idi ve hiç bir başka ilim ve fen ile alâkası olmadığı kadar bilâkis tam manasile yüzde yüz bir komünist idi. Bu intihaptan biraz sonra akademi Ukrayna merkez icra komitesi emrine raptedilmiştir ki bu surette akademi ilmi sıfat ve vaziyetini gaip ederek tamamen bir kommünist propaganda merkezi olmuştur.

İhtilâlden evvel mekâtibi âliye sınıfında bulunan müessesatı ilmiye muallimleri tarafından kapatılmıştı. Yeni teşkilâtı ilmiye bunların yerlerini almış ise de bu müessesat hiç bir vakıt bütün medenî memleketlerde bulunan hemsınıfları derece ve mevkiine vâsıl olamamışlardır.

Komünizm mekteplerde tahsilin ancak siyasî bir mecra dahilinde icrasını kabul ediyordu. (1)

Markssist usulü mecburî idi ,binaenaleyh başlıca ta'im edilen hususat (Polithramota - Müktesebatı siyasiye) yani iktisat esasatı, ihtilâl tarihi, Marksist filozofisi idi. Ve mekteplere girmeğe namzet olanların kabiliyet ve malûmatı ilmiyeleri aranmıyor, yalnız hini kayitte siyasî duygu ve kanaatleri ile mecburî olan proleter nesilden olması nazarı dikkate alınıyordu. Proleter nesilden olmıyanlar ise kat'iyyen kabul edilmez ve mekâtibi âliye kapıları bunlara tamamen mesdut bulunurdu.

Bu âvanda Ukrayna'da otuz beşi halkın tahsil ve talimine mahsus enstitü ve 145 - i dahi fennî mektep olmak üzere 180 âlî mektep vardı. Bunlardan yalnız on enstitü ile otuz yedi fennî mektep tamamen Ukraynalı idi. 20 enstitü ile 35 kız mektep, muhtelit olup bu mekteplerde tahsil Ukrayna ve Rus lisanı ile yapılıyordu. Geri kalan 5 enstitü ve 73 fennî mektep tamamen Rus idi. (2)

---

(1) Riyapo „ Ukraynada tahsil ve ilmî tetkikat " 1924 Harkiv.

(2) Şurasını ilâve etmek lâzımdır ki bu mekteplerde okuyan talebenin seviyei ilim ve irfanı diğer Avrupa memalikindeki mekâtibi âliyenin değil tali derecedeki mekteplerin seviyesini ancak tutacak bir derecede idi,

1927-1928 senesinde Ukrayna mekâtibi âliyesine devam eden talebenin miktarı 60 bine baliğ oluyordu. Enstitülere devam eden talebenin yüzde 48,8-i ve fennî mekteplerde ise yüzde 58-i Ukraynalı idi.

Her ne kadar Ukraynalı talebenin miktarı çok gözüküyor ise de Ukrayna'daki ahalinin miktarına nisbetle pek azdır. 1926-1927 her on bin nüfustaki mekâtibi âliye talebesi 15 Ukraynalı, 42 Rus, 91 Yahudi, 13 Polonyalı idi. (1). Komünist ve Komsullar o kadar çok değildi. 1927-1928 de mekâtibi âliye talebesinin ancak yüzde 9,4 Komünist ve yüzde 19,3-ü dahi Komsumul idi.

Talebenin proletarize edilmesini tacil için hükûmet esnaf heyetleri tarafından intihap edilip gönderilecek müntahap amelenin dahi mekâtibi âliyeye kabulünü emretti. Fakat bunları âlî tahsile hazırlamak icap ediyordu. Bunun için dahi hemen (Robfak) namı verdikleri (Amele fakültesi) tesis edildi.

Bu fakülteler müddeti tahsilleri olan iki sene zarfında tahsili iptidaî namzetlerini tahsili âlî namzetliği derecesine çıkaracaklardı. Ve bu mekteplerde tahsil edecek olanlara arzu ettikleri âlî mektebe bilâ imtihan girmek hakkı verilmişti.

Meslekî malûmatı tevsi için dahi meslekî ve sınaî mektepler tesis edilmişti. Bu mekteplerin adedi 721 olup 393-ü Ukraynalı'dır ki mecmuu yüzde 54,5-ini teşkil eder.

Tahsili iptidaî 4-8 yaşına kadar olan çocuklara ilk tahsili ana mektepleri ile, 8-15 yaşına kadar olan çocuklara

---

(1) M.O. Avdienko: Ukrayna'da maarif Harkiv 1927 Ukrayna lisanı

mahsus yedi senelik mekteplerde yapılır. (1)

1927 de 15,013 Ukraynalı, 1521 Rus, 409 Yahudi ve 279 Polonez iptidaî mektebi vardı. Bu mekteplerde tedrisat çocukların ana lisanı ile yapılmaktadır.

1927 - 1928 de Ukrayna'da tahsili iptidaide:

1,675,000 Ukraynalı. tahsil çağında bulunan çocukların % 36 - sı.

223,000 Rus. tahsil çağında bulunan çocukların % 54 - ü.

171,000 Yahudi. tahsil çağında bulunan çocukların % 78 - i.

45,000 Polonez. Tahsil çağında bulunan çocukların % 59 - u.

3,000 Alman. tahsil çağında bulunan çocukların % 63 - ü.

nisbetinde idi. (2)

1928 - 1929 da 72,931 muallim mevcuttu. Bunlardan yüzde elliisi muallim denecek bir meziyette değildiler. Yüzde yirmisi yalnız mekâtibi iptidaiyede hocalık edecek bir kabiliyette olup kalan yüzde otuzu muallimlik evsaf ve mezayasına sahiptir. Komünist bir unsur olamıyan muallimler fırkaya dahil değildirler, Muallimlerin cem'an yüzde 5,1 - i fırkaya mensuptur.

(1) Ukrayna'da tahsil mecburî değildir. Bolşevikler tahsil hususunda pek okadar istical göstermezler, bu sebepten 8-15 yaşında bir milyondan fazla çocuk her sene mektepsiz kalmaktadır.

(2) Ha kiv mektep'erinin hali Ukrayna payitahtında garip bir nispeti milliye irae etmektedir. Buradaki 59 mektepten 21 i Ukraynalı, 4 ü Rus ve Ukraynalı muhtelit, 26 sı Rus ve 8 i diğer milletlere aittit,

1928 senesine kadar bilûmum mekâtipte tahsil meccani idi. Fakat Bolşevikler 1929 da meclise müntahap olmak hakkına malik olmıyanlarla mekâtibi âliye ve darülmualliminler talebesine bir vergi vazettiler. Bu usule göre yalnız iptidaî mektepler meccanî kalıyordu. (1)

Ayni suretle esbabı maliyeye mebni Harkiv, Kiyiv ve Odesa'da bir çok mekâtibi âliyeyi dahi tevhit ettiler. (2)

Mekâtibi iptidaiyenin Ukrayna'da ziyadeleşmesi okuma, ve yazma bilmiyenlerin adedini azaltmıştı. 1927 de (15,999,428) okuma ve yazma bilmiyen halk vardı ki bu halk Ukraynalılar içinde % 57, Ruslar içinde % 43, Yahudiler içinde ise % 29 nisbetindedir.

Tahsilin tevessü etmemesinin sebebi, muallim noksanı, taliplerin evsaf ve kabiliyeti lâzimeye sahip olmamaları, vesaitin fıkdanı, tahsil murakabesinin noksanı ve saire gibi hususattan ziyade Bolşeviklerin mektepler hakkında takip ettikleri siyasetin muallimlerin mesaisini semeresiz bırakmasındadır.

Asarı matbuaya gelince:

1917- 1918 seneleri ile mukayese edilirse azalmaktadır. 1917 - 1918 senelerinde 17 milyon nusha olarak 1931 eser tab ve neşredilmiştir. Bunun % 70 - i Ukrayna lisanındadır. Bu seneyi takip eden senelerde neşriyat 1924 senesine kadar eksilmiştir. 1924 de Ukrayna'da tabo'unan asarın yüzde otuzu Ukrayna lisanında olduğu halde 1925 de yüzde kırk, 1926 da %43, 1927 de % 48 ve 1928 senesinde ise % 50 - yi bulmuştur.

(1) Kömünist No, 137. Harkiv 1929.
(2) Pro'etarka Pravda Nö, 144 Kiyiv 1929

Ukrayna lisanile neşrolunan asar; mekâtibi iptidaiyeye mahsus eserlerin % 95-ni, propagandaya dair müellefatın yüzde seksenini ve edebiyata ait asarın ise % 65-ni teşkil eder. Asarı ilmiye ve fenniye hemen alelekser Rus lisanı ile neşredilmektedir. Asarı ilmiye ve fenniyenin ancak %-10-30-u Ukrayna lisanile yazılmıştır.

Matbuatı yevmiye ve saire nevilere gelince, bu; mucibi memnuniyet bir haldedir. Fakat bu matbuattan resmî mahiyette ve Komünist olanlarının Ukraynalı kariler nazarında hiç bir kıymeti yoktur.

1927 de 481 bin nusha Ukrayna lisanında, 400 bin nusha Rus lisanında gazete basılırdı. Bu miktar 1928 de 724 bin nusha Ukrayna lisanında ve 386 nusha Rus lisanında neşredilmiştir. 1 kânunusani 1928 de ise 863 bin nusha Ukrayna ve 398 bin nusha Rus lisanında neşredilmşitir ki Rus lisanı ile neşredilen gazetelerin adedi tab'ı azalmaktadır. 1 mayıs 1929 da Rusça gazetelerin adedi tab'ı ancak 350 bini bulmuştur. 1 mayıs 1929 da neşredilmekte olan 86 gazeteden 55-i Ukrayna, 20-si Rus ve 11-i diğer lisanlarladır. Kezalik Ukrayna lisanile 232 haftalık veya aylık mecmua neşredilmektedir. Bunların adedi tab'ı 11 milyondur. Rus lisanında ise 76 mecmua neşredilip adedi tabıları 4,266,000 dir. (1)

1905 senesinde büyük bir inkişaf gösteren Ukrayna edebiyatı Bolşeviklik idaresi altında inhitata başlamıştır. Eski

(1) Milliyetleri itibarile Ukrayna'daki Sovyet gazetecilerin ekseriyetini Yahudiler teşkil eder ki yüzde 42,7 dir. Ukraynalı gazeteciler % 34,4 Ruslar ise % 9,8 olup mütebakisi diğer milletlerdendir.

İrfanlarına gelince: bu gazetecilerin % 23 ü Âlî tahsil, % 57, si Tali tahsil ve % 40 ı iptidaî tahsil görmüştür ki bu nisbet Ukrayna gazetecilik vaziyetini irae eder.

erbabı kalem tamamen susturulmuş ve bunların yerine kaim olan nesli cedit tamamen meydana çıkamamıştır.

Bolşevik idaresinin istilzam ettirmekte olduğu şeraiti mesai, efkâr ve temayülâtı edebiyeyi dahi değiştirmişti. Zamanımızda her muharrir hissen ve ahlâkan hükûmete bağlıdır. Çünkü hükûmetin arzu ve âmaline muvafık olmıyan şeyleri yazmamağa nasıl mecbur ise hükûmetin hoşuna gidecek ve mucibi memnuniyeti olacak mevadı o nisbette yazmak iztiraridir. Sansürler Bolşevik tarzı idaresine metanet vererek Bolşeviklik kuvvetini takviye için tetkiki asar etmektedirler, binaenaleyh her ne ki Bolşeviklik idaresini medih ve sena ederek göklere çıkarmaz, her ne ki Bolşeviklik esasatını müdafaa ile gülünç netayicini tevil ile göstermezse ve kim ki Bolşeviklik aleyhtarlarına hücumlar yapmazsa serbest bırakılmaz ve bu gibilere hiç bir şey için kat'iyyen müsaade edilemez.

Ukrayna Komünist fırkasının merkez komitesi, fırkanın edebiyattaki siyaset ve mesleki hakkında bir karar bile ittihaz etmiştir (1)

Bu karar neticesi olarak (Kendini edebiyat ile işgal eden Komünist) denilebilecek yeni bir zümrel muharririn görülmeğe başlamıştır. Fırkanın evamir ve veşayasının neticesi olarak türeyen bu zümre, heyeti mecmuası ile edebiyattaki levsiyatın müvellidi olmuştur.

«Bir muharrir, proleter zevk ve samimiyetine nüfuz etmeğe mecburdur. Hayatı tahririyesinde proleter mefkûresi ile iktifa eylemesi lâzımdır» (2) İşte Komünist ahkâm ve

(1) Proletarka Pravda No. 136 Kiyiv 1927.
(2) İbid.

mukarreratı mucibince bir muharririn gayei tahriri bu olmak iktiza eder. Bolşevik muharrirleri için eserlerine bu gayeye göre yeni zeminler bulmak, yeni fikirler düşünmek lüzumsuzdur. Bu nazariyenin mantıkî netiecsi olarak bütün Proleter muharrirlerin tamamile kat'iyyen bir hissi hicap duymaksızın bilâperva şunun bunun eserlerinden çalma çırpma şeyler karalayan kaba ve cahil adamlardan ibaret olduğu görülmektedir. Ve bu hayasızcasına hilâfı edep harekâtta devam ve sebatlarına mukabil hiç bir zamanda muahaze bile edilmemektedirler.

Maddiyata nit kaba ve galiz bir takım methü senalarla ve fiskü fücurla dolu olarak şiddetli bir surette yapılmış olan yazılar ve ayni zamanda Komünist hükûmet ve fırkasının ilâyi şan ve şeref için parlak medhiye ve yüksek hulûslar ile irat olunan nutuklar Ukrayna'da ihtilâl edebiyatının belli başlı göze çarpan evsafındandır.

Bu yeni edebî meslekler hâdisatın icabı olarak zuhur etmemiş, belki Ukrayna gençliğinin, Ukrayna münevverlerinin ifsadı ahlâkı kasdile Moskof müstevliler tarafından bu bapta bir saiki mahsus olmak üzere meydana getirilmiştir.

Pravda gazetesi dehşetli bir surette «sefahet, işü nuş, bizim gençliğimizin terbiyesi için bir usuldür» diye yazmıştı. Fakat bu usul gençlerin nazarı dikkatini siyaset ve hususatı içtimaiyeye çevirmeğe ve onları müstevlilerin siyasetinin muti birer oyuncağı yapmağa yaramaktadır.

Bir defa "Waplite-Proleter edebiyatı serbest akademisi„ namile toplanmış olan (Çilovif ve Rüfekası) Ukraynalı genç

(1) Pravda No. 76 Moskova 1925

muharrirlerden mürekkep bir gurup fırkanın himaye ve nezaretine, Ukraynalı genç muharrirlere fırka tarafından Rus edebiyatında kör bir delil gibi yapılan delâlete karşı protesto etmek cesaretinde bulundular ve hakikî garp ve Avrupaya müteveccih olmaklığın menafiini ilân ve telkin etmeğe başladılar. Fakat bu iftirakı edebî onlara karşı hükûmet tarafından şiddetle hareket edilerek tazyikat icrasına mal oldu. Nihayet bu teşkilât fesih ve ilga edildi. Şayanı zikir olabilecek diğer teşekkülâtı edebiye meyanında Marksist noktai nazarına göre Ortodoksluk'u daima muhafaza ve müdafaa eden ediplerin teşkil ettikleri «Wuzpp-Proletarizasyon muharrirlerinin Ukraynalı ittihatları», köylerde icrayi tesir ve faaliyet eden «Plug-Sapan»; genç muharrirlerin «Molodnia»; asrî muharrirlerin «Avangard-Piştar» namlarındaki teşkilâtları tadat olunabilir. (1)

Bolşevikler tiyatrolar tesisini dahi arzu ettiler ve bu tiyatroları befahsis Ukrayna'dakini Komünist partisinin propagandasının bir aleti yapmak arzusunda bulundular, fakat bu teşebbüs ve tecrübeler akim kalarak bir Sovyet tiyatrosu tesisi emellerini suya düşürdü. Ve tiyatroculuğu repertuvarlarındaki eserlerin bittabi bir çok yerleri tay ve ihraç edilmek şartile eski kalıne heyetine terke mecburiyet hâsıl oldu.

Komünist metkuresile yazılan yeni eserler gayet zayıf ve cuhsuz olduğundan daha ilk temsillerinde muvaffakiyetsizliğe maruz kalıyorlardı. Yeni tiyatrolarda, Moskova tiyatrolarında

1 Avangard grupu 1929 senesi nihayetlerine doğru Bolşevikliğin tarzı idaresi hakkındaki tenkidatından dolayı imza edilmiş ve azalarına Bolşevikler pek şiddetle tazyikat icra eylemşilerdir.

olduğu gibi ne rejisör, ne repertuvar ve ne de sahne tertibatı vardır. Bu tiyatrolarda eski programlardaki millî piyesler aynen tekrar edilmekte ve eski vakitlerde Burjuva sınıfı ve sair milliyetperverler tarafından yapılan alkışlar şimdi Komünistler ve sair Proleterler tarafından ibzal olunmaktadır. Millî ve Proleter piyesleri temaşa ettirmeğe, Proleter muharrirlerin mahsulâtı kalemiyesini mühmel bırakarak tercihan Ukrayna'nın klâsik asarını okutturmağa Komünistleri mecbur eden avamil, Ukrayna erbabı sanayiini dahi zevki millinin membaını bulduranak ondan istifade ettirmeğe saik oluyordu.

Bazı san'atkârlar şayanı dikkat bir süratle eserlerini Proletarize ederek -velev mektep kitaplarındaki küçük resimlerden ibaret olsun- birer şaheser meydana getirmeğe ve eski usullerini terketmeğe muvaffak olmuşlardı. Bereket versin ki san'atkârlar meslekî evsaf ve temayülâtları hasebile siyasî cereyanlara kapılmağa pek az kabiliyet ve istidadı olan bir meslekte olduklarından, san'atkârlara kimse ilişmediğinden fırka, hükûmet muaveneti olmaksızın Sovyet Ukrayna'sında bir çok enafisi asar vücude gelmesine muvaffak oldular.

1927 senesindeki Brüksel sergisinde Ukraynalı bir çok erbabı sanayiin taşbasması asarı nefisesi mazharı takdir ve mükâfat olmağa muvaffak olmuştu. Bu asarın kuvveti sınaiyeleri, yenilikleri ve evsafı milliye hutut ve esasatını muhtevi olması bu asarı cidden hakikî birer şaheser mevkiine çıkarmıştı.

UKRAYNALILAŞTIRMA VE BOLŞEVİKLERİN MİLLİ SİYASETİ

Sovyet Ukraynası, hayatı mevcudiyetinin ilk senelerinde Ukraynalılık evsaf ve hasailini haiz değildi. Sovyet Rusyası'nın diğer aksamından ancak ismi ile tefrik olunurdu. Hayatı millinin haricî alâmeti olan Ukrayna lisanı bile, yalnız ihmal edilmek şöyle dursun muhakkar ve gülünç bir hale getirilmişti. Mevakii askeriye Rus, idarei mülkiye ve fırka teşkilâtı dahi yine Rus ve Yahudiler'den mürekkepti. Millî evsaf ve hasaili irae eden, Ukrayna hissini veren her şey ya imha veya memleketten pek uzaklara teb'it edilerek her tarafta Ruslaştırmak siyaseti hükümran oluyordu.

Ukrayna köylüleri bu tarzı idarenin ilk iki senelerinde nişan koydukları hususatı unutmıyarak, Bolşevikler, eğer Ukrayna'yı ellerinde tutmak arzu ediyorlarsa hissiyatı milliyeye hürmet ve mutavaat etmeleri icap ettiğini iki sene süren kanlı ihtilâllerle onlara anlatmışlardı.

Halk, Ukrayna hükûmeti milliyesinin istiklâl zamanlarını unutmamış ve bu hükûmeti milliyenin yalnız ismini değil, bütün tarih ve mazisini ve icraatını tamamen hatırasında hürmetle muhafaza etmişti. Bu sebepten halk, memaliki ecnebiyeye iltica etmek suretiyle büyük bir faaliyetle istiklâl propagandasına devam etmekte bulunan hükûmeti milliye erkânı ile her an temasını kesmiyor ve bilâkis muhaceret ve muhacirin vasıtasile dahil bu teması tezyit ve takviye ediyordu.

Bolşevikler'e karşı husumetkârane bir surette yapılan bütün hareketler, bütün nümayişler hep Ukrayna hükûmeti milliyesi tarafından iltica ettikleri ecnebi memleketlerinden idare edilliyor ve Bolşevikler'i hayretler içinde bırakıyordu.

Nihayet Bolşevikler bazı itilâf ve anlaşmalar neticesinde bir takım müsaadat vererek hayatı siyasiyeye zâhiren olsun bir dereceye kadar millî bir sıfat vermeği düşünmüşler, fırka ve müessesatı idariyeyi Ukraynalı'aştırmağı vasıta ittihazını muvafık bulmuşlardı.

Bu fikir Moskova'da hâsıl oldu ve Komintern bu bapta sureti mahsusada ve fevkalâdede olarak bir dikkat ve itina göstermeği taahhüt eylemişti. Fakat bu kararın Ukraynalılar için siyasî bir imtiyaz veya müsaade olduğu zannedilmemelidir. Bu karar Ukrayna'da uyanmağa başlıyan hissiyatı milliyeyi durdurmak için ilcaatı ahvale ittibaen uydurulmuş iğfalkâr bir açre idi. Netekim Bolşevikler dahi bunu itiraf etmişlerdi. (1)

Ukraynalılaştırma plânı başında Ukrayna lisanının bütün müessesat ve şuabatı idare ve mekteplere ithali bulunuyordu. Halbuki bunun yerine Ukrayna'da idarei hükûmetteki yabancı unsurları Ukraynalılar ile değiştirmeği Bolşevikler istemiş olsalardı, daha kolay yapabilirlerdi. Lâkin böyle bir hareket Moskova'nın menfaatine muvafık değildi. Çünkü anasırı hükûmetin Ukraynalılar'la tebdili Bolşevikler'in Ukrayna'daki hâkimiyetlerinin zevalinin mukaddemesi olurdu.

Bu sebepten başka bir çare bulmak lâzımdı ki bu çareyi de Moskova yukarıda yazdığımız üzere bulmuştu.

---

(1) Fırka Bu suretle Ukraynalılaştırmağı hakiki bir çare olmaktan ziyade Ukrayna'da Sovyet Rusya'nın kuvvetini tezyit etmek ve emri idarede bir sosyalist teşkilâtı ihdas ederek Ukrayna hayatında bir ihtilâf çıkarıp kendi mevkiini tahkim etmek emelinde idi.
Proletarska Pravda No, 56-13 sene 1927

Ukrayna'da bütün Ukraynalı olmıyanlar, memurlar, fırka azaları -ki bunların sadakatinden Moskova asla şüphe edemezdi, bunlar Moskova'nın emirlerine arzı inkiyada mecbur olduklarından Ukraynalılar'a karşı kullanılabilirlerdi- mümkün olduğu kadar az bir zamanda Ukrayna lisanını öğreneceklerdi. Tabiidir ki bu lisan öğrenmeği emretmek, bir arzuyi samimî ile değil belki menfaat icabı idi.

Moskof ve Yahudilerin Ukraynalı vatanperverlerle istihalesi 1923 senesinde bile icra edilememiş ve bu plân bütün alâkadaranın istikrahını mucip olmuştu.

Altı sene devam eden resmî surette Ukraynalılaşttırmak siyaseti en asgarî semerelerini ancak gösterebilmişti. Ne para ne de Harkiv hükûmetinin ibzalinden çekinmediği tehditler tesir edemiyordu. Fırkanın son konferansında fırka kâtibi umumisi Kosyor dahi bütün Ukraynalı olmıyanların bu Ukraynalılaştırmak hareketine kat'iyyen muhalefet ederek bu bapta lâkayit kaldıklarını itiraf etmişti. Memurinden ancak yüzde yirmi beş kadarı az çok mucibi memnuniyet bir surette lisanı öğrenebilmişlerdi. (1)

Mekâtibi âliye ile tâli mekteplerde Ukraynalılaştırma hâlâ bir çok haliler ve maniler ile karşılaşıyordu. Memurin ise bu alelâcele Ukraynalılaştırmak isticaline karşı itiraz ederek:

Bize yapmakta olduğunuz bu eziyetleri ne vakit keseceksiniz?.. diyorlardı. (2)

Bolşevik idaresi ise açıktan açığa kendi emirlerine karşı yapılan bu muhalefetlere karşı bir şey yapamıyordu. Tehdit

(1) Komünist No, 27 çarpir 1929

(2) Komünist No, 49 çarpir 1929

ediyor ve muamelei zecriye yapacağını ilân eyliyordu. Fakat bu tehditler, bu ilânlar kimseyi ihafe edemiyordu.

Her kes ve hattâ bizzat Bolşevikler bile biliyorlardı ki arzu etseler de bu tehditlerini ikaa muktedir değillerdi. Çünkü en emin istinatgâhları olan bu kuvvetlerin ademi memnuniyetlerine ve dilgir olmalarına saik olacak bir harekette nasıl bulunabileceklerdi.?

Fakat Ukraynalılaştırma siyaseti diğer taraftan şayanı memnuniyet semereler veriyordu. Ukraynalılar kendilerini daha serbest görüyorlar ve Ukraynalılaştırmak ateşile kesbi kuvvet ederek mesailerine büyük bir heves ve tehalükle devam ediyorlardı. Ukraynalı bir çok münevverler, siyasî işlere kendilerini karıştırmıyarak muhtelif hususatta halkın tenvir ve irşadına çalışıyorlardı. İlk teşebbüslerinde mektepleri ve bilahsis iptidaî mekteplerini tahtı nüfuzlarına aldılar ki kendilerini köylüler üzerinde hâkim yaparak büyük bir tesir göstermeğe başlamıştı. Ve neticesi olmak üzere dahi köylünün muhalefeti siyasiyesi takviye bulmuş ve böylece Ukraynalılaştırma işi Bolşevikler'in maksat ve emelleri aksine semereler vermişti.

Ukraynalılar'ın hayatındaki bu gayri memul inkişaf, Bolşevikler'in nazarı dikkatini celbederek onları korkutmuş ve düşünmeğe mecbur etmişti. Çünkü Bolşevikler Ukrayna'yı, Ukraynalılaştırmak arzu ediyorlardı. Ancak; bu, Ukraynalılaştırmak keyfiyetinin bir Komünizm çerçevesi içinde yayılıp kendi maksat ve arzularının muti bir aleti olarak kalması gayesini istihdaf etmişlerdi. Halbuki bu Ukraynalılaştırmak hareketi Moskova nüfuzu hükümranisine ve Komünizm'e karşı daima husumetkâr olan efkârı milliyeyi kuvvetlendirmeğe

bir amil olmuştu. Ve böyle bir netice intaç eden Ukraynalılaştırma hareketi öyle bir suretle tevessü ve terakki ediyordu ki durdurmak hemen gayri kabildi. Bunu idrak eden Bolşevikler bu faaliyeti milliyeyi darbelemek için diğer cepheden hücum ettiler:

Ukrayna'da; (Ukraynalı olmıyan millî ekalliyetler) diye bir takım teşekküller ihdas ederek bunlara idarei hususiyelerinde hakkı kazalarında, mekteplerinde bazı imtiyazlar ve müsaadeler vermek ve Ukrayna hazinesinden bol bol sermayeler ifraz ve ita suretile memnun ettikleri gibi himayei mahsusalarına dahi aldılar ki bu veçhile ellerinde her zaman için saf ve emin bir müttefik bulundurarak Ukraynalılar'ın her hangi bir hareketi milliyesine karşı bir âlâh kullanmak çaresini temin etmiş oluyorlardı.

Yalnız Ruslar ve Yahudilerden müteşekkil böyle millî vahdetler ihdas ederek bunları merkezi Moskofluk ile hayalî hilâl ve birleşmeler ile kendilerine bağlamak Ukrayna'da ve sair millî cumhuriyetlerde Bolşevikliğin millî siyasetinin en birinci esaslarındandır. Halbuki Moskova'da bu millî vahdetlere ve hattâ bilâ mecburiyet Ruslaştırılmış olanlara kat'iyyen ehemmiyet verilmez.

Ukrayna'da ekalliyetler namı verilen bu millî vahdetler, ahalinin mevcudunun ancak yüzde on sekiz buçuğunu teşkil eder, ve bunlar hiç bir yerde şayanı ehemmiyet bir derecede tekâsüf etmiş değillerdir. Bunlardan yalnız Yahudiler bulundukları mahallerde hemen umumiyet üzere ekseriyeti kazanmak şartile bazı şehirlerde müçtemi bir halde bulunup diğerleri köylerde, köylüler arasında pek dağınık bir surette yerleştirilmiş olup daima bulundukları mahallin ekalliyetini teşkil etmek üzere bulunurlar.

Tekmil bu millî teşekkülleri tam bir muhtariyet ve Ukraynalılar'a verilen müsaadattan daha vâsi ve tamamen serbestiye malik imtiyazata mazhar olmuşlardı. Bolşevikler Ukrayna'da yapılan her nümayişi her kıyamı arzuyi iftirak veya taassubu millî neticesi olarak telâkki ettiklerinden daima Ukraynalılar'a verilen müsadatta bazı kuyut ve tahdidat bulunurdu.

Ekalliyetler, zayıf bir millilik unvanı altında halis Sovyetler'den teşkil edilmiş olduklarından Ukrayna İttihadı ve civar vilâyetler kongrelerinde temsil edilirler ve daima Bolşeviklik âmalinin husulüne hizmet ederlerdi. Tekmil müesseselerinde lisanı resmî, her teşekkülün kendi lisanıdır, kendilerinin harsî tekmil ihtiyaçları Ukrayna hükûmeti tarafından, asıl Ukraynalı olanların zararına olarak mebzulen tatmin ve temin olunmaktadır.

1929 kânunusanisi iptidasında Sovyet Ukraynası'nda 77 Yahudi, 388 Rus, 251 Alman, 143 Polonez ve 95 diğer milletlerden ekalliyet teşekkülleri vardı. Bu Sovyet teşekkülleri millî nahiyeler halinde tecemmü etmişlerdi ki Ukrayna'da 31 tane sayılabilir.

Rus millî teşekkülleri Harkiv ve Katerinoslav vilâyetlerinde; Almanlar Herson vilâyetinde; Polonezler Volhini vilâyetinde ve Yahudiler ise Katerinoslav, Herson ve Kırım vilâyetlerinde bulunurlardı.

Her teşekkül kendi murahhaslarını Harkiv'deki millî ekalliyetler meclisine gönderirdi ki bu suretle milliyetlerin mahkemei âliyesi teşekkül ederek menfaatlerini ve matlaplarını vilâyet nezdinde müdafaa ve muhafaza ederlerdi.

264 bin nüfustan mürekkep Moldovanlar, Ukrayna arazisi üzerinde muhtariyeti idareyi haiz ve merkezi idaresi Tiraspol olan bir Cumhuriyet teşkil etmişlerdi. Hükûmetleri ve orduları -yalnız bir piyade taburundan ibaret- ve bir bütçeleri vardı. Bu bütçe daima Ukrayna'nın ödeyerek kapattığı bir açık gösterirdi.

Moldavya Cumhuriyeti muhtaresi ile Polonez teşekkülâtı milliyesi Bolşevik tarzı idaresinin mükemmeliyeti hakkında yapılan Bolşeviklik propagandasına istinatgâh oldukları gibi Romanya ve Polonya'da efkârı umumiyeyi Bolşevikler lehine imaleye vasıta olmaktadırlar.

Bütün bu vahdeti milliyeler teşekkülâtı arasında Ruslar ve Yahudiler'in Bolşevikler tarafından bilhassa daha ziyade mazharı himayet oldukları ezher cihet nümayan olmaktadır.

Yahudiler Ukrayna - Moskova mücadelesinde tam sekiz sene ihtiyat askeri olarak Moskova tarafından silâh altına alındılar. Yahudilerin muslihane olan hilkatleri hasebile Bolşevikler'e pek güzel bir istinatgâh oldular ki bu hizmetleri fevkalâde mükemmeldi. Ve büyük mikyasta bunlar muzafferiyeti temin ettiler.

Bolşevikliğin ilk senelerinde Bolşeviklik teşkilâtı makanizmasını Yahudiler kurdukları gibi bugün dahi bu teşkilâtın mesnedi her zaman hemen yahudilerdir.

Yahudiler; Moskova mukarrerat ve evamirini pek müdekkikane bir surette hüsnü infaza müsaraat ettiklerinden bu derece mazharı emnü itimat oluyorlar ve Moskof İmparatorluğu'nun ve Bolşevik saltanatının en emin icraat vasıtalarından biri addediliyorlar.

Harpten evvel Ukrayna Yahudileri'nin kısmı azamı tüccar ve sanatkârdı. 1924 senesinde yüzde kırkı ticaret ile iştigal

ediyordu. Bolşeviklerin ticareti hususiyeyi menettikleri ve erbabı sanayiin fabrika ve tezgâhlarını tahrip ettikleri vakit yahudiler oldukça müşkül bir mevkie düşmüşlerdi. Bununla beraber hükûmeti merkeziye teşkilâtında evveldenberi ekseriyeti Yahudiler teşkil ediyor ve Yahudi şahsiyetler hükûmeti merkeziyede pek mühim mevkileri işgal eyliyorlardı.

(Troçki, Radek, Zinoviyef, Kamenef, Litvinof ve saire gibi).

Fırka teşkilâtı ve hükûmet makinesi tamamen genç nesiller tarafından, zabıt ve işgal edilmesi üzerine ihtiyar nesli ailelerile beraber faaliyetten kalmış ve binaenaleyh vesaiti maişetini dahi elinden aldırmıştı. O zaman Moskova bu halkı tatmin ve mevcudiyetlerini muhafaza için çareler taharrisine başladı. Eğer bu tarzda metruk kalanlar Yahudiler olmasaydı Bolşeviklik onları bilâmerhamet terkeder, ve bunlar hakkında yapılacak hiç bir şeye teşebbüs etmez, ve bunları kendi bedbaht talihleri ile baş başa bırakırdı. Fakat böyle mühim ve neticesiz şayanı teemmül zamanlarda Yahudileri terkedemezlerdi.

Amerika ve İngiltere ve sair memalikte bulunan Yahudi sermayedarlar, Sovyet Rusyası'ndaki bu Yahudiler'in akibetile alâkadar olmağa başlamışlardı. Bolşevikler'in sermaye ve krediye fevkalâde ihtiyaçları vardı. Bunu gören ve bihakkin hisseden Yahudi sermayedaranı bu kredi için mahrumu maişte bu halde kalan bu Yahudi halkının temini hal ve istikballerini şart olarak gösteriyorlardı. Bu teklifi menfaatlerine muvafık gören Bolşevikler, şeraitin mümkün olduğu kadar az bir vakit zarfında tamamii ifasını taahhüt ettiler.

Fırkada bulunan Yahudi murahhasları, açıkta kalan Yahudilere arazi verilmesini ve bunlara ziraat yaptırılmasını

talep ve teklif ettiler ki Arazi Ukrayna'da ve Kırım'da ifraz edilecek ve para ciheti ise tamamen Harkiv vilâyeti tarafından verilip bakiyesi Joint ve İka gibi Yahudi sermayedaranı teşekkülâtı tarafından tayin olunacaktı. (1) Yahudileri bu suretle arazi sahibi yaparak iskân için tefrik edilen mahaller gayet mümbitti. Binaenaleyh Yahudiler Kırım'ın en mahsuldar arazisine sahip olmuşlardı. Ukrayna'da ise boş arazi yoktu. Ukraynalılar bile kendi ziraî ihtiyaçlarını teminde arazinin ademi kifayesini görüyor ve müşkülât çekiyorlardı.

Ukrayna'da Yahudiler'e verilecek boş arazi olmasına karşı Bolşevikler bir emirname ile cebren Ukraynalılar'dan icabı kadarını Sibirya'ya naklederek bunlardan kalan araziyi Yahudiler'e bahiş ve ihsan ettiler ki 1926 da Ukrayna'dan Sibirya'ya bu suretle elli binden fazla nüfusu muhtevi dokuz bin aile nakledilmişti. Ve bu seneyi takip edecek beş sene zarfında ise daha sekiz yüz bin kişinin nakli tekarrür etmişti. (2)

Yahudiler'in iskânı 1924 senesinde başlamıştı. Bunlar yalnız Ukrayna arazisi dahilindeki Yahudilerden ibaret olmayıp diğer vilâyetler yahudileri dahi dahildi. Bu iskân planı gûya on senelik olup bu müddet zarfında beş yüz bin Yahudi Ukrayna ve Kırım arazisine yerleştirilecek ve yarım

(1) Bolşevikler yahudi sermayedaranının yahudi hemşehrileri ile münasebetlerine yalnız müsaade değil muavenet ve delâletin her nevini bunlara karşı ibzal ettiler. Ukraynalılara karşı ise hal tamamile başka türlü idi muhaceret etmiş o an Ukraynalılar tarafından Ukrayna'da bulunan akrabalarına en ufak bir meblâğ dahi gönderilmiş olsa o Ukranyalı Çeka huzuruna giderek ispatı hüviyet ve izah hal eylemek mecburiyetinde idi.

(1) Paroletarka Pravda numara 76 1927

(2) Komünist numara 293 Harkiv 1928

milyon hektar arazi bu Yahudiler'e terk ve tahsis olunacaktı. Bolşevikler Yahudiler'e ziraat hakkında hiç bir kaide ve usul koymadılar. Ancak başka bir suretle kollektif çiftçilik kabul edilerek icrasına çalıştılar ki Yahudiler'in teşkil ettikleri bu Kollektif çiftçi teşekküllerinin Komünist çiftçiliğinin birer modeli olmasına Yahudileri tavsit etmelerini pek makul bir hareket olarak görüyorlardı.

Kolhoz namı verilen bu Yahudi kollektif çiftiiklerinin son nümuneleri dahi itmam edildi. Bu çiftlikler ekseri tarafta şahsî hususiyetler irae ediyorlardı.

Yahudiler bizzat tarlalarda çalışıp meşgul olacakları yerde bu cihete kat'iyyen yanaşmıyarak elde ettikleri araziyi oranın asıl yerli ahalisinden olan halka kiraya veriyorlar ve bu icarı almak suretile menfaatlerini temin ediyorlardı. Bu suretle Ukrayna ahalisine pek pahalıya oturan bu iskân halka pek ağır gelmeğe ve onları bihakkin kızdırmağa başlamıştır. Ecdatlarından kalma vatanlarının en kıymettar parçalarının yabancılara ve bahusus Yahudilere verildiğine ve vatandaşlarının, hemcinslerinin dünyanın öbür ucuna tebit edilerek her gün bir parça daha azaldıklarını görüyorlardı. Ukrayna'daki Yahudiler'in mevcudiyet ve vaziyetleri ise bu infial ve hiddet ateşini körüklüyerek günden güne artırmağa sebep oluyordu. Ve bu infial yavaş yavaş asarı filiyesini göstermeğe başlamıştı.

Yahudi aleyhtarlığının günden güne ilerlemesine halk, bu Yahudi çiftliklerine ateş vermek suretile sürat ve serbestii cereyan veriyordu.

Bu Yahudi aleyhtarlığı fikri şehirlere kadar tevessü etmiş, fabrikalara ve hattâ Kızılordu'ya bile sirayet eyle-

mişti. Yahudi olan komiserlerin, memurların, amelelerin katli adeta vekayii yevmiye sırasına geçmiştir.

Hükûmet bu hareketlere karşı şiddetli hareket etmekte ve faillerini müthiş surette cezalandırmakta ise de bu hareket infial ve ateş ve kin azmini söndürecek yerde bilâkis alevlendirmekte, ve Yahudiler'e ve hattâ Yahudiler'i himaye eden hükûmete karşı olan kin ve garez dehşetli bir surette artmaktadır.

Yalnız, fakat emin bir suretle şurası muhakkaktır ki bu mağdur halkın kendi hesaplarını kendileri görecekleri zaman yaklaşmaktadır. O zamanın hulûlünde Bolşevikler veya onları istihlâf edecek olanlar bu gayiz ve nefreti umumiyeden doğacak galeyanın önüne geçecek ve onu durduracak kadar kuvvetleri ellerinde kalmış bulunacakmı?...

BOLŞEVİKLERİN İÇTİMAÎ SİYASETLERİ

Umum Ukrayna sekenesinin yüzde seksen yedisini teşkil eden çiftçi köylüler, Bolşeviklik idaresi altında azim ve müellim bir buhrana maruz kalmışlardır.

Haddi zatinde çiftçi köylüler kat'iyyen iştirak tarafları olmayıp ferdî şahsiyetleri olan birer mülk sahibidirler. Hiç bir karış arazisi olmıyan ve mülk sahibi olmaklık fikrine bile bigâne bulunan darussınaalar amelesi dahi ayni fikirde yani iştirak aleyhinde olup şahsî mesailerini bilirler.

Binaenaleyh köylünün tasarrufi mülk hakkındaki haleti ruhiyesi, kendilerine yabancı ve hasmâne gelen her türlü komünist propagandasına karşı koymağa saik olmuştur. Köylünün bu haleti ruhiyesini nazari itibara alarak, eski malikâne sahiplerinin vâsi arazisini meccanen köylüye taksim ve tevzi etmek suretile kendilerini zamana göre sevdirerek memnuniyeti âmmeyi kazanacakları yerde Bolşevikler'in kollektif çiftlikler usulü ihdas etmek suretile her kesin elindeki araziyi almaları, çiftçi köylüleri kendilerine karşı biaman birer düşman haline getirmiştir. Bahusus hakkı tasarrufun fesih ve ilga edilmiş olduğunun ilânı bu adaveti teşdit etmiştir.

Bunun üzerine Bolşevikler köylü ile mücadeleye başladılar ve o suretle hareket ettiler ki neticesi köyleri fakirelştirrerek fakir köylülerin artmasını mucip olmuştur. Halbuki bu fakir köylü tabakası, amelenin fakir ve aşağı tabakasının şehirlerde olduğu gibi köylerde de Bolşevik diktatörlüğünün esası olacaktı. Bunlar olmaksızın ne şehirlerde ve ne de köylerde iraei mevcudiyet edemiyecekleri halde bunların ne şehirler ve ne de köyler ile alâkaları kalmamıştı. Bunun için böyle bir unsurdan ne gibi semere elde edeceklerdi?..

Bolşevikler köylülere kendilerinin şehirlilik hakkındaki fikirlerini tatbik ediyorlardı. Ve bu suretle köylerde dahi sınıf mücadeleleri açıyorlardı ki şehirlerde hâsıl olan netayiç buralarda dahi kendini gösteriyordu. Köylerde, köylüler eski büyük arazi sahiplerinin yerlerini tutarak vaziyeti iktisadiyelerini düzeltip daha müreffeh olacakları yerde aksi netice hâsıl olmuştur.

İhtilâlden evvel, 1916 tarihinde köylü (17,163,620) hektar araziye, büyük arazi sahipleri ise 3,868,900 hektar araziye malikti. İhtilâlden sonra ise büyük arazi sahipleri ortadan kalkmış arazi tamamen köylü eline geçmiş idi. Halbuki 1924 de bu (21,031,620) hektar arazi (19,137,000) hektar araziye inmiştir. (1) Bu miktar pek yavaş bir surette artarak 1929 da (19,750,000) hektara baliğ olmuştur.

Ayni zamanda çiftçi vahdetleri büyük bir inkısama uğradılar. İhtilâlden evvel çiftçilerin yüzde elli dokuzu vasat derecede servete malik çiftçiler (Séreduiak), yüzde 25,4-i zengin çiftçiler ve yüzde 15,6 sı dahi ancak üçer hektar araziye sahip olanlardı.

İhtilâlin büyük arazi sahipliğini fesih ve ilgası suretile büyük ve zengin çiftçiler ile küçük çiftçileri azaltıp buna mukabil vasat derecede çiftçilerin ziyadeleştireceği söylenildiği ve zannolunduğu halde Bolşevik istatistikleri bunun aksini meydana çıkarmıştır.

1923 de Ukrayna'da yüzde 54,4 ufak çiftçi olduğu halde buna yüzde 39 zammedildi ki, yüzde 27,9 derecede olan vasat derecedeki çiftçilerin yüzde 31,3 azaldığı, ve zengin

(1) Profesör K. Vobsıy: Ukrayna kuvayl mustahsilesi «Kiyiv iktisadı milli enstitüsünün ilmi notları» Nu. 4-5 Kiyiv 1924.
[Rusca]

çiftçilerin yüzde 17,7 olduğu halde yüzde 7,7 kaybettikleri görülmektedir. (1)

Müteakip senelerde parçalanma meselesi devam etmiştir. Buhranı malî daha Bolşeviklik'in bidayetinde şehirlileri köylere hicrete mecbur etmişti. Bunlara eski arazi sahiplerinin arazisi tevzi edilmişti. Bundan başka Yahudi kolonileri menfaatine halkın arazisi elinden alınarak bunlara tevzi edilmek, (Buğday fabrikaları) lâkabını verdikleri kollektif Sovyet çiftliklerini tesis eylemeklik yekdiğerini takip etmişti. Yahudi kolonileri için 500,000 hektar ve Kollektif Sovyet çiftlikleri için dahi 2,212,000 hektar arazi terkedilmişti.

Bolşeviklik'in siyasetî icabı olarak fakir köylüler günden güne çoğalıyor ve bir çok himaye ve imtiyazlara mazhar oluyordu. Münhasıran fakir köylülere mahsus olmak üzere (Nesamojuvkiv) namile bir komite teşkil edildi. 1928 de bunlar 11,400 olup 1,150 azaları vardı. Bu komiteler Bolşevik tarzı idaresinin köylerde istinat ettiği bir mesnedi, Bolşevikler'in zengin ve vasat servet sahiplerine karşı birer piştarları olmuşlardı. Ve ayni zamanda Bolşevikler bunlara karşı sermaye itası hususunda dahi semihane davranıyorlardı. 1927-1928 senesinde altmış milyon ve 1928-1929 senesinde 1,135,000 ruble tevzi etmişlerdi. (2)

"Fakir köylüler komitesi,, Yalnız partiye mensup olan hâmilerinin ümitlerini kuvveden file çıkarmıştı. Filhakika bu fakir köylüler komitesi, köylerde sunufi ahali arasındaki husumet ve nefreti teşdit etmeğe ve ayni zamanda ifsadı ahlâka dahi muvaffak olmuşlardı. Bunların unsuri müvellit olarak

(1) İbid.

(2) Visty Nu. 20 Harkof 1927
» 273 » 1928

hiç bir kıymetleri kalmamıştı. Bolşevikler bunu; çarşılarda ekmek kalmadığı, halkın ancak cebir istimalile ekmek alabilmeğe muvaffak olmağa başladığı zaman anlamışlardı. Bu ekmek buhranına fakir köylüler sebebiyet vermiyordu. Çünkü onların da ekmeği yoktu ,bu ekmek buhranına zenginler ile bir dereceye kadar orta halli köylüler sebep oluyordu. Bu şerait dahilinde köylülerin fakirleşmesi zarurî idi. İhtilâlden evvel arazi nüfus başına yüz bir ruble irat getirdiği halde 1923 senesinde tapu tasarrufatında nakli mülkiyet usulünün mer'iyetinden sonra bu hâsılat nüfus başına kırk dokuz rubleyi geçemiyordu. (1) Bu sene daha ziyade azalacağında şüphe yoktur. Ukrayna köylüsünün tarzı maişeti dehşetli surette halkı fakirleştirmekte olduğunu pek güzel ispat etmektedir.

Meselâ: harpten evvel Ukrayna köylüsünün meskenleri petrol ile tenvir edilmekte idi. Halbuki bugün Bolşevikler'in her tarafta tenviratın elektrikle olacağı hakkındaki nağmelerine rağmen köylü meskenlerinin yüzde elli dördü idare kandili, yüzde 15,5 i şişesiz petrol lâmbaları, yüzde 29,8 u şişeli petrol lâmbaları, ve ancak yüzde 0,4 ü elektrik ile tenvir edilmektedir. (2) Fakat şurasını sureti mahsusada ilâve edelim ki harpten evvel idare kandili, tenvir için Ukrayna köylü meskenlerinde gayri müstameldi.

Bolşevikler'in fakir köylülere karşı olan politikası tam bir ademi muvaffakiyete uğramıştı. Küçük çiftlikler, ambarlarında harice çıkarılacak derece hububat elde edemiyor-

(1) Profesör Vobliy -- Op-cit.

(2) A. N. Marzyev in [Ukrayna ehalisi ve Ukrayna köylülerinin ahvali sıhhiyesi]. Harkof.

lardı. Fakir köylüler ise kendilerini bu hususa bigâne tutuyorlardı. Ancak yüzde 2,7 kadarı hariçti.

Buna çaresaz olmak için Bolşevikler yeni bir tecrübe icrasına karar verdiler.

Fakir köylüler ile orta halli köylüleri birleştirip (Kurkul) denilen zengin köylülere karşı müşterek bir cephe teşkil ettiler. Bu manevra dahi evvelkiler gibi müntici muvaffakiyet olmadı. Orta halli köylülerle fakir köylüler müşterek bir cephe teşkili kararma şiddetle itiraz ederek bu kararı kabul etmediler. Çünkü onlar pek güzel takdir ediyorlardı ki böyle bir müttehit cephe teşkili onları gayri kabili tamir bir surette iktisaden mucibi harabileri olacak ve kendilerini ahlâkları ifsat edilmiş olan tabakai avamın tahti tahakkümüne sokacaktı.

Bu tecrübe kararının neticesi Bolşevikler için hiç beklemedikleri bir surette tecelli etti. Fakir köylüler ile birleşeceğine, zengin köylülerle olan rabıtalarını bütün bütün takviye ettiler. Ve bu yeni blok şehirlerde Bolşevikler'e karşı boykot ilân ederek erzak ve levazımı gıdaiye tedarik ve itası tekliflerini müttefikan reddettiler ve ayni zamanda kendilerine sağlam unsurların iştirakini temin için fakir köylülere dahi müracaat ettiler.

Bu ahval üzerine Bolşevikler, köylünün bu mukavemetini kırmak ve kendilerine muktazi erzakı temin edebilmek için başka silahlar kullanmağa mecbur oldular.

Şehirlerdeki fabrikalar gibi kendilerine hububat ihzar edecek kollektif çiftlikler teşkilâtına başladılar. Bu kollektif çiftlikler; Komünistler ile sahibi arazi olmıyan köylüler ve şehirlerde iş olmamak hasebile medarı maişetini başka yer-

lerde aramak mecburiyetinde kalan amele tarafından idare edilecekti.

Bu bapta beş senelik bir program yapıldı ki bu program 1933 senesine kadar şahsî çiftliklerin adedini yüzde 65,7 nisbetinde tenzil edecekti. Bu şerait tahtında istikbalde çiftçi nahiyeler büyük birer rol oynıyacaktır. Bu çiftçi nahiyelere Ukrayna arazisinin yüzde 24,3 ü tahsis olunmuştur. Ve bunlar umum Ukrayna zürraı mesaisinin yüzde 28 ini ifa etmektedir.

Fakat 1929 senesi nihayetinde Stalin bütün Kurkul teşkilâtının derhal mahıv ve tahribini ve beş senelik programı kat'iyyen nazarı dikkate almıyarak kollektif çiftliklerin hemen teşkilini âmir bir emirname neşretti. Stalin, arazi sahibi Marksistlerin bu suretle hareket ederek böyle bir tebeddül ile köylülerin cephesi kırılacak ve muhalefetin son eserleri dahi mahvedilecek zannediyordu ve hususî araziyi kollektif çiftliklere kalbetmek suretile dahi şehirlere lâzım gelen ve bilhassa ihracat için iktiza eden azim miktardaki hubuhatın istihsal edileceğini ümit ediyor idi.

Stalinin bu emri Ukrayna'da yeniden bir zulüm ve itisaf vasıtası olmuştu. Hemen her köyde tırkanın mahallî azası ve suretle mahsusada izam edilen memurini hafiyesi tarafından köylüye karşı şedit ve bitaman bir mücadele açılmıştı.

Köylünün bütün arazisi, hayvanatı ve hatta ev eşyası bile (KOLHOZ Kollektif çiftlikler) in sermayesi olmak namile zaptedilmiş köylüler ile aileleri ya köylerinin ve yahut Ukrayna'nın hududu haricine teb'it edilmişlerdir.

Bu kollektif çiftlik işini tacil ederek çabuk ikmal için Bolşevik hükûmeti köylere Ruslar'dan mürekkep alaylar gön-

derdi. Bu alayların efradı hususî hakkı tasarruf ilga edilen köylerde araziyi işlemekle mükellefti.

7500 kadar Moskof amele, bu kollektif çiftliklerde iş başı olmak için üç ay kadar ziraat nazariyatını tahsile mecbur edilmişlerdi.

Stalin bu emri vermekle bundan hâsıl olacak neticeyi idrak edememişti.

1930 senesi şubat ayının nısfına doğru kollektif çiftçilik müsmir gözüküyordu. Bolşevik matbuatı, bu kollektif çiftlik teşkilâtının en nikbin olanların bile son derece yüksek tahminlerinden daha ziyade muvaffakiyete müncer olduğunu neşrediyorlardı. Ve "Komünist„ (1) gazetesine nazaran 10. şubatta 22,2·12 kollektif çiftlik vardı ki bu çiftlikler köylülere ait arazinin yüzde 44,2 si yerine ikame edilmiş ve umum arazinin yüzde kırkını teşkil etmekte bulunmuştu. Köylüye ait hayvanatın yüzde 62,6 sı dahi kollektif çiftliklere mal edilmişti.

Fakat bu hareket devam ettikçe işin ters tarafı gözükmeğe başladı. Ve o zaman matbuat, hükûmete ait teşekküllerin muvaffak oldukları zannından dolayi meserret ile almakta oldukları nefeslerini alamamağa başladılar ve inkisarı hayale uğradıklarını anladılar.

Köylüler, vaziyetin devam etmekte olduğunu görünce; meskenlerini, hayvanlarını tahrip ve imha ederek kafile kafile şehirlere çekilmeğe ve bu suretle şehirlerdeki işsizlerin adedini dehşetli surette çoğaltmağa başladılar. Bir kısmı ise, hükûmet kendilerine traktör ve saire gibi yeni alâtı ziraiye vereceği ümidile kollektif çiftliklere iltihak etmezden akdem

(1) «Komünist» Nu. 43 Harkof 1930

mesken ve hayvanat ve edevatı ziraiyelerini satmakta ve yahut tahrip ve imha etmektedirler. Ukrayna'da ekseriyet teşkil eden bir grup dahi Bolşevikler'e karşı biâman bir mücadele açmışlardır.

1930 senesinin ilk ayları, Ukrayna'da her iki taraf için dahi felâketamiz ve feci olmuştu. Bir çok köyler yakılarak tahrip edilmiş, ahalisi Sibirya'ya nefyolunmuştu. Polonya ve Romanya hudutlarında bulunan köylerde ise köylüler (Kırmızı Cennet) i terkederek takım takım o civar memleketlere iltica ediyorlardı.

1930 senesi martı nihayetine kadar (6,000) den fazla köylü ailesi Romanya ve Polonyaya iltica etmişti.

İlkbahar ilerlemektedir. Bolşevikler'in önlerinde, istikbaldeki hasat meselesi vardır. Yeni zeriyata hazırlanmak için [illegible] hayvanat, alâtı ziraiye ve tohum ekilmeğe [illegible] tarla bulunmak lâzımdır. Halbuki bunların [illegible] mahduttur.

[illegible] 3,5 milyon kadar kollektif [illegible] üzerine yapılmış ve buna [illegible] hazırlanmıştı. Halbuki 1930 kanunusani [illegible] arazi 6 milyon hektarı bulmuştu. Bolşevikler buna göre hazırlanmamış olduklarından ne bu arazıyı zerdebilmek ve ne de icap eden [illegible] malik değildiler.

Bu [illegible] Stalin ve Komünist fırkasını âdeta ric'at haline [illegible] mecbur etmişti; büyük bir amil daha Moskova'nın beklenilmiyen surette hareketine saik olmuştu. Bu [illegible] hezimetle neticelenmesi kızıl ordu içinde bir fesat

tohumu ilka eylemişti. Kızıl ordu efradının yüzde sekseni köylü evlâtlarından olduklarından kendi yurtlarının böyle yağma ve harap edilmesine lâkayit kalamıyacaklardı. (1)

Bu yeni tecrübenin Ukrayna hayatı siyasiyesinde açtığı rahne eseri hiç bir zaman izale edilemiyecek bir haldedir. Bir çok aylar bunun akibetini çekeceğiz. Ukrayna hayatı ziraiyesine vurulan bu yeni darbenin yaptığı tahribat mecburî olarak Ukrayna'yı bir kıtlığa sürükliyecektir. Ve Bolşevik tarzı idaresinin akibeti çok feci olacaktır.

Komünist fırkasının halk diktatörlüğünü istinat ettirdiği amele sınıfının Ukrayna sekenesinin ancak yüzde beşini teşkil eder. Bu meyanda da Ukraynalı olmıyanlar ekseriyeti teşkil ederler. Bu amelenin yüzde kırkı Ukraynalı, yüzde otuz sekizi Rus, yüzde on ikisi Yahudi, yüzde onu dahi diğer millетlerdendir.

Ukraynalı amelenin nisbeti son senelerde biraz artmıştır. Köylerde fakir köylü sınıfının tezyidine çalışılması yüzünden bir takım köylülerin köylerini terkederek takım takım şehirlere iş aramak üzere iltica ederek amele sınıfına

(1) İllüstrasyonun neşriyatından birini berayı işhat yazıyoruz.

Pravda gazetesinin 13 Mart 1930 tarihli nüshasında bir küçük şehir olan Medyn kasabasında komünist locasının kollektif çiftlikler hakkındaki hareketini şu suretle tasvir etmiştir: Bir komünist alayi önlerinde iki bando muzika olduğu halde kasabaya girmişler ve manevebe ile her hanenin önünde durarak buldukları bütün eşyayı kendilerini takip eden muhacirların arabalarına yüklemişlerdir. Çamaşırlar, çanak çomlek ve hatta çocuk oyuncaklarına kadar her şeyi musadere edilmiş ve binalar yalnız dört duvar olarak bırakılmıştır. Yine ayni gazetenin neşriyatına nazaran bu gasbedilen eşya bir kaç gün sonra kasabanın çarşısında haraç mezat satılmıştır.,Ve bunun üzerine mahallî soviyetleri tarafından staline «Medyn» kasabasında halkın, köylüye karşı kat'i ve son galebesini ihraz ettiğini» mübeyin beşaret telgrafları çekilmişti.

iltihakları bu nisbeti arttırmaktadır. Fakat bu tezayüt devamlı bir tezayüt değildir. Bunlar yazın tarla işleri başlayıncaya kadar iş bulmak üzere kış mevsiminde tehacüm eden halk tabakasıdır.

Bu tarzı teşekkül komünist fırkası için büyük bir tehlikedir. Bu amele kütleleri köylülükten gelme olduklarından babadan evlâda intikal eden haleti ruhiyeyi tevarüs etmektedirler. Bu haleti ruhiye ise Bolşeviklik tarzı idaresine karşı büyük bir kin ve nefret ile memlûdur.

Bolşevikleri bu sanayie meylettirmek politikası her gün amele kadrosunu değiştirmektedir. Fakat bu kadro ne kadar değişirse değişsin onlar içinde köylü anasırdan hariç unsur bulmak mümkün değildir. Bolşevikler buna çaresaz olmak için garip bir usul buldular:

Burjuva sınıfına mensup memleketlerde olduğu gibi be- [illegible] ve vergi usulünü ihdas ettiler. Halk komiserleri [illegible] sanayide ihmali görülen köylülerin [illegible] alınması hakkında bir projeyi tescil ve tasdik ederek mevkii tatbike koydu. Komiserliğin mesai komitesi [illegible] ve tahsil etmek üzere memleketin her tarafına dağıldılar, her [illegible] köylülerin [illegible] ayrı bir nizamname ile tayin ve tahdit edilmişti.

Amele sınıfı Komünist partisi dahilinde ekseriyetini muhafaza etmektedir. Partiye mensup amele, çoktan fabrika ve darüssınaaları terkederek ehemmiyetli olmasa bile fırkada ve idarei hükümette birer mevki sahibi olmuşlardı.

Amelenin geri kalan kısmı (Profsoyusı - Meslekî İttihat) tarafından hüsnü suretle nezaret edilmek yüzünden bir dereceye kadar bozulmamıştı. Bu meslekî ittihatlar azası arasında

siyasî noktai nazardan her kesin kabiliyeti derecesinde hareket ederek adeta bir jandarmalık vazifesi yaparlardı.

Amelenin harpten evvelki hayatı iktisadiyelerinin mukayesesinde vaziyetlerinin son derece fakirleştiği görülür. Amele gündelikleri eski derecededir. Ve belki biraz daha artmıştır. Fakat havayici zaruriye ve en iptidaî vesaiti maişet fiatları o kadar yükselmiş, Bolşevik parası ise o kadar kıymetten düşmüştür ki amele gündelikleri bu ihtiyacat ile kat'iyyen tekabül edememektedir. Buna bir de amelenin bu gayri kâfi istihkaklarını üç dört hafta teahhürle ancak alabilmekte olduklarını ilave edecek olursak o zaman amelenin ihtiyaç ve zarurel içinde olan vaziyetlerinin derecesi tezahür eder.

Amelenin çekmekte olduğu bu sefalet ve zarureti Bolşevikler bile kelmedememektedirler. Amele ile maden ve fabrika idareleri arasında bu yüzden hâsıl olan sui tefehhümler bir çok defalar ihtilâlden evvelce olduğu gibi grevleri bile intaç etmiştir. (1)

Bolşevik nizamatına göre nazarî olarak amele mesaisi sekiz saattir. Fakat şuabatı sınaiyenin bazı şuabatında bu müddeti sâyin yedi saate kadar indirilebilmesine müsaade edilmiştir. 1933 de zamanı mesai umumiyet üzere yedi saat olacaktır. Fakat bu "İhtilâl semeresi,, ancak nazariyatta kalmaktadır. Ameleyi sureti fevkalâde kaydile fazla saatler bilâücret çalışmağa mecbur edici sebep denilen her şyein her türlü envaı ile bu fevkalâde ahval ihzar edilmektedir. Berrî, bahrî, havaı, askeri işlerle siyasî mücrimlere ve saireye temas edici işler ve diğer bir çok hususat hep bu esbabın birini teşkil etmektedir.

1 Kommünist Nu. 68 Harkiv 1929

Amelenin temini hayatı meselesi pek çok arzu edilecek ahvaldendir. Darussınaalarda kazaların hemen yüzde altmış ikisi daima vahimdir. (1) Meselâ Elisavet deki alâtı ziraiye fabrikasında yalnız bir sene zarfında 1614 kaza olmuştur. Muaveneti tıbbiye son derece noksan ve gayri kâfidir. Çünkü bu işe tahsis edilmiş olan memurine o kadar yük tahmil edilmiştir ki kat'iyyen yetişememektedirler.

Esafili nasın diktatörlüğü zamanında amelenin bu vaziyeti o kadar sefilâne ve fakiranedir ki sermayedarların zamanında hiç bir vakit bu derekeye sukut etmemiştir. Buna mukabil ahlâkları ifsat edilmiş amele, mesaii sabıkanın keyfiyet ve kemiyetine yaklaşmaktadırlar. Fakat bu amele hiç bir zaman ihtisasa tevakkuf eden fennî şuabat âmirlerinin sözlerine kat'iyyen itaat etmezler, makinelere evvelce yapılan dikkat ve itinaların hiç birini yapmazlar, bilâkis alelekser makineleri pislik içinde bakımsızlık yüzünden çürütüp harap ederler. Her zaman iş başında serhoş bir halde bulunarak nerede bir meting ve tecemmü varsa oraya koşarlar velhâsıl ne işlerinde bir ehliyet ve ne de mesailerinde bir itina ve intizam gösterirler. Bolşevik sanayiinin, eski sanayiin derecesine kolaylıkla gelebilmesi için ne gibi tesirat lâzımdır. bu da meçhuldür.

1929 senesi ağustosu merkezi hükûmetten iki ıslahat getirmiştir. Bu ıslahat Bolşevik sanayiinin maruz bulunduğu elim halin düzelmesini, amelenin zabtü raptındaki bozukluğun intizamı hale ircaını temin gayesini muhtevi idi. Pazarertesilerinden cumaertesilerine kadar süren hali tabiideki haftalık mesaiye mukabil, senelik mütemadi mesai usulü va-

1.- Komünist 25/11/929 Harkiv

zediliyordu. Yalnız adedi beşe varan ihtilâl eyyamı mahsusası müstesna olacaktı. Fakat her ameleye dört gün mesaiden sonra beşinci günü çalışmamak hakkı veriliyordu. Bu ıslahatı cedide programı esbabı iktisadiyeden ziyade siyasî maksatlara mebni yapılmıştı. Bu ıslahat projesi mucibince amele pazar günleri ve sair eyyamı mahsusai diniyede çalışmağa mecburdu. Bu suretle Bolşevikler'in ladini olan propagandalarını itikadatı mezhebiyeye muti olan halka karşı galebe ettirmek maksadına hadim idi.

İkinci ıslahat, maden ocaklarının ve fabrikaların umuru dahiliyelerile alâkadardır. Hükümetin bir emirnamesile madenlerin ve fabrikaların umuri idare ve istihsalâtlarındaki mes'uliyet tamamen idare heyetlreine terkolunuyordu. Bu maden fabrikalarının umuri dahiliyelerine ne amele sendikalarının ve ne de fırka teşekküllerinin müdahale salâhiyetleri yoktu. Bundan maksat ameleyi, mevkilerinde çalıştırarak sebkü rabıtlarının intizam tahtında bulunmasını temin ve bu suretle istihsalâtı seneviyesini muhafaza idi. Tabiidir ki amelenin, müessesatı sınaiye idarelerinin her türlü mesaileri haricinde olarak çalışmaları san'at âlemi için hailevî netaiç tevlit edebilir.

Bu mukarreratın ittihazından itibaren evvel emirde her türlü müessesatı sınaiyede isttihsalâtta gayri mükemmel ve nakıs olmak şartile bir terakki ve tezayüt görülmüştür. Betahsis sanayii sakilede yüzde otuz bir terakki olmuştur. Hariçten ithal edilen yeni makinelerin tesirini de nazarı dikkate almak icap eder.

Saniyen, hiç bir maden ocağı ve fabrika beş senelik program mucibince kendilerine ihale edilmiş olan kötürü işlerci yapmıyordu, lâkin bu karardan sonra meselâ Doneç ma-

denleri deruhte ettiği kötürü işlerden yüzde seksen beşini, Ukrayna maden ocakları yüzde seksenini cenuptaki maden tröstleri yüzde doksan ikisini... ilâ... yapabiliyordu. (1)

İşte bütün bu ahval isbat eder ki Sovyet Ukraynası'ndaki amelenin ahvali diğer kapitalist amelenin ahvalinden çok aşağı ve çok acınacak bir haldedir.

İstihsalâtı sınaiyenin keyfiyetini ıslah ve kemiyetini tezyit için Bolşevikler'in son derece şiddetli olan tazyikleri hemen semeresiz kalmaktadır. Kanunu ceza bu bapta alâ derecatihim birden beş seneye kadar hapis veya hidematı şakkeye mahkûmiyetleri dahi ihtiva etmektedir. Kanun böyle olduğu ve Bolşevikler amele ve heyeti idareleri hakkında bazan hususî cezalar yaptıkları halde maksatlarına nail olamamaktadırlar.

Bu buhranlar içinde sınıfı rühbanın ve münevveranın maruz kaldıkları akibet hepsinden şedit olmuştu. Ukrayna - Moskof muharebesinde Ukraynalı olmıyan rühban ve münevveran ya bitaraf kalmışlar ve yahut Ukrayna'ya hasım bir vaziyet almışlardı. Halbuki Bolşevikler'in muzafferiyetinden sonra misli görülmemiş bir tazyik ve itisafın kurbanı olmuşlardır. Bolşevikler'in "Okur ve yazzar olanlar kahrolsun!„ sözünü olduğu gibi düsturu harekât ittihaz ederek bu sözü sebep aranmaksızın merhametsizce icra etmeğe başlamışlardı. Kafile halinde teb'itler, Enkizisyon mazalimine taşçıkaracak itisaflar, zulümler; onları Sovyetlik içinde yaşamak kadrosundan hariçte bırakıyor, yaşamak ve temini maişette duçarı suubet ve müşkülât ettiği gibi bu ümitsiz hayatın mübeddeli refah olabilmesi hayalini bile zihinlerinden çıkartı-

(1) Komünist Nu. 39 Harkiv 1930

tıyordu. Zavallı rühban ve münevveran Bolşeviklik'e karşı koyarak kendini müdafaa edecek bir teşkilât yapmak kuvvetine dahi malik değildiler.

Nihayet, sefalet ve açlık saikasile bunlar birer bendei sadık olmağa mecbur oldular. Ordudaki eski memuriyetlerini, darussınaalarda mütehassıs namile hizmetlerini deruhte ettiler ve yeni hayatlarının şerailine uyarak memuriyet hayatlarını Bolşevikler'in orta halli şehirliler hayatile mezcederek yeni bir Sovyet münevveran sınıfı teşkil ettiler. Ve bu yeni hayatta menfaatli şahsiyetlerini sureti mahsusada tahtı teminde tutarak yeni efendilerinin amaline hâdım bendelik sınıfını muhafaza ettiler.

Bolşevik işgali altında kalan Ukrayna rühban ve münevveran ise son derece eziyet ve tazyik görerek Bolşevikler'e karşı büyük bir kin bağlamışlardı. Bunların bu kin ve garazi avamı nası dahi takviye etmişti. Ukrayna'nın istiklâl zamanlarında bunlar faal bir vaziyet almışlar ve yahut millî orduya arzı hizmet etmişlerdi. Fakat Ukraynalı münevveran nakdî ihtiyaçlar için Bolşevikler'e asla arzı hizmet etmedikleri gibi Bolşeviklik'i dahi kabul etmemişlerdi. Mümkün olabilen her hususta çalışarak bir çok mahrumiyetler içinde Sovyetlerin tazyikleri altında hayatlarını kazanmışlar ve daima millî hasletlerini muhafaza etmişlerdir ki bugün mesailerinin netayici ile bihakkın iftihar edebilirler.

Sovyet hayatının zahmetli ve çirkin şerait altında amele ve köylü unsurları içinde yeni bir münevveran zümresi hâsıl olmağa başlamıştır. Kendi şahsî mesaileri semeresi olarak müktesebatı ilmiyelerini edinmiş olan bu yeni münevveran asılları ile olan neslî irtibatlarını kat'iyyen bozmıyarak ye-

tişmektedirler. Bu irtibatlarını kesmemek, onların eski Rus münevveranının efkâr ve mülâhazatına tamamen yabancı kalan bir unsuru millî olarak meydana gelmelerine sebep olmuştur.

Eski Rus münevveranı sınıf ahlâkı ifsat edilmiş olduğundan mücadele arzu ve kuvvetini kaybederek yeni efendilerinin arzusuna kendilerini tevdi edebilmek kabiliyetinde idi. Halbuki yeni münevveran Bolşevikler'e hoş görünecek sözleri söylemeğe muktedir olsalar bile bunu kendilerine medarı istinat olmaktan çok uzak tutmaktadırlar.

Bütün bunların aksine, bunlar asılları ile şiddetli rabıtalarla bağlandıklarından akraba ve taallûkatlarından Bolşevikler yüzünden düştükleri sefalet karşısında âmakı kalbiyelerinde her zaman bir hissi infial ve âmadei kıyam bir hissi isyan beslemektedirler. Ne mektep, ne medrese tanımıyarak millî harekete geçecek olan bir nesil peyda olmaktadır ki bu nesil hakiki Ukrayna nesli olacak ve bu nesil eski nesilden çok kuvvetli olup nazariyat ve maneviyata rağbet etmiyecektir.

İstikbal bu nesle ait olacaktır. Bunların fabiidir ki fikren ve hissen hazırlıkları bulunacaktır. Diğer taraftan binlerce Ukraynalı münevveranın muhacir sıfatile iltica ettikleri Avrupa memleketlerinde vus'atı kabiliyetleri nisbetinde fikren tekemmül ettiklerinden yetiştikleri Rus mekteplerinin tesiratı mukaddes akıllarından ve kalplerinden teb'it ederek çalışacaklardır.

Bu yeni sınıf siyasi, iktisadi, harsi nokatı nazardan tamamen yekdiğere zıt ve muhalif ve fakat metin ve sağlam noktai üzerine müstenit siyasî, iktisadî ve harsı Ukrayna hükumetinin temellerini kuracaktır.

UKRAYNA'NIN
İKTİSADÎ İSTİSMARI

Ukrayna'da; iktisat siyaseti, tabiatin Ukrayna'ya bahşetmiş olduğu menabi ve hazaini servetin açılarak işletilmesi suretile tecelli etmektedir. Bu siyaset, eski Rus çarlığı siyasetinin aynidir. Lâkin, Bolşevikler bu istismar siyasetine bir de tadili ve tahfifi imkân harici olan bir angarya ve musadere usulü vazederek erzak ve levazımı sairei gıdaiye tedarikini köylüye tahmil etmek suretile istismarı ilâve etmişlerdir.

Filhakika böyle angarya ve musadere usulleri harp zamanlarında mubah addedilebilir. Fakat umumî harp, Bolşevikler ile olan harp, dahilde Komünistliğin bir muharip vaziyetini aldığı zamanlar bir çok senelerdenberi ve bitmiş ve geçmiş olduğu halde bu usuller yine devam ettirilmektedir.

Angarya ve musadere usulleri Ukrayna'da isim ve vasfını ancak tebdil etmiştir, yoksa hakikatte mevcuttur. Bugün bu usul (Hlibozahotivli) yani (İddihar) namı altında Moskova hükûmeti merkeziyesi tarafından tasdik edilerek muvafıkı kanun bir hale irca ederek mer'iyete konulmuştur. Bolşevik hükûmetinin mukarreratı resmiyesi mucibince, köylü, mahsulâtını hükûmetin tayin ve tahdit ettiği narh mukabilinde yine hükûmetin bu bapta tayin eylediği memurine satmak mecburiyetindedir. Bu narh fiatı piyasa fiatından son derece aşağı olduğu gibi kıymet itibarile diğer mübrem olan havayiçi zaruriye fiatlarına dahi kat'iyyen tekabül edemiyecek bir derecededir. (1)

(1) Karilerimizi tenvir için şurasını berayı işhat zikredelim ki: yüz kilogram buğday narh mucibince sekizer ruble olduğu halde pazarlarda piyasa fiatı 24—40 rubledir. Havayici zeruriyeden olan bir çift ayakkabı 5—8; bir arşın kumaş 2—3 rubledir,

İnhisarlar, hububat için hükûmetin tayin ettiği narhla piyasa fiatları ve diğer mübrem olan havayici zaruriye fiatları arasındaki müthiş nisbetsizlikler köylünün vaziyeti hayatiyelerini gayet müşkül bir hale getirmiştir. Bu suretle istihsalâtı ziraiye daima masraflarını bile ödeyemediğinden çiftçilerin bütçeleri hiç bir zaman tevazün edebilmek imkânını bulamamıştır. Köylü fakirleşmiştir. İştira kuvvetini haiz olmadıklarından iktiza ettiği derecede tohum tedarik edemedikleri için arazilerinin en asgarî miktarına ancak zeriyat yapabilmektedirler.

Moskova hükûmeti her sene Ukrayna'dan bir bbuçuk milyon ton hububbat almaktadır. Yalnız 1928 senesindeki kıtlıkta ancak 320 bin ton buğday alabilmişti. Buna mukabil 1929-1930 senelerinde 2 milyon ton hububat almağı kasdetmişlerdi. Ve filhakika bu sene de Ukrayna'dan Bolşevikler 2,715,660 ton hububat almışlardır ki bunun yüzde 32 si memaliki ecnebiyeye ihraç ve yüzde kırkı Moskova'ya celbedilerek yüzde yirmi sekizi Ukrayna şehirlerinin ihtiyacatı mahalliyesi için bırakılmıştı.

Moskova hükûmetinin tayin ve vazettiği narh fiatı ile piyasa fiatı arasındaki fark bilmukayese hesap edilecek olursa Moskova hükûmetinin her sene Ukrayna zürraından en aşağı otuz üç milyon rubleyi cebren gasp ve sirkat etmekte olduğu tebeyyün eder.

(Stockage - İddiharı erzak) Kumpanyalarına daima cebrü tazyik kuvvetleri dahi refakat etmektedir. Hasat zamanında (Mubayaa komisyonları) refakatlerinde milis kuvvetleri, askerî müfrezeler, fakirler ve Komsomullar komiteleri memurları, yiyecek ekmek aramak için şehirlerden gelmiş

olan işsiz ameleden müteşekkil amele alayları olduğu halde Ukrayna'ya gelirler ve mubayaata mübaşeret ederler. Bütün bu hükûmet mümessilleri köylere, tarlalara, üşüşerek mubayaa edilecek erzakı toplamak vesilesile köylünün tohumluğu ve yemekliği kat'iyyen düşünülmeksizin ellerine ne geçerse ve ne bulurlarsa hepsini toplarlar. (1)

Bolşevikler, bu musadere usulünde en ziyade zengin köylüler ile orta halli köylülere hücum ettmektedirler. Kendilerine mesnet ittihaz ettikleri fakir köylülere hücum etmemektedirler. Esasen bu fakir köylülerde bir şey bulamıyacaklarına emindirler.

Mubayaa komisyonları satın almak namı altında musadere ettikleri mevaddın bedellerini kısmen nakit olarak tesviye edip kısmı mütebakisi için dahi Bolşevik hükûmetinin neşir veya kabul ettiği her türlü istikraz tahvilleri ile veyahut musadere suretile elde ettikleri diğer eşyayi fahiş fiatlar takdiri ile mübadele ederek tesviye ederler. Ve alelekser dahi musadere ettikleri hububatın bir kısmını her türlü Komünist propagandalarını terdif ederek halkın maalmemnuniye kendi samimî arzuları ve dilhahları ile teberrü ettiklerini neşir ve ilân ederek bilâbedel alırlar.

Bu çapulculuk siyaseti bittabi halkta bihakkın bir muhalefet ve isyan hissi uyandırmış ve köylüyü karşı koyacak bir hale getirmiştir. İddiharı erzak mevsiminin halka şiddet

1) Bolşevikler dahi bunu itiraf etmektedirler:

Zaporijiye kasabasında fırka komitesinin hükûmeti merkeziye tarafından neşredilmiş olan mukarrerat dairesinde hareketi neticesi olarak köylü elinde bir ölçek bile buğday kalmamıştır.

Komünist: Nu. 216. sene 1929

ve itisaf zamanı olduğu gibi ayni zamanda hükûmet memurlarının dahi katil ve imhası zamanıdır. Köylü hububatını yalnız kıymeti iktisadiyelerine binaen değil, belki kendilerine büyük bir kin va garaz peyda ettikleri Bolşeviklik idaresine karşı siyasî bir silâhı müdafaaları addettikleri için muhafazaya başlamışlardır.

Şehirlerin, sanayi merkezi olan mahallerin en büyük ihtiyacı olan ekmeği onlara vermemek, tedarik etmemek Bolşevikliğin her türlü tasavvurat ve plânlarını altüst edecek ve onları gayelerine varmaktan alakoyacak yegâne silâh olduğunu ve bu silâhın derecei ehemmiyetini bihakkın takdir eden köylü son derece büyük bir şiddet ve azgınlık ile bunu müdafaa ediyordu. İddiharı erzak sahası, her iki taraf için bir dehşet ve fecâyi sahnesi olmağa başlamıştı. Seneden seneye adedi artan yüzlerce Bolşevik memurları köylüler tarafından katlediliyor ve bu katillerin adedi artıyordu. Bolşevikler köylü tarafındaki kurbanların miktarını kat'iyyen nazarı dikkate almaksızın katledilen veyahut malûl kalan memurlarının veya ailelerinin istikballerini temine uğraşıyorlardı.

Bittabi bu katiller, bu maluliyetler halka pek pahalıya oturuyor ve bunların intikamı pek feci ve müthiş surette köylüden alınıyordu. Her katil için köyler yakılıyor ve yüzlerce köylü bilâmuhakeme ve hüküm hemen kurşuna diziliyordu. Bu mücadele köylüye filhakika çok pahalıya mal oluyorsa da onları kat'iyyen yıldırmamaktadır.

Bolşevikler bu korsancasına hareketlerile maksat ve arzularına tamamen muvaffak olamıyorlardı. Bazı aylar tahminlerinin ancak yüzde ellisi ve yahut daha aşağı bir miktarını alabilmektedirler.

Moskova, Petrograt, Harkiv, Kiyiv ve saire ile sanayi merkezi olan diğer şehirlerde ekmek tevziatında Bolşevikler'in kemali şiddet ve itina ile tatbik etmekte oldukları vesika usulü bolluk olan senelerde bile mucibi müşkülât olmaktadır.

Köylünün bu baptaki azim ve sebat ile olan faaliyeti Bolşevikler'i bu çapulculuk siyasetinde dahi münhezim ediyordu. Köylüler, şehirlere, Komünizm merkezlerine karşı mücadelelerinde bunları etmeksiz ve aç bırakmakla ancak muvaffak olacaklarına emin bulunmaktadırlar. Ve şimdiye kadar bu bapta bazı muvaffakiyata mazhar dahi olmuşlardır.

Bolşevikler tarafından köylünün iktisadi bir surette tahribi Ukrayna'da kıtlık afetinin zuhuruna bâdi olmuştur.

Birincisi 1921-1922 senesindedir ki bu kıtlığa mahsulün bozularak hasadın fena netice vermesi üzerine Moskofluk merakizinin kıtlıktan kurtarılması için Bolşevikler'in Ukrayna'da musadere hususundaki şiddetleri sebep olmuştur. Bunun neticesi olarak hummayi tifoidî hastalığı salgın bir hale gelmiş ve buna inzimam eden açlığın tesiri ile bu yüzden iki buçuk milyon halk ölmüştür. (1) Bu felâketin ancak Avrupa ve Amerika'nın muaveneti sayesinde önü alınabilmiştir.

Huver ve Nansen heyetleri yüz binlerce halkı ve betahsis çocukları açlıktan ölmekten kurtarmışlardır. Bu iki heyeti muavine bu yardıma, Bolşevikler'in yapılacak bilcümle ianeleri Ukrayna'dan çekip Volga havzasına hasri için oralarda temerküz ettirmek ve Ukrayna'yı kendi mukadderatına ter-

(1) H. Fischer:
The famine in Soviet Russia. The operation of the Americain relief administration, Nev York 1927.

ketmek hususundaki mesai ve arzularına rağmen muvaffak olmuşlardır. Huver ve Nansen heyetlerinin kemali faaliyetle çalıştıkları ve teşkilâtlarını yaptıkları altı açlık mıntakasında ve bahusus Kersun ve Odesa vilâyetlerinde buğdayları musadere ediyorlar ve Volga havzası ile Moskova'ya sevkediyorlardı.

Amerika profesörlerinden Mösyö H. Fischer 1921-1922 Ukrayna kıtlığı hakkında yazdığı bir eserde:

(Kıtlığın son derecede bir şiddet ile ve biâman bir surette hükümferma olmakta bulunduğu Odesa ve Nikolayef vilâyetleri hemen burunlarının dibindeki pek yakin bir mahalde olduğu halde musadere edilen hububatı buralara sevketmeyip te (Kiyiv ve Poltava'dan 1921 hasadında bu yolda elde edilen buğdayları) binlerce fersah mesafede bulunan Volga havzasına ve yahut Moskova'ya katar katar naklet-mek kadar acip ve nazarı dikkati calip bir şey olamaz. Odesa vilâyetinde her zaman istihsali mutat olan mahsulün 1921 senesinde ancak yüzde on yedisi kadar bir mahsul alınabildiği ve bu vilâyet mahsulün azlığından dolayi açlıktan kırılıp bir çok insanların sokaklarda ve tarlalarda ölmekte bulunduğu halde Moskova'ya buradan 65 vagon buğday sevkedilmiştir. Kezalik Nikolayiv vilâyetinde her zamankinin ancak yüzde dördü kadar bir mahsul idrak olunabildiği ve Kersun vilâyetinde vaziyeti hayatiye daha ziyade elim ve gayet feci olduğu halde bu vilâyetlerden dahi sekiz vagon buğday Volga'ya sevkedilmesi acınacak bir hal değil midir?).

Diye vukuatın sureti cereyanı muharrer bulunmuştru.

Moskova hükûmetinin takip ettiği bu erzak sevki siyaseti neticesi olarak 1922 senesi ilkbaharında Ukrayna'da on mil-

yondan fazla aç insan bulunuyordu. Bunlardan her gün yüz binlercesi açlıktan can veriyordu. (1)

Her ne kadar muavenet heyetleri aç kalan insanlar hakkında Moskova hükûmetinin reva görmekte olduğu bu muameleyi mükerreren hükûmete karşı protesto etmişlerse de hiç bir tesiri görülmemiş ve musadere çapulculuğu bütün şiddetile devam etmiştir. Çünkü ne Moskova, ne de Harkiv hükûmetleri Ukrayna ahalisini kurtarmak ve onlara yardım etmek hususlarını akıllarına bile getirmiyorlardı.

Ukrayna'da ikinci kıtlık 1928 senesinde zuhur etmiştir. 1927 senesi hasadında mahsulün kısmen fena olmasına rağmen ne bulurlarsa yine musadereden geri durmamışlardı. Hatta geçen senelerden yüzde 32,8 fazla miktarda hububat ihraç etmişlerdi. Vaktaki 1928 senesinin ilkbaharı hulûl etti, o zaman kış zeriyatının yüzde seksen beşinin soğuktan donarak tamamen mahvolduğu görülmüş ve yaz mahsulü dahi bozuk olmak üzere gayet az idrak edilmiştir ki bu suretle Ukrayna yeniden bir kıtlığa daha maruz kalmıştır.

Bolşevikler teşrinisaniye kadar kat'iyyen ehemmiyet vermediler, bu müddet zarfında cenubî Ukrayna'da dört buçuk milyon halkın sakin olduğu 119 kazada kıtlık çoktan hüküm sürmeğe başlamıştı. Buralarda tohumluk hububat bile kalmamıştı.

Bu menatıkta 148 bin ton yerine ancak 20 bin ton mahsul alınabilmişti. (2) Hayvanat için yemlik olarak saman dahi tükenmişti.

Harkiv hükûmeti bu havalide kıtlık çeken biçarelere hiç olmazsa kısmen bir muavenet olmak üzere kendi kendine

(1) Cf Quisling : Ukrayna kıtlığı - Cenure
(2) Pravda 9/2/928. Moskova Ceneve

altmış yedi milyon ruble .iane tahsis etmişti. Fakat Moskova hükûmeti merkeziyesi bu yardımı çok görerek 37 milyon rubleye indirdi. (2) Lâkin ayni zamanda köylünün vakit ve hallerinin müsait olup olmadığına bakmaksızın serian vergiler toplanması için emir verilmişti.

Bu yardım felâketzede halka ve alelhusus yardıma son derece muhtaç olan çocuklara kat'iyyen gayri kâfi iken bile yine mavuzialehine sarfedilmiş olsa belki bir dereceye kadar her kesi sevindirirdi. Halbuki bu tahsisat memurların sui isitmallerine uğramış, tahsisatın mühim bir kısmı, aşırılarak yok edilmişti. Bu yüzden halk ve alelekser afetzede çocuklar birer sinek gibi ölüyorlardı.

Kıtlık olan yerlerdeki ahali bilmecburiye şehirlere iltica ediyorlardı. Buralarda esasen işsiz bir halde kalmış olan amele meyanına katılarak serserilerin adedini pek çok miktarda tezyit etmişlerdi ki bu hal şehirlerde çoktan hâsıl olmağa başlayan mevaddı gıdaiye buhranını son derece artırmıştı.

Köylerin bu iktisadi buhranı şehirlere dahi tesir ederek zâd ve zahire tedarikini müşkül bir hale getirmişti. Bu sebepten Bolşevikler şehirlerd hemen mevaddı gıdaiyenin her cinsinin tedariki için vesika usulünü ihdas ederek şiddetle takip ediyorlardı. Fakat bu vesika usulü dahi bir menfaat temin edemiyordu. Çünkü erzak ve zahire umumiyet üzere o kadar azdı ki vesika ile tayin olunan miktar en az dereceye indirilmişti. (1)

(2) Komünist. 7/12/928 Harkiv

(1) Harkiv'de vesika ile nufus başına birer aylık olmak üzere 400 gram sadeyağı, 200 gram makarna, 250 gram nişasta, 500 gram bulgur yahut nohut veyahut fasulya veriliyordu. Hergün ameleye 1000 gram ekmek ve 200 gram et, diğer halka ise 500 gram ekmek ve 100 gram et veriliyor idi. Et tevziatı ayda ancak on dokuz gün yapılıyor idi Kıtlık mıntakasının diğer mahallerinde bu tevziat daha noksan yapılmakta idi. Komünist. Nu. 103 Harkiv 1929

Bu vesikalarla verilecek mevaddı almak için bu işe tahsis edilmiş olan kooperatifler önünde gûya muhafazai intizam için sıraya girmek ve böyle sıra ile dizilmiş olduğu halde saatlerce beklemek lâzımdı. Her gün sabahleyin saat beşte gidip sekize veya dokuza kadar sırada intizar kaide hükmünü almıştı. Yazın sebze almak için dahi ayni hal vaki idi. Sebze bahçelerinin çokluğu ve mükemmelliği, sebzelerinin dahi nefaset ve ucuzluk ve bolluğu ile meşhur olan Odesa bile sebze tevziinde dahi vesika usulü mevcut, ve bunun tevziatında dahi intizar zarurî idi.

Gûya halkın ihtiyacatı umumiyesini ihtikâra meydan vermeksizin hükûmetçe tayin edilen mutedil ve maktu fiatlar mukabilinde satmak üzere tesis edilmiş olan kooperatif mağazalarından mubayaatta bulunabilmek ancak hususî vesika sahibi olmağa mütevakkıf idi ki bu vesikalar da yalnız ameleye veyahut Rus Sovyet memurlarına münhasır gibi idi. Halkın geri kalanları çarşı ve pazardan ihtiyaçlarını temin zaruretinde kalıyorlardı. Halbuki pazarlardaki fiat kooperatif fiatlarının üç dört misli fevkinde idi.

Ukrayna'da yiyecek tedarikinde müşkülât 1930 senesi şubatında o kadar feci bir hale gelmiştir ki Moskova hükûmetinin sadık ve muti bir bendesi halinde olan Harkiv hükûmeti bile Ukrayna'dan gerek Moskova'ya gerek sair mahallere zahire ihracını Moskova'nın muhalefet ve hatta tehditlerine rağmen sureti kat'iyede mene mecbur olmuştu.

Yiyecek buhranı bütün köylere sirayet ediyordu. Bir çok mahallerden, bir çok zamanlardanberi kıtlık zuhur ederek şiddetini arttırmakta olduğu iş'ar olunuyordu. Halbuki Bolşevik hükûmeti bu iş'ara aldırmak ve imdada koşmak niyetinde değildi. Köylerin bu feci ve elim vaziyetlerine, her taraf-

ta zahire fıktanı dehşetli bir surette artmasına mukabil bilâkis memaliki ecnebiyeye zahire ihracını emrediyordu. (1)

Ayni zamanda hudutlardaki postahaneler; memaliki ecnebiyedeki Ukraynalı muhacirlerin Ukrayna'da veya Moskova'da bulunan akraba ve taallûkatlarına posta kolisi halinde gönderdikleri mevaddı gıdaiyenin kabul ve sevkinde ikaı müşkülât ederek mani oluyorlardı.

Bu ahval Ukrayna'nın en mümbit ve mahsuldar kıtasında vaki oluyordu. Bolşevik istilâsından evvel buralarda yalnız memaliki ecnebiyeye senevî 5,000,000 ton hububat ihraç olunurdu. (2) Ukrayna'da kıtlık ne olduğu son zamanlara kadar meçhuldü. Mahsulün en fena olduğu senelerde bile halkın mevcut ihtiyatî ihtiyacı beleganmabelağ temin eder. Ve kıtlık hissolunmadan böyle müşkül zamanlar geçirilirdi. Fakat bugün mutattan biraz noksan mahsul alınması ciddî tehlikelerin hudusuna bâdî olur. Çünkü halkın elinde ihtiyat erzak değil hiç bir şey yoktur.

Bolşeviklik; Ukrayna umuri maliyesinde en rezilâne zorbalıklar ikaını kendine mübah addetmektedir.

Sovyet Sosyalist Cümhuriyetleri İttihadının tahsili emval kanunları Ukrayna'ya ve diğer millî cümhuriyetlere umuru maliyelerini diledikleri gibi idareye ve varidatlarına tamamile tasarruflarına salâhiyet vermemektedir. Filhakika Ukrayna bütçesi Harkiv'deki komiserler meclisi ile Ukrayna İttihadı taraftarı Sovyetler kongresi tarafından tanzim ve tetkip edilirse de Sovyet Şûraları İttihadı kongresinin tasvip ve tazdikinden sonra ancak memulünbih olabilir. Bu su-

(1) [illegible] Bolşevik ajansı 25/1/930 daki emir resmi.

(2) Komunist, 19/7/928. Harkiv

retle bütçe kesbi mer'iyet edinciye kadar 63 merhaleden geçerek tetkik edilir. Bu merhalelerden yirmisi Ukrayna'da kırk üçü ise Ukrayna hudutları haricindedir. (1)

Hükûmatı müttehidenin ülülemirleri, mevcudiyeti hatta bir efsaneden ibaret olan Ukrayna'nın muhtariyeti idaresine ait olan hususatta bile büttçede her türlü tadilât yapmak hakkına maliktirler.

Ukrayna bütçesi; altı millî cümhuriyetten teşekkül eden Sovyet Sosyalist Cümhuriyetleri İttihadı bütçesinin bir cüz'ü olmaktan başka bir şey değildir.

Hükûmatı Müttehide bütçesinin iradının yüzde yetmiş beşi menabii atiyeden tahassul eder:

a) Bilvasıta alınan tekâlif (İstihlâk vergisi, gümrük resmi).

b) Nakliye vergileri, posta ve telgraf varidatı.

c) İnhisarlar, ticareti hariciye, itibar muamelâtı varidatı.

d) Evrakı nakdiye, kredi mektupları ihracından alınan varidat.

Bu varidattan Ukrayna'ya ancak bilâvasıta alınan tekâlif varidatı ile sureti mahsusada mevkii olmak üzere yapılmış inhisarlarla mahallî hükûmeti ticareti hasılatı ve ormanlar varidatı terkedilmektedir. Bilâvasıta alınan tekâlif Ukrayna'ya terkedilmiş olduğu halde Ukrayna hükûmetinin hiç bir vakitte bilâvasıta bir teklifi dahi tarhedebilmek hakkına kat'iyyen malik değildir.

Ukrayna'ya terkedilmiş olan bu iratlardan yüzde doksan dokuzu bırakılarak yüzde biri, bu iratların bile Hükûmatı Müttehide heyeti umumiyesinin bir iradı olduğunu ima için Moskova hükûmeti tarafından ahzedilmektedir. (2)

(1) İzviestya N. 282 Moskova

(2) S. Kazatzbvj. müttehit Cümhuriyetler hükûmetinin bütçe kanunu. Revue financiere Nu. 81 Moskova

Bolşevik siyaseti maliyesi ile ihtilâlden evvelki siyaseti maliyeyi mukayese edelim:

1913 de Rusya bütçesinde muharrer (3,431,205,000) ruble varidata karşı (3,341,535,000) ruble masarif muharrer idi. Bu bütçeden Ukrayna'nın hududu hazırası dahilindeki memalikten (649,370,000) ruble varidat alınırdı ki varidatı umumiyenin yüzde 18,9 ni ve kezalik Ukrayna için masarifattan (585,458,000) ruble sarfedilirdi ki masarifi umumiyenin yüzde 17,5 i teşkil eder. Ve binnetice bu hesaba göre Ukrayna'ya ait masariften fazla olarak artan varidattan senevî Rus hazinesine 60,000,000 rubleden fazla bir varidat girmekte idi.

Hali hazırdaki mekadiri tayin için Ukrayna'dan alınan varidat ile Ukrayna'ya sarfedilen sarfiyatı iki kısma ayırmak iktiza eder. Biri Hükûmatı Müttehideye ait varidat ve sarfiyat, diğeri Ukrayna bütçesine dahil olan varidat ve sarfiyattır. (1)

VARIDAT

Seneleri	Umumî bütçe Ruble	Ukrayna bütçesi Ruble
1923 - 1924	336,304,000	125,999,000
1924 - 1925	486,305,000	125,254,000
1925 - 1926	695,863,000	268,127,000
1926 - 1927	954,900,000	446,464,000
Ukrayna varidatının yekûnu umumisi	2,503,382,000	965,835,000

(1) Ukrayna istatistikleri kolleksiyonu. Harkiv 1926

	MASARİF	
1923 - 1924	80,377,000	122,523,000
1924 - 1925	106,292,000	187,179,000
1925 - 1926	186,231,000	202,796,000
1926 - 1927	273,401,000	370,818,000
Yekûn	646,301,000	883,316,000

Bu dört senelik bütçelerden anlaşılıyor ki bu dört bütçe senesi zarfında Ukrayna'dan ceman 3,469,217,000 ruble varidat alınıp bundan 883,316,000 rublesi Ukrayna'nın mahallî ihtiyacatı için 646,301,000 rublesi Ukrayna haricinde sarfedilmek üzere ceman 1,529,617,000 ruble masarif yapılmıştır ki bakiye kalan 1,939,600,000 ruble Ukrayna'dan tahsil edildiği halde Ukrayna'nın hiç bir işine yaramıyan ve Ukrayna'ya ait olmıyan umura sarfedilmektedir.

Hele şurası mukarrerdir ki Ukrayna bütçesi için ihtiyacatı ziraiye hemen hemen mefkut ve meçhul olduğu erkamı atiye ile müsbettir:

	1923-24	1924-25	1925-26	1926-27
Erazi vergisi hasılatı:	82,003.000	82,056,000	91,715,000	156941000
İhtiyacatı ziraiye için:	3,471,000	8,827,000	19,873,000	21911000
Ukrayna zararına varidat fazlası	78,532.000	73,232,000	71,842,000	13503000

Bu rakamlar da askerî vergisi ve saire gibi bütçe harici varidat ile Bolşevik eshamı iradı ve evrakı nakdiye hâsılatı dahil değildir. Bu varidat ise oldukça külliyetlidir. Meselâ: terakkii sanayi için yapılan iki istikrazı dahilî ile Bolşevikler tarafından ihraç edilen evrakı nakdîye hâsılatı oldukça ke-

sirdir. Bunlar ise Bolşevikler borçlarını vermeğe pek o akdar meyyal olmadıklarından emin ve sağlam dahi değildirler.

Birinci istikraz Ukrayna'da ademi muvaffakiyete uğramıştır. Bu istikraz ile Ukrayna'dan 70,000,000 ruble toplanılması ümit ve tahmin edildiği halde ancak 16,000,000 ruble elde edilebilmiştir.

İkinci istikrazın neticesi birinciden ziyade mucibi memnuniyet olmuştur. Çünkü, fırka bu istikrazı (ihtiyarî) olduğu halde mecburî yapmıştır. Buna binaen tahmin edilen miktarın yüzde seksen ikisini toplamağa yani 64 milyon tedarikine muvaffak olmuşlardır. Faakt ayni zamanda bu hali bütün köylünün bu gibi istikrazlar için ademi rağbetini mucip olmuştur. Bu sebepten köylerden hiç bir şey teminine muvaffak olamamışlardır. Ve köylüye ancak 6,000,000 rublelik tahvilât verebilmişlerdir. Bakiyenin kâffesi şehirlerde şehirliler ve amele tarafından temin edilmiştir. (1)

Bütçede muhammen olarak vazedilmiş olan vergiler Ukrayna halkı için birer barı azim olmaktadır. Son senelerde Bolşevik hükümeti ihtiyacatı mahalliyenin temini vesilesile (Selftaksasyon) namı altında bir vergi tarhedilmiştir. Bu vergi tesviyesi her ne kadar ihtiyari olmak kaydile tarhedilmiş idise de tahsili son derece mecburidir. O kadar mecburidir ki bu vergilerin ademi tesviyesi halinde ceza olarak mükellefin eşyayi beytiyesine kadar her şeyin haraç mezat satılması ve saire gibi her şeyi tatbik edilmektedir.

1928-1929 senesinde Ukrayna'da bu vergilerden 11,597,700 ruble tahsil edilmiştir. Halbuki ayni devrede (R. S. F. S. R.) Moskova'da 10,132,300 ruble tahsil edilmiştir ki

(1) Visty Nu. 225. Harkiv 1927

(R. S. F. S. R.) in havzai idaresi çok vâsi, ziraat edilen arazi Ukrayna arazisinden beş defa daha büyük, ahalisi ise daha kalabalıktır.

Ukrayna'da Selftaksasyon usulü ile tarhedilen bu vergilere; Sovyet bütçesinin Ukrayna varidatından massettiği büyük bir kısım mukabili Ukrayna'ya hiç bir şey ifraz etmemesi hasebile Harkiv hükûmetince mahalli hastane, mektepler, turuk ve vesaiti nakliye gibi hususatın inşa ve hüsnü halde muhafazası masarifinin temini için icap eden karşılığının tedariki kasdine mebni lüzum gösterilmiştir.

Balâda yazılı erkam başka isbata ihtiyaç göstermez. Görülüyor ki Ukrayna menabii varidatı hükûmatı müttehideye dahil diğer Sovyet Cümhuriyetleri'nin bütçe açığını (Moldavie - Moldavya Cümhuriyeti) gibi (1) kapanmakta olduğu gibi Komünist propagandası ve diğer Bolşeviklik hevesatı uğruna ihtiyar edilen bir çok sarfiyatı dahi temin etmektedir. Bolşevikler bu hususu saklamak değil bilâkis şuyuuna iğmâzı ayin etmektedirler. (1) Bu ahvale binaen her sene Harkiv'de Ukrayna bütçesinin tanzimi sırasında Moskova'ya en sadık ve muti olan komiserler bile oldukça şiddetli ve sert bir surette tenkitten kendilerini menedememektedirler. Hatta Moskova hükûmetinin Ukrayna'da takip ettiği tahsili emval siyaseti bile daima muaheze edilip münakaşa edilmektedir.

1929 da bu tenkidat sahneyi değiştirmiştir. Ukrayna icra komitesi reisi Petrovskiy Moskova'da Sosyalist Sovyet Cüm-

(1) Moldavya Cümhuriyetinin 1929-1930 senesi bütçesi 3,205.000 ruble açık olup bu açığı Ukrayna bütçesi kapanmaktadır.

huriyetleri İttihadı kongresinde irat ettiği uzun bir nutukta şu sözleri söylemiştir:

"Sosyalist Sovyet Şuraları İttihadı bütçesi 11,400,000,000 rubledir. Bu meblâğ Sovyet hayatı iktisadiyesinin gayet azim ve vâsi bir surette tevessü ve inkişaf etmekte olduğunu cihana ilân etmektedir. Fakat ben, bu bütçe içinde Ukrayna'ya ait bir çok nokat hakkında celbi nazarı dikkat mecburiyetinden kendimi menedemiyorum. Biz, Ukrayna bütçesine yaptığımız zaman 650,000,000 ruble talep etmiştik. Halbuki Moskova kabul etmedi, reddetti. Biz tekrar tetkik ettik. Bir çok emekler ve gayretler ve hatta fedakârlıklar sarfile bu bütçeyi 547,000,000 milyona indirebildik ve o suretle taktim eyledik. Fakat bu da çok görülüp kabul edilmedi. Yine reddedildi. Nihayet bin müşkülât ile ancak 507 milyon rublede istikrar ettirerek kabul ettirebildik. Bu bütçede yapılan bu tenzilât, tenkihat karşısında bize tevdi edilip icrasına intizar edilen programların, plânların tamamii tatbikını bizden beklemeyiniz, çünkü o halde değiliz„.

Bu sözlerden sonra Ukrayna'ya ait müddeâlarını takviye için ilâveten:

"Eğer Sovyet bütçesini sureti umumiyede nazarı tetkike alarak nüfusu umumiye üzerine taksim edecek olursak Sosyalist Sovyet Şuraları İttihadı memalikinden Moskova hükümeti ahalisine nüfus başına 20 ruble, Beyaz Rusya'da 25 ruble, Kafkasya'da 30 ruble, Türkistanda 48 ruble, Özbekistan'da 31 ruble Ukrayna'da ise 17 ruble isabet eder ki Efendiler! Bu-pek az bir şeydir! .. Halbuki hepsi bu kadar da değildir. Bu derece, nüfusları yarım milyondan fazla olan Odesa ve Kiyiv gibi büyük şehirlerin inkişaf ve teves-

süünü temine dahi kâfi değildir. Bütçe tetkik edilirse bu hususta dahi büyük büyük eksiklikler göze çarpmaktadır. Bütçede hem hudut komşulara karşı Kiyiv'in iktisaden inkişafı için bize bir şey verilmemiştir. Ziraat işlerinde dahi ayni sözleri tekrar söylemeğe lüzum yoktur. Çünkü aynidir„. (1)

Bu nutuk büyük bir tesir yaptı. Ukrayna deleğeleri tarafından dahi ayni fikir tekrar ve müdafaa edildi. Fakat ciddî hiç bir netice elde edilemedi. Ukrayna bütçesi yine 507 milyon olarak kabul ve tasdik edildi. Yani Harkiv hükümetinin teklifinden 143 milyon tenzil ve tenkih edilmiş oluyordu. (2)

Bolşevikler'in Ukrayna'daki sanayi hakkındaki siyasetleri eski çarlık Rusyasının bu hususiaki siyasetini adım adım takip etmektedir. Bu siyaset Ukrayna'nın tabiatinde meknuz olan menabii servetinin müstemleke istismarı gibi işletilmesinden ibarettir. Ukrayna'nın istihsalâtı sınaiyesi, Rusya sanayiinin inkişaf ve tevessüü için ham ve gayri mamul eşya çıkarmaktır. Moskofluk, Ukrayna sanayiinin tevessü ve inkişafında, kendi sanayiinin menfaati nisbetinde alâkadar olur. Yani kendi sanayiinin işine yarıyacak ham eşya istihzaratında kendi menfaatine hâdım bir surette Ukrayna sanayiinin izdiyat ve tevessüüne çalışıyor. Bu hususta demir madenleri ile bu madenleri yarım bir surette işliyen fabrikalar başta bulunmaktadır.

(1) Komünist 5-12-29 Harkiv.

(2) Şurasını zikretmek faydadan hali değildir. Ukrayna'nın bu bütçesi Moskova hükûmetinin mahalli bütçesi yekûnundan pek yukarı değildir bu büçte hei zaman 500 milyon rubleden aşağı düşmemiştir. Komunist 7-12-28 Harkiv,

Şayet Ukrayna'da sanayiin terakkisi için bir teşebbüs vaki olacak olursa bu teşebbüs bir buhran geçirmeğe mahkûmdur ve bu buhran dahi Moskoflar tarafından ayni tarzda Ural havzasında bir san'at tesisine kadar devam mecburiyetindedir. Bu ise Ukrayna'yi menabii servetinden istifade hususunda her türlü istiklâli harekâttan mahrum etmektedir. Moskova bu suretle ârsızcasına harekâtında devam edecek olursa Ukrayna pazarı istihlâklerini ve sanayi mevzilerini kaybedecek ve bunların yerine diğerlerini aramağa mecbur olacaktır. Fakat bulacağı bu yeni sanayi, iptidaî ve acemice olacağından garp sanayii ile rekabette maruzi müşkülât ve suubet olacağı katiyyen muhakkaktır.

Moskova, Ukrayna sanayiini adım adım takip ederek her noktada ikaı müşkülât etmektedir. Bolşevik Rus iktisadiyyunu, eski çarlığın mürteci iktisadiyyunu gibi Ukrayna'nın ziraat memleketi olması hasebile sanayi ile iştigali ve sanayii tevsii emri ziraatin inhitatını mucip olacağı nazariye ve iddiasını ispata uğraşmakta ve iddialarınca ancak bu suretle Sovyet Şûraları İttihadının müvazenei iktisadiyesi hâsıl olacağını dermeyan etmektedirler.

Diğer taraftan, cenubu garbide Rus Sovyet Cümhuriyetleri İttihadının düşmanı olan hükûmetlerin hududuna doğru her türlü müdahaleden âzade ve tamamile istiklâline sahip bir şubei san'at icat ve tesisi emelleri son derece ilerlemektedir. (1)

Ukrayna sanayiindeki buhranın en can alacak noktası Bolşevikler'in tatbik etmekte oldukları merkeziyet usulüdür. Bolşevikler'in merkeziyet usulleri bütün Ukrayna sanayiini

(1) Planovoye haziajstivo numara -6- 1926

Moskova'dan idare edilen ve Moskova'dan tahsisat alan tröstlere raptederek onları bu tröstlerin emrine inkiyada mecbur ediyor ve bu suretle sanayide merkeziyet usulü tatbik ediliyordu.

Bolşevikler'in istatistikleri ispat etmektedir ki 1927-1926 da Ukrayna sanayiinin yüzde 93 ü Moskova tarafından idare edilmekte olup ancak yüzde 7 si Harkiv hükûmetinin idaresine terkedilmişti. (1)

Moskova'nın bu vesayet ve tahakkümünden hiç bir şey in kaldırılması hususuna -velev zahirî olsun- teşebbüs etmek veya mülâhaza edilmek şöyle dursun bilâkis Harkiv hükûmeti elinde bırakılan yüzde 7 sanayiin dahi Moskof tröstlerine raptı için her dem bir çok şartlarla teklifler dermeyan edilmektedir.

Bu teklifler ve şartlar üzerinden çok bir zaman geçmeden 1. kânunusani. 1930 da Moskova'daki iktisat meclisi âlisi Ukrayna'daki maden kömürü ocaklarının idaresini Moskova'da bulunan hususî bir tröste tevdi kararını vermiştir. Yalnız bu sene kırk milyon ton kömür istihsal edilmek mecburidir.

Ayni karar ile bazı sanayii madeniye, sanayii kimyeviye ve traktör otomobil darussınaası dahi Moskova'daki mülhak tröstlere raptedilmiştir. (2)

Bu merkeziyet siyaseti, Ukrayna iktisadiyyunu arasında intibahı mucip olmuştur. Ukrayna tröstleri murahhasları, Moskova hükûmetinin bu, sanayide merkeziyet siyasetini idamesi Ukrayna sanayiinin her şubesinde inhitatı mucip olacağı hakkında bir lâyiha yazarak Moskova'ya takdim ettiler.

(1) 1926 - 1927 de Rus Sovyet şura'ları ittihadı iktisat tesis inkişafının hututu asliyesi, Moskova 1926 (Rusca)

(2) İzviestia numara 279 Moskova 1929

Bu lâyihalar da hiç bir semere vermedi. Yalnız bu lâyihaların protesto makamında telâkki edildiğinden fırka mensupları tarafından yazılmış olması fırkanın gayet şedit olduğu kadar muhterem tutulan komünistlik disiplinine mugayir olduğu dermeyan edilmişti.

Şurası şayani kayittir ki profesör Volobuyiv'in biri Rus diğeri Ukrayna'ya ait olmak üzere yekdiğerinden farklı ve hatta yekdiğerine tamamen zıt iki iktisadiyat mevcut olduğunu isbat eden müddeası şiddetli hücumlara sebebiyet vermiştir.

Ukrayna saadetini tahrip edici bir mahiyette olan bu siyaset, ham eşya malzemesini tüketmeğe başlamış ve bu suretle istihsalât azalmakta bulunmuştur. Bilhassa madeniyat ve makine fabrikaları son derece müşkül bir vaziyete düşmüşlerdir. Harpten evvel Ukrayna darussınaaları umum Rusya istihsalâtının yüzde 73 ünü temin ettiği halde bugün ancak yüzde 40 ını temin edebilmektedir.

Ham eşyanın toptan ihracı, Moskova hükûmetinin tedavüle konmasını musırrane ve mütemadi surette menettiği sermayenin fıktanı Ukrayna'da işsizliği tezyit ve binnetice amelenin sefaletini teşdit etmiştir.

Moskova hükûmetinin Ukrayna ihtiyacatı sınaiyesi için bu suretle olan lâkaydisi, Moskova'da in'ikat eden son Sovyet kongresinde Sovyet Sosyalist Cümhuriyetleri İttihadının beş senelik mesaii sınaiye programının müzakeresi esnasında Ukrayna murahhasları şiddetle protesto ve tenkidatta bulunmuşlarsa da hiç bir semeresi olmamıştır.

Beş senelik program hiç bir tadilât görmeksizin kabul edildi ve Ukrayna murahhasları dahi protesto ve tenkitlerde

bulundukları halde fırka disiplini mucibince onlar da muvafakat ve kabul reylerini verdiler. Bu veçhile Ukrayna sanayiinin Moskova sanayii lehine inhitat ve inhasını mucip olacak olan siyaseti sınaiyenin devamına karar verilmiş oldu.

U. R. S. S. Sanayiinin terakkisi için tanzim edilen beş senelik program mucibince sanayiin tamamen tekemmülü için 11,200,000,000 ruble tahsis edilmiştir ki bunun 2,700,000,000 rublesi yani % 24,2 si Ukrayna'ya aittir.

Muhtelif şuabatı sınaiye için dahi atideki mekadir ayrılmıştır:

	Umum Sovyet ittihadı için	Ukrayna için	
Maden ve Elektrik sanayii için	3,244,000,000	1,143,000,000	(% 35,2)
Kömür madenleri için	1,055,000,000	718,000,000	(% 68,4)

Şurası şayanı dikkattir ki Ukrayna'nın sanayii madeniye istihsalâtı umum Rusya'nın bu yoldaki istihsalâtının % 70 i, maden kömürü istihsalâtı dahi % 75 ini teşkil ettiği halde beş senelik program mucibince tahsis edilen mebaliğ Ukrayna sanayiinin ne kadar ihmal edilmekte olduğunu aşikâr surette meydana çıkarmaktadır.

Ukrayna sanayii için tayin ve tahsis olunan sermayeler dahi şimdiye kadar pek asgarî miktarda kalmıştır. Misal için 1928 senesini ele alalım:

1927 senesinde U. R. S. S. sanayii için 544 milyon ruble tahsis edildiği halde 1928 de 641 milyon ruble tahsis edilmiştir. Yani % 17 zammolunmuştur. Halbuki Ukrayna sanayii için 1928 de 59 milyon tahsis olunduğu halde 1928 de 60 milyon tahsis edilmiştir ki 1927 senesi tahsisatına nazaran ancak % 1 zammedilmiştir. (1)

(1) İzviestya No. 94 - Moskova 1928

Kabul edilen beş senelik bir programın tetkik ve mukayesesinde tahsisattaki bu tenezzül daha bâhir bir surette göze çarpar:

1926-1927 senesinde Ukrayna'ya tahsis edilen mebaliğin yekûnu umumun % 31 ini teşkil ettiğine karşı beş senelik program mucibince 1930-1931 ve onu takip eden senelerde % 24,2 sini teşkil edecektir.

Evvelce dahi yazdığımız üzere bu hususa ait tahsisatlar için U. R. S. S. hazinesinden çıkan mebaliğin mecmuu 2,700,000,000 rubledir. Halbuki 1923-1924 — 1926-1927 de Ukrayna bu hazineye 2,500,000,000 rubleden ziyade verdiği halde bundan ancak ve tahminen 650,000,000 rublesi Ukrayna için sarfedilmiştir.

Şayet beş senelik program mucibince gelecek senelerde Bolşevikler bu suretle Ukrayna'nın âdeta bir haraç mahiyetinde olarak vereceği hissesini cebren almakta devam edecekler ise; Ukrayna, Moskova'nın kendisinden bu müddet zarfında alacağı beş milyar rubleyi Ukrayna sanayii için nısfını kurtarmak şartile (hediye) olarak verebilir, ve Ukrayna'nın bu parası kendisinin ciddî bir rakibi olduğunu bile bile Moskof sanayii için feda edilmiş olacaktır.

Moskova hükûmeti, Ukrayna sanayii için U. R. S. S. hazinesinden tahsisat vermekten imtina etmekle kalmayıp Ukrayna'yı dahi kendi için tahsisat itasından menetmektedir. 1928-1929 Ukrayna bütçesinde sanayi için 224 milyon ruble tahsis edilerek bütçe gönderilmişti. Bu meblâğ Moskova Efendileri tarafından istiksar edilerek U. R. S. S. merkezî icra komitesince tenzil edilerek 190 milyon ruble olarak kabul edilmiştir. Ayni hareket 1929-1930 bütçesinde dahi

tekrar olunmuştur. Mezkûr sene bütçesinde Dnipro nehri üzerinde bir elektrik istasyonu tesisi için 60 milyon ruble tahsisat konulmuştu. Bu para ihtiyacın tevlit ettiği zaruri bir meblâğ idi. Halbuki Moskova bunu çok görerek 16 milyon rubleye tenzil ettiğinden tabiatile yapılacak iş dahi o nisbet dahilinde yapılmıştır.

Harpten evvel; şeker sanayii, Ukrayna varidatında ikinci derecede gelmekte idi. 1914-1915 de Ukrayna'da mevcut 224 şeker fabrikası -umum Rusya şeker fabrikalarının % 82 si- senevî 1,720,000 ton şeker -umum Rusya şeker istihsalâtının kezalik % 82 si- istihsal ediyorlardı ki Rus hükümeti buradan her sene bir milyon tondan fazla şeker ihraç edilirdi.

Bolşevikler'in işgalinden sonra şeker istihsalâtı tenakus etmiştir. Evvel emirde şeker istihsali için pancar zer'edilecek arazi azalmıştı. 1928 de harpten evvelki istihsalâtın ancak % 60 ı çıkarılabilmiştir.

Şeker fabrikalarının çoğu yıkılmış ve yahut terkedilmiştir. Ve hiç kimse onların yeniden ihyasına teşebbüs bile etmemiştir. 1928-1929 da ancak 120 şeker fabrikası çalışıyordu ki bakiyesi harap ve metruk bir haldedir.

1921 de şeker istihsalâtı harpten evvelki hali tabiide olan istihsalâtın ancak % 3 ü idi. Bir çok mesai ve müşkülât sarfile bu miktar 1928 de harpten evvelki normal miktarın nihayet % 40 ına çıkarılabilmiştir. (1)

Bolşevikler dahi bu hususdaki noksanlığı görerek bu şeker işini düzeltmeğe uğraşmaktadırlar. Ve bu mesaileri

(1) Komunist. No. 290 Harkiv 1928

neticesinde mahsul müsait olduğu takdirde 1933 senesinde 1,400,000 ton yani harpten evvelki miktarın % 83 ü kadar bir mahsul çıkarabileceklerini ümit etmekte ve bunun husulüne çalışmaktadırlar. (1)

Fakat, ümitleri beyhude olacaktır. Çünkü mevcut şeker fabrikalarından ancak 102 si işlemekte olup 18 i makinelerin son derece harap olması, yahut tamir edilemiyecek bir halde bulunması hasebile tamamen metruk, çalışamıyacak bir haldedir. Bolşevikler çoktanberi memleketin şeker ihtiyacını temin edemiyeceklerini anlıyarak şeker tedariki için çareler düşünmeğe ve ezcümle şeker iştirası için cenubî Amerika ile müzakerata başlamışlardır.

İhtilâlden sonra Bolşevikler'ce Ukrayna'da temerküz etmekte olan şeker istihsalâtının Moskofluk'un dahilinde temerküz ettirilmesi fikri hâsıl olmuştu. Binaenaleyh bu fikrin husulü için Ukrayna'da halen mevcut olan şeker fabrikaları mahallerinde işliyeceklerdi. Lâkin yeniden yapılacak fabrikaların behemehal dahilî Moskoflukta tesis ve inşası mecburiyeti vazedilmiştir. (2)

Fabrikalar yapılacak mahallerin şeraiti iklimiye ve iktisadiyesinin müsait olup olmadığının kat'iyyen ehemmiyeti yoktu.

Kiyiv'deki şeker ve fennî mevat darussınaaları oçktan Moskova'ya nakledilmiştir. Harkiv hükûmetinin her türlü itiraz ve protestolarına rağmen şeker tröstleri Moskovaya

(1) 27-1926 - 30-1931 de Rus Sovyet şura'ları ittihadı iktisat millisi inkişafının hututu asliyesi Moskova 1926 Rus'cadır.

(2) Planovoye khoziaystvo No. 6 Moskova 1926

nakledilmiş ve orada yerleştirilmiştir. Ukrayna'da ise hiç bir törst teşkil ettirilmemiştir. Hububat, hayvanat cinslerinin ıstıfasına mahsus darussınaalar, hâralar dahi Kiyiv ve Orlof vilâyetlerinden nakledilmiştir.

Ham eşya ihracatının ve tahsisatın fiktanı Ukrayna'da madencilik sanayii için dahi vahim netayiç tevlit etmiştir. Harbi umumiden evvel, Ukrayna'da maden istihsalâtı, Rusya umum maden istihsalâtının % 70 ini teşkil ederdi. 1928 de bu miktar % 55 e, 1929 da ise % 40 a düşmüştür. Mükayese edilecek olursa maadin darussınaaları istihsalâtı 1927 - 1928 de yüzde 20 ve 1928 - 1929 da yüzde 28 açık vermiştir. (1)

Beş senelik sanayi programına nazaran Bolşevikler Ukrayna'dan umum U. R. S. S. sanayii istihsalâtının 1929 da temin ettiği % 56 miktarının beş müteakip senelerde % 48 olarak temin olunacağını ümit etmektedir. Buna mukabil Moskova dahi demir ocaklarının 1929 de umum istihsalâtın temin etmiş oldukları % 44 miktarının beş müteakip senelerde % 51,7 ye baliğ olacağını tahmin etmektedirler. (2)

Demir madenleri ihracatı dahi hissolunacak derecede azalmıştır. 1913 de 6,400,000 ton ihraç edildiği halde 1925 senesinde 2,240,000 ton yani 1913 senesinin % 38 miktarı ihraç edilmiştir. Son senelerde istihsalât bir dereceye kadar ıslah olunmuştur. Fakat her ne olursa olsun harpten evvelki istihsalâtın ancak % 60 ı çıkarılabilecek fazlasına yetişilemiyecektir.

En ziyade acınacak bir halde bulunan kısım, maden kömürü ocaklarıdır. Bunların büyük bir kısmı ya terkedilmiş

(1) Ukrayna Bilsovik No. 20 Harkiv 1928
(2) Komunist No. - 113 - Harkiv 1929

ve yahut işliyemiyecek bir haldedir. İşliyenler ise pek fena şerait tahtında işlemekte olduklarından istihsalât gayet noksandır.

1916 senesinde yani harbin üçüncü senesinde Ukrayna'da ocaklardan 27,808,000 ton kömür istihsal edilmişti halbuki 1927 de 24,500,000 ton kömür çıkarılabilmiştir. Bu miktar ise Bolşevik iktisadiyyununa göre Ukrayna'daki maden ocaklarının çıkarılabilecek kömürün haddi azamisidir. Çünkü amele arasında sebkü raptın mefkudiyeti, bozulmuş olan disiplinin iadesinin gayri mümkün olması, ocakların hali harabisi ve saire gibi esbap dolayısile bu miktarın tezyidi imkân haricinde görülmektedir.

Bolşevik iktisadiyyunu sureti ciddiyede kömür işile meşgul olarak şimdiden İngiltere'den ve yahut Polonya'dan kömür ithali için çareler düşünmektedir. (1)

Ukrayna kömür madenlerinin ihraç edilmekte olan kömürün 6,000,000 tonu ihtiyacatı mahalliye için Ukrayna'da bırakılıp bakiyesi olan 18,500,000 ton yani çıkarılan kömürün % 76 sı Ukrayna'dan -tabiidir ki bedeli verilmemek şartiledışarı sevkedilmektedir.

Ukrayna'da elektrik işleri dahi iyi bir halde değildir.

Umum U. R. S. S. memalikinin elektrik ile tenviri ve elektrik kuvvetinden istifadesi için 1921de yapılan program mucibince bu seneyi müteakip on sene zarfında 30 elektrik istasyonu yapılacak ve bunlardan 17,750 kilovat kuvvetinde bir kudreti elektrikiye istihsal edilecekti. Bunlardan 480 kilovat kuvvetinde beş istasyonu Ukrayna'da yapılacaktı. Pro-

(1) Ukrayna Komunist No. 20 Harkiv 1928

gramın tatbikine başlanıldığından beri sekiz sene geçtiği halde bu programın umum U. R. S. S. memaliki dahilinde % 23,3 kısmı tatbik edildiği halde Ukrayna'ya ait kısmında ise ancak % 4 ü yapılabilmiştir. (1)

Bolşevikler'in elektrik tesisatı hakkındaki programları Ukrayna haricinde elektrik tesisatına mesağ göstermektedir. Bu tarz programdaki münasebetsizlik pek aşikârdır. Meselâ: Harkiv'deki DİEZ darussınaasına Ukrayna ihtiyacatı için türbin yapması için müsaade edilmemiştir. Halbuki Leningrat için ayni tarzda türbinler yapılması bilâkis emredilmiştir.

Bugün Ukrayna sanayii için 40 bin kilovat elektrik kuvveti noksandır. Bu kuvveti elde etmekse bir çok para sarfına mütevakkıftır. (2)

Siyasî mülâhazalar ve endişeler bu hususta dahi büyük rol oynamaktadır. Meselâ: Doneç havzası ile Ukrayna'nın iktisaden yekdiğerine merbut olmaması lâzım geliyorsa Ukrayna için lâzım gelen elektrik kuvvetini böyle komşu elektrik isstasyonlarından alacakları yerde pek uzaklara giderek Moskova elektrik istasyonundan alırlar. (3)

⁂

Bolşevikler Ukrayna'daki iktisadî tarzı hareket hakkında izah ettiğimiz hususat tamamen Bolşevik menabiinden alınmış olduğundan Ukrayna'daki Moskof siyasetini pek güzel ispat eder. Bu siyaset Ukrayna'dan bir müstemleke gibi istismar siyasetidir ki bu Çarlık Rusyası zamanında takip edilen siyasetten daha beterdir.

(1) Komünist No. 49 Harkiv 1928
(2) Bilşovik Ukrayna No. 20 Harkiv 1928
(3) Komunist No. 289 Harkiv 1928

Bolşevikler dahi şurasını tasdik ederler ki Ukrayna istismar edilmeklik için tevessü ve inkişafında daha ziyade istiklâle mazhar olmuştur. (1)

DEHŞET DEVRİ

Ukrayna'ya Moskof istilâsı, işitilmemiş ve misli görülmemiş bir zulüm ve itisaf devresi açmıştı.

Bolşevikler'in işgal ettikleri her vilâyette, hatta her şehirde halkı tecrübe için müfrezeleri, komisyonu mahsusları, görülüyordu.

Bu teşekküller ekseriyet üzere Moskoflar, Yahudiler, Litoflar, bazan Çinliler ve Macarlar'dan teşkil olunurdu. Hapishanelerden henüz çıkmış ve ika etmiş oldukları katil ve sirkat gibi cürümlerinin sanki kefareti zünubu için her türlü zulüm ve vahşeti yapmağa başlıyan mücrimler, hırsızlar, ve bir takım iffetini kaybetmiş kadınlar ahali arasında ihtilâl ve halk hâkimiyeti namına mütemadiyen fesat tohumlarını saçıyorlardı.

Rus ihtilâl erkânı ise bu haydutluk kahramanlarının yalnız kendi halinde ve namuslu şehirlilere değil, köylülere ve ameleye kadar azgıncasına saldırdıklarını görüyorlar ve bu hale göz yumarak âdeta teşci ediyorlardı ki ancak bu suretle felâketzede olabilmek ve zulme maruz olmak için Ukraynalı olmak şarttı.

Bolşevikler'in bu kızıl zulüm ve dehşet dalgası Bolşevik ordularının geçtiği yerleri adım adım takip ediyordu. Bu

(1) Proletarska Pravda No. 139 Kiyiv 1929

kızıl zulüm ve dehşet dalgası daima ceneral Wrangel ve Denikin ordularının bıraktığı beyaz zulüm ve itisaf dalgasının yerine kaim oluyordu.

Çeka'lar istihbarat daireleri olduğu halde Ukrayna ahalisi için yağma ve çapul ocakları, zulüm ve katil daireleri makamında idi.

Komünistlik mücadelesinde Ukrayna halkı için mübah addedilen bu dehşetler, vahşetler Gorkiyef'in zannettiği gibi (Moskof halkının gaddarlık hislerinin ilcaat ve tezahüratı fevkalâdesi) değildi? Bu dehşetler, bu vahşetler daima tahakküm ve istibdat ile melûf olan şehirli ve asilzade sınıfının tazyiki altında bunalarak ihtilâl eden aşağı sınıfın kin ve garezi izhar ederken ihtiyar ettikleri vahşet değildi, belki bu vahşetler Moskof unsurunun Ukraynalılar'a karşı perverde ettikleri müthiş bir kin ve garazın izharına verilen serbest bir ceryandı. Bu dehşetler, Moskof ırkının diğer bir nesle, diğer bir harse karşı beslediği kin ve garazın izharı neticesi idi. Ukrayna'nın bütün arazisini Bolşevik ordularının tamamen zaptü istilâsı bu kızıl dehşeti hitama erdirememişti.

Bolşevikliğin Ukrayna'da hâkimiyetinin on birinci senesi olduğu Ukrayna halkı, Ukrayna münevverleri hakkında Komünist muharebatı dahiliyesi ve Ukrayna - Bolşevik muharebeleri zamanındaki gibi ayni muamele ayni vahşet yapılmaktadır.

15 kânunusani 1920 tarihinde Bolşevikler hükmü cüz'i bir müddet cari olan bir kararname ile ölüm cezasını kaldırmışlardı. (1) Halbuki Ukrayna'da bu emirname hiç tatbik edilmemiş ve tesiri görülmemiştir.

(1) İzviestya 15-1-1920 Moskova

Bu emirname neşrolunduğu zaman Ukrayna Çekaları, ihtilâl mahkemeleri bütün serhoşlukları ile halkı âdeta katliâm ediyorlardı. (1) O halde ki Ukrayna'da bu mahkemeler kararile katledilen insanların miktarını tahminen bile tayin gayri mümkündür.

Ne Bolşevikler, ne de Beyaz Ruslar bu hususta istatistik yapılacak hiç bir malûmat kaydetmemişlerdir. Bazı şehirlerde idam olunacakların listesi neşrolunuyordu. Lâkin köylerde, domuz ahırlarında yapılan facialarin, dökülen kanların, kesilen başlaarın miktarı ilelebet meçhul kalacaktır. Yalnız bir fikir hâsıl edebilmek için şu kadar söylüyebiliriz ki Komünist muharebatı dahiliyesi esnasında vukua gelen cinayetler, katiller, idamlar daima binler, yüzler ile sayılıyordu.

Çok zaman geçmeden idamlar bir hususî mahiyet aldılar, fakat Ukrayna'daki bu idamlar, hususî bir mahiyet alsınlar, ne olursa olsunlar günden güne adetlerini çoğalttılar ve şurası muhakkaktır ki bugün bile mevcut dehşet kat'iyyen tükenmemiş ve belki bilâkis artmakta bulunmuştur.

Ulemadan Siarolea 1917 - 1923 arasında U. R. S. S. memaliki dahilinde 1,608,000 cinayet tadat etmiştir. Bunun her halde nısfından fazlası hatta daha ziyadesi Ukrayna'ya aittir. Çünkü 1919 senesinden sonra idamlar Ukrayna'da öyle birer birer değil kafile kafile yapılmıştır.

Bolşevikler tarafından halk hâkimiyeti mübalâğalı ve tomturaklı sözlerle gûya resmen ilân edilmişti. Halbuki hakikatte bu hâkimiyet Çekalar'ın idi, yani (İhtilâl ile mücadele

(1) İzviestya 5-2-1920 Moskova.

için teşkil edilmiş olan âlî komisyonlar) ın idi. Bu Çekalar son zamanlarda isimlerini değiştirmişler ve G. P. U. Direksiyon politik dö letat — Hükûmetin siyasî umur müdüriyeti) namı altında ayni müthiş işkencelerine ve kitallerine devam edegelmişlerdir.

Bolşevikler dahi bunu saklıyamamışlardır. Komünist fırkasının merkez komitesinin naşiri efkârı olup Moskova'da neşrolunan, (Pravda - Hakikat) gazetesi bile bu hakikati itirafederek:

(Halka ait bütün hâkimiyet ve iktidar bugün filhakika bilfiil Çekaların hâkimiyet ve iktidarıdır). (1) sözlerini yazmıştır.

Bu Çekalar'dan bir çokları Ukrayna'da teşekkül etmiştir:

Vilâyetlere ait taşra Çekaları, hükûmet çekaları, şehir Çekaları, köylü Çekaları, şimendifer Çekaları, nakliye Çekaları velhâsıl her nevi hususata ait Çekalar, mahkemeler, fevkalâde divanı harpler, ceza icra daireleri...ilâ. namları altında bir çok zulüm ve itisaf heyetleri îfa ve icrayi vazife etmişlerdi. Yalnız Kiyiv'de 16 nevi Çeka vardı. Bunların her biri münferiden tevkifat icrasına, muhakeme yapmağa, ledelicap idam hükmü vererek bu hükmün infazına salâhiyettar idi. (2)

Bolşevikler'in Ukrayna'da tedhiş hareketleri 1917 senesi nihayetine doğru başlamıştır. Bu tedhiş neticesi olarak yapılan vahşetler, kitaller hakkında bir kaç misal ve malûmat verelim:

(1) Pravda 18-8-919 Moskova.

(2) Nilostovsky: Der Blutrauch der Bolschevismus. Berlin - 1923

Kiyiv'de 1918 senesi bidayetinde tahminen 5,000 den fazla adam katledilmiştir ki kısmı azamı 8-9 yaşlarında çocuklardır.

1919 senesine doğru bu adetler büyümeğe başlamış ve 12,000 kişiye baliğ olmuştur. (1) Şurasını sureti mahsusada nazari dikkate almak lâzımdır ki Bolşevikler 1918 senesinde Kiyiv'i yalnız bir ay kadar bir müddet işgalleri altında bulundurabilmişlerdi.

Odesa'da 1918 de kânunusani ve şubat aylarında 400 kişi kurşuna dizilmiştir. (2) 1919. temmuz-eylül ayları zarfında ise 2,200 kişi kurşuna dizilmiştir. (3) Çekalar tarafından neşredilen ve idam mahkûmları esamisini havi bulunan listeler mucibince kezalik Odesa'da 1920 şubatından 1921 şubatına kadar 1418 kişi kurşuna dizilmiştir. Odesa'nın Bolşevikler tarafından üçüncü işgalinden sonra cinayetler her gün yüzlerce adede baliğ olmuştur.

Neşrolunan listelere göre (4) Svastopol'da 1634, Kuban'da 1920 ağustosundan 1921 şubatına kadar yalnız Katerynodar hapishanelerinde aşağı yukarı tahminen 3,000 kişi kurşuna dizilmiştir.

Kırım'daki müthiş ve feci katliâmlarda 1920-1921 senesinde Bolşevikler'in listelerine göre 56,000 kişi idam edilmiştir. (5) Filhakika burada kurşuna dizilmek suretile idam edi-

---

(1) İbid

(2) Beyaz kitap Interim rapport of the Comuniste to collect Information Russica 1920

(3) Tiheka d'Odessa: Auerbach Kişnef Kişiniev 1920

(4) İzviestya No. 3 Sivastopol

(5) Rus münab'ine göre 100 - 150 bin kişidir.

lenler Vrangel ordusu bakiyetüssüyufu idi. Fakat bunların içersinde binlerce Ukraynalı ve Tatar vardı ki bunlar Vrangel tarafından cebren tahtı silâha alınarak orduya ithal edilmişler, badehu Bolşevikler'e teslim olmuşlardı. Bu cihet kat'iyyen nazarı dikkate alınmıyarak yine kurşuna dizilmişlerdi. Bu kurşuna dizilenlerin dörtte üçü Ukraynalı veya Tatar olduğunu tahmin edecek olursak kat'iyyen hata etmemiş oluruz. Zira ceneral Vrangel tarafından ordu teşkil edilirken bu zor ile silâh altına alınanlar hemen kâmilen Ukrayna ve Kırım'dan alınmıştı. Çekaların ve ihtilâl mahkemelerinin idam kararlarında meşruiyet aramak tabiidir ki gayet manasız bir harekettir. Cinayetler biner biner olamaddığı halde yüzer yüzer biriktirmek üzere hükmü idam toptan icra edilir, ve hiç bir kimse bu idamların ne için olduğunu bilmezler ve hatta alelekser idam olunanların bile kimler olduğu bilinemez.

Moskof Çekacisi Goldin: (İdam için deliller aramağa, hatta uzun boylu isticvaplara ihtiyacımız yoktur. Buna lüzum görmeyiz. Yapacağımız şeyin bizim için faideli olacağını hisseylemekliğimiz bizim için kâfidir.) (1) demiştir.

İhbaratı hafiyye, sui teviller, bilmecburiye söyletmek için şaşırtmalar, işkenceler alelâde icra edilen hususattandı. Hele Çekalar'ın bodurum katlardaki zindanlarında işkenceler umuri âdiyeden maduttu. Kiyiv, Harkiv ve Odesa'daki Çekalar müfritane hareketleri ile meşhurdular. İstiçvaplar, tehdit ve işkenceler ile beraber olmak şartile mutlaka geceleri yapılırdı. Kurşuna dizilmeler, idamlar, diğerlerini korkutarak itiraflar temini ve böylece Çeka şikârlarının tezyidi için diğer mevkufların göz üönünde icra olunurdu.

(1) Melguuov: Rusya'da Kızıl dehşet, Berlin 1924 Rus'ca.

Maruf Bolşevikler'den Olpinski bir makalesinde:

"Bu tedhiş hareketi nasıl arzu edilirse öyle telâkki edilebilir. Fakat bu dakikada vilâyetlerde cereyan etmekte olan haller bir tedhiş hareketi değil ancak bir takım cinayetlerdir,,. diye yazmıştı. (1).

Bir iki misal daha zikredelim:

1919 senesi ağustosunda Kiyiv'in Ukrayna millî orduları tarafından işgalinden bir gün evvel Bolşevikler ellerindeki mahpusları öldürmeğe muvaffak olmuşlardı. 28 ağustos 1919 gecesi Sadova sokağındaki hükûmet çekası tarafından 170, Elizavet sokağındaki vilâyet Çekası tarafından 70, Çinliler Çekası tarafından 65, şimendifer Çekası tarafından 51, şehirdeki diğer Çekalar tarafından dahi adetleri tahkik edilemiyen yüzelrce adam kurşuna dizilmişlerdir ki bunların hepsi bir gece içinde icra edilmiştir.

Alelekser mahkûmlar, hapishanelerde idam edilen veya kurşuna dizilenlerin cesetlerinin atılmış olduğu mahzenlerde günlerce terkedilirdi.

1918 de Odesa'da esir edilen Ukrayna millî ordusu zabitleri (Almaz) top çekerinin kazanlarının müthiş ocaklarına diri diri atılmışlardı. Elizavet'te bir Ukrayna zabiti Çeka tarafından taharri edildiği halde bulunamaması üzerine o zabit yerine ihtiyar büyük valdesi ile 3-7 yaşlarındaki dört çocuğu kurşuna dizilmişlerdir.

Harkiv Çekasının deri yüzmekte Amerika vahşilerinden daha mahir olan mütehassısları teşrih biçakları ve zor ile

(1) İzviestya Akşam nushası 3-2-919 Moskova.

fakat seri bir surette bazan mahkûmların ellerinin derilerini eldiven çıkarır gibi yüzerlerdi. (1)

Poltova ve Kremençuk'ta papas mahkûmları kazığa çakarlardı.

Odesa'da Yohnson isminde Moskova'dan sureti mahsusada gönderilmiş olan bir zenci; deri yüzmek, tırnak sökmek işlerinde gayet mahir olup diğer cellâtları işkence hususunda çok geçmişti. Derisi yüzülecekler, parmakları koparılacaklar, tırnakları sökülecekler, burun ve kulakları kesilecekler.. ilâ. hep buna havale edilirdi. (2)

Mahpuslar daima hapishanelerde gözlerinin önünde idamlar, kurşuna dizilmeler yapıldığı zaman maktullerden dereler gibi akıp pıhtılaşmış bir halde biriken kanların arasında yatmak ve oturmağa mecbur edilirlerdi. Hatta alelekser hemen kaldırılmayıp bir zaman oldukları yerde bırakılan naışlar arasında kalırlardı. Bazı kere bu naışlar kafaları parçalanmış, başları enselerinden kısmen kesilmemiş olduğu halde yarı canlı olarak bulunurlar ve bir iki saat hayat ve memat arasında oldukları belli olmıyacak derecede yaşadıkları dahi vaki olurdu.

Ukrayna - Bolşevik muharebesi nihayet bitmiş olduğu halde idamlar nihayet bulmamıştı, yalnız matbuat artık onlardan o kadar bahsetmez olmuşlardı.

Harkiv'de 1921 haziranında 418 ve Katerinodar'da 315 kişi kurşuna dizilmiştir. Katerinoslav'da işsiz amelenin kıyamı sırasında 51, Elizavet kıyamında 55 kişi, Katerinodar'da 27

(1) Melgunov: of, cit.
(2) » » »

eylüldde 104 Kazak, Volhini kıyamında ise 400 kişi kıyam sahnesinde ve 359 kişi dahi yakalanarak hapsedildikten sonra Bazar hapishanesinde kurşuna dizilmişlerdir.

Bu sırada Kiyiv'de dahi yüzlerce adam her gün kurşuna diziliyordu. Proskuriv'de köylünün isyanında 2,000 kişi kurşuna dizilmişti.

Hal bu merkezde iken Bolşevikler bu hale "Hayatı içtimaiyenin muslihane tesisi,, demektedirler. Binaenaleyh Bolşevik muharebeleri zamanındaki ahval değişmemiş ve hâlâ devam etmekte bulunmuştur. Yalnız idamların isimleri, mevkileri, keyfiyet ve kemiyetleri değişmiştir ve Ukrayna ahalisi kabahatsiz olarak kendilerini boğazlatmağa terkedilmiştir.

Ukrayna millî ordusunun ricatinde asakiri muavine olarak orduya iltihak etmiş olanlar, silâhlarını omuzluyarak perakende bir surette dağlara çekilip isyan etmişlerdi ki Komünistler bu ihtilâlcilerin harekâtına bihakkın (Haydutluk) demişlerdir.

Bu hal 1924 senesine kadar devam etmiştir. Bu isyan edip ihtilâlci vaziyetine geçmiş olanların bazıları oldukça kuvvetlidi. Mükemmel mitralyözleri ve alelekser topları dahi vardı. Zeleni, Anhel, Sepel.. ilâ. gibi isimler bu ihtilâl eden asakiri muavine alaylarının meşhur rüesası olarak tanınmıştı. Bu asî askerler merhamet nedir kat'iyyen bilmezlerdi. Komiserler, Çekalar, hatta kızıl ordu müfrezelere bile bu asilerden korkarlar ve ihtiraz ederlerdi. Bir çok vak'alar Bolşevikler iktidar ve kuvvetleri ancak şehirlerde cari olup köylerde yalnız ismen mevcut olurdu.

Bu hal Moskova'yı hiddetinden kudurtuyordu ve en nihayet Moskova kendi kuvvetlerini toplıyarak o suretle (Av-

rupa'nın zahire ambarı) olan Ukrayna'yı fetih ve istilâya sureti kat'iyede karar vererek filiyata geçti.

Köyden köye, bir iki haneli obadan obaya kadar tekmil kuvvetleri ile ve tarama usulü ile istilâya başladılar. Ufak bir kabahati, ufak bir yolsuzluğu görülen köy ve oba kâmilen yakılıyor ve sekenesi katliâm ediliyordu.

Musanna ve şeytanî vesileler icadile köylerdeki haneler silâh aranmak bahanesile aranıyor, fakat köylü de aynı şeytanet ve desise ile mukabele ediyordu. Bolşevikler, hanelerde silâh ararken ellerine geçen ve işlerine yarıyan yükte hafif, bahada ağır her şeyi de almaktan hâli kalmıyorlardı. Eğer şayet ehemmiyetsiz bir silâh ve yahut silâh namı verile bilecek bir şey bulacak olurlarsa o zaman bu taharriyi cebir ve tazyikler takip ediyordu.

Umulmuyan bir müttefik kızıl ordu kuvvetlerinin imdadına yetişmişti. Bu müttefik te kıtlıktır.

Kıtlık köylüde faal bir surette müdafaa ve mukavemette devam için tabü tüvan bırakmamıştı. Fakat köylü yine yılmamıştı. Derhal tabiyesini değiştirdi.

Alenî surette hareket eden asiler, adet ve kuvvetlerini çok kaybetmişlerdi. Kıtlık, idamlar adetlerini azaltmış, kalanların silâhlarını dahi Bolşevikler ellerinden almış olduğundan artık alenen ortaya çıkamıyorlardı.

Fakat buna mukabil komiserlerle diğer hükümet memurlarının failleri meçhul kalarak katledilmeleri, hükûmet binalarında anlaşılmaz sebeplerle yangınlar zuhuru... ilâ gibi hâlât Bolşevik efkârını işgal etmeğe başlamıştı. Bahusus tasarrufi şahsinin ilgası ve kollektif çiftlikler ihdası bu hal-

leri bütün bütün arttırmıştı. Bittabi Bolşevikler bu hallere, idamlar, tevkifler, hudut haricine teb'itler ile mukabele ediyorlardı. Bu azgın ve bîaman mücadele 1930 senesi iptidalarında son noktasına gelmişti.

"Hayatı içtimaiye düşmanlarına„! yani köylüye mehakimi iptidaiye ve GPU encümenleri tarafından verilen bu idam hükümleri her gün binlere baliğ oluyordu.

Harkiv istinaf mahkemesi her ay tayin ettiği üç gün zarfında bu mehakimi iptidaiyeden gelen ilâmları bittetkik ya tasdik veya nakzederdi ki bu üç güne halk (Ölüm günleri) derlerdi. Çünkü istinaf mahkemesi gelen ilâmların her zaman en aşağı yüzde seksenini tasdik ederdi.

Meselâ: şubat 1930 zarfında tasdik için tevdi edilen 2,000 ilâmdan 1683 ü tasdik edilmiş ve bir çok halk, değil Komünistliğe hiyanet etmek, alelâde sebep olarak Kolhozlar'a iltihak etmedikleri için hayatlarını kaybetmişlerdir.

Son vakitlerde şubat, mart 1930 zarfında kollektif çiftlikler zamanında tazyikat zamanında hududlarda bulunan köylüler, mal ve mülklerini, ecdatlarından kalan arazilerini ve miraslarını tamamen terkederek bazan bütün bir köy hep birden Romanya ve Polonya'ya kaçmağa başlamışlardır.

Fakat G. P. U. orduları ormanlarda pusular kurarak tüfenk, mitralyözleri ile bu zavallı firarileri binlerce öldürüyorlardı. Bolşevikler bu suretle yüzlerce bin kişinin öldürüldüğünü söylemektedirler.

Diğer taraftan Bolşevikler'in köylüye karşı reva gördükleri bu zulüm ve itisaf haddi gayeye vardığından artık köylünün tahammülünü çâki çâk etmiş ve köylüde millî te-

ceddüt hislerinin neşvünemasına ve Moskof müstevlilere karşı muhalefet fikrinin kuvvet bulmasına bais olmuştu.

Memleketlerine yabancı olan insanların hâkimiyetine karşı muhalefet ve mukavemet fikri halkın her sınıfı arasında taammüm etmişti. Her yerde Ukrayna'nın istihsali serbestisi için çalışmak üzere hafi ittifaklar, komiteler teşkil edilmeğe, milliyetperverler bu teşekküller etrafında yavaş yavaş toplanmağa ve Bolşevik müessesatına sokularak oldukça mühim ve ciddî vazife ve memuriyetleri işgal etmeğe başlamışlardı. Bankalarda, kooperatiflerde mühim memuriyetler ele geçirmişler ve (Gençler İttihadı) namı altında teessüs eden teşekküllere muallimler ve saire intisap ederek icrayi faaliyete koyulmuşlardı.

Hükûmetin idarî teşkilâtı arasına bu heyetler ve komiteler mensuplarının sokulması hükûmet ile olan münasebeti dahi düzelmiş, muhaceret hususundaki hükûmetin müdahalesini bir dereceye kadar tahdide muvaffakiyet hâsıl olmuş ve tedhiş usulleri bile milliyetperverlerin müdahalesine maruz kalmıştır.

Ukrayna'daki rühban takımı dahi bunlara iltihak ederek Bolşevikler'in muamelâtına ve tecavüzlerine karşı ahalinin taassubundan bilistifade hissiyatı milliyeyi galeyana getirmek üzere faaliyete geçmişlerdi.

Ukrayna'da başlıyan bu millî temayül kızıl orduya ve hatta fırkanın bazı mahallerde komitelerine dahi sirayet etmişti. Meselâ: Kremençuk, Şepetivka, Hluhiv, Artemovsk.. ve saire gibi.

Moskova, Ukrayna'da mevki ve nüfuzunun sarsılmakta olduğunu hissetmekte gecikmedi. Harkiv hükûmetinin ve Komünist partisinin vaziyet ve ahvalini tetkik ve kontrol etmek üzere hususî komisyonlar, birbirini müteakip gönderilmeğe başlandı. Moskof ameleden hemen muavin alaylar teşkil edilerek G. P. U. ordularının takviyesine tahsis edildi. Kızıl orduda dahi bulunan tekmil Ukraynalı anasır ya Moskova'ya celbedilerek ve yahut Sibirya'ya memur edilip uzaklaştırılarak yerlerine tamamen has Moskof unsuru ikame edildi.

1929 nihayetlerine doğru takım takım tevkifler başladı. 3,000 kişiden fazla tevkif edildi. Bunlardan 2,000 i köylü idi.

Autokefal Ukrayna kilise meclisi azası tamamen mesleki ruhaniden oldukları halde tevkif edildiler. Umum kiliseler kapatıldı. Seksen yaşında bulunan Metropolit Lipkivskiy ve diğer altı papas tevkif edilerek Solovky adalarına teb'it edildiler ve ayni zamanda Ukrayna kilisesi Moskova'ya raptedilerek Moskova Patrikliğine tâbi kılındı.

Yapılan tevkifatta hapsedilenler üzerinde tatbik ve icra edilen tazyikler ve işkenceler neticesi olarak Bolşevikler Ukrayna serbestisinin istihsali emrinde sarfedilen mesaiyi ve bu baptaki teşkilât erkânını öğrenmeğe ve Kiyiv merkez komitesi ile Odesa, Poltava, Katerinoslav şubelerini keşfe muvaffak olmuşlardı.

Bunun üzerine ilk tevkifatı diğer tevkifat takip etti. Fakat bu defaki tevkifat Ukrayna münevverânı arasında yapıldı.

Akademi azasından Yefremov, eski nüzzardan V. Çehivskiy, mümtaz ve meşhur pedagoklardan Durdukivskiy, L.

Staritska, meşhur muharrirlerden Çernyahivskiy ve saire tevkif edildi.

Bir çok zamanlar devam eden tahkikat ve istiçvaplardan sonra mevkuflardan bir takımı doğrudan doğruya Solovki'ye nefyedildiler. Diğerleri ise Harkiv'de adalet namına yapılan bir muhakeme mudhikesi macerasına sürüklendiler. (1) Muhakeme Harkiv'de (Harkiv opera tiyatrosu) salonunda ve şehrin tekmil amelesi müvacehesinde icra edilmiştir. Diplomatlara mahsus localarda bütün konsoloslar bulunuyorlardı.

Mücrimler mevkiinde 45 maznun bulunuyordu. Bunlardan yalnız iki tanesi 25-30 yaşlarında idi. Diğerleri ise tamamen siyasiyyundan, muharrirlerden, muallimlerden, hakimlerden, papaslardan ve sair erbabı iktidardan olmak üzere hepsi yaşlı başlı Ukrayna milliyetperverleri idi. Hemen bunların kâffesi Çarlık Rusyası zamanında siyasî mahkûmiyetler ile Sibirya'ya nefyedilmiş ve Çarlığın zevali üzerine avdet etmiş eski vatanperverlerdi.

Bütün Moskof matbuatı ve betahsis ecnebi gazete muharrirleri tamamen mevcuttu.

Müddeiumumî ancak dokuz şahit toplıyabilmişti. Davanın sureti cereyanı telsiz tarafından idare edilecekti.

Okunan ittihamnamede:

"Ukrayna'nın tahlisi komitesinin akademi azasından Yefremov riyaasetinde 1926 senesindenberi teşekkül edip, Uk-

(1) Bu muhakeme netayici ve sureti icrası Ukrayna istiklâli mücahedelerinde büyük bir ehemmiyeti haiz olduğundan muhakemenin sureti cereyanı ve teferruatını dahi muhtevi olmak üzre biraz tafsil edilmiştir.

rayna'da Bolşevik idaresinin iskatı ile bir Demokrat Ukrayna Cümhuriyeti teşkil etmek üzere müsellâh bir ihtilâl çıkarmak için icap eden hususatın tertibatile meşgul oldukları,, iddia ediliyordu. Ve ayni zamanda bu komitenin maksat ve icraatı olarak programlarının Komünistlik ile demokrat askerî diktatörlük mefkûreleri arasında bir tarzı idareyi ihtiva ettiği zikrediliyordu. Arazi tamamen köylüye verilecek; sanayi ve ticarette tasarrufatı şahsiye usulleri kabul ve iade edilecekti. Merkezi Kiyiv'de olmak üzere Bolşevikler'den tazyik görmekte olan milletlerin mümessillerinden mürekkep bir ittihat komitesi teşkil edilecek ve bu komite düşmanı uummî olan Moskoflar ile daima mücadele edecekti.

Bu ittihat komitesi muhaceret suretile Ukrayna'dan uzaklaşmış olan eski hükûmet erkânı ile tesisi münasebet edecek ve bu vasıta ile Bolşeviklere karşı ecnebi ordularının müdahelesi ihtiyacını temin edecekti.

İstiçvaplar neticesi Bolşevikler'in kat'iyyen memul etmedikleri bir vuzuh ve açıklıkla tecelli etti. Tam bir buçuk ay Kiyiv operası Ukrayna efkârı milliyesi ile Moskoflar'ın Bolşeviklik bendeliği mefkûresi mücadelesine sahne oldu.

Akademi azasından Yefremov:

— Biz, bir hür ve müstakil Ukrayna istiyoruz!..

Diye salonda alenen bağırıyordu.

Bu sözler müddeiumumilerin ellerinde birer delili adi oluyor. Ve maznun aleyhine bir şehadet teşkil ediyordu. Bu sözlerin iradı üzerine müddeiumumiler maznunları ma'nen tazip edeceklerinden memnun oluyorlardı. Mahkeme heyeti ve mahkeme tarafından alelûsul tayin edilmiş olan sözde

müdafaa vekilleri müddeiumumilerin bu memnuniyetlerine iştirak ediyorlardı. (1)

Ayni zamanda Harkiv, Odesa, Kiyiv gibi büyük şehirlerin sokaklarında dahi ayni hava esiyordu. Rus ve Yahudiler'den mürekkep halk kütleleri mitinkler yapıyor ve "Ukrayna'da halk hükûmeti aleyhinde bulunan canilerin!,, idam edilmesini talep ediyordu.

Fakat, adalet namına opera tiyatrosu sahnesinde oynanan bu komedya aktörlerinin pek o kadar intizar etmedikleri bir hal işin rengini değiştirdi.

Bütün Ukrayna halkı bu muhakemenin tekmil safahatını kemali dikkatle takip ediyor ve bu muhakeme ile mevcudiyeti milliyelerini alâkadar görüyorlardı.

Muhakeme safahatına muttali oldukça efkârı umumiyede hâsıl olan intibahın arttığı ve Bolşevikliğe karşı olan ademi memnuniyetin nefrete inkılâp etmekte olduğu el ile tutulacak derecede hissolunuyordu.

Bütün vilâyetlerin G. P. U. teşkilâtı Ukrayna'nın her tarafında mühim karışıklıklar zuhur edecek derecede efkârı umumiyede galeyan hâsıl olmakta olduğu hakkındaki raporları yağmur gibi yağdırarak adeta Harkiv hükûmetini bombardıman ediyorlardı.

Harkiv'deki G. P. U. merkezi bütün şehirlerdeki kuvvetlerini takviyeye mecbur olmuştu.

(1) Müdafaa vekillerinden biri olan Ryfkin yoldaş bütün arkadaşları namına, müddeiumumi ile kendileri arasında mazmunların mücrimiyetleri hakkında prensip itibarile hiç bir ihtilâf olmadığını alenen beyan etmişti. Komunist No. 108 Harkiv - 1930

Ezan cümle Harkiv'de bulunan kuvvet alelâcele Moskova'dan celbedilen eski süvari alayi ile takviye edilmişti.

Mahkeme salonundan harice tereşşühat ve gürültülü inikâslar derhal kestirilmiş ve gazetelere mümkün olduğu kadar az havadis ve malûmat verilmesi takarrür etmişti.

Hüküm verilmezden evvel mahkeme, iki günden fazla sureti hafiyyede müzakere ile meşgul oldu ve kararın tefhimi iki gün sonra icra edildi. Hakikatte bu müzakere müddeti esnasında Moskova'daki merkezî G. P. U. dan ne yapılmak ve ne yolda hüküm verilmek lâzım geldiği istizan edilmişti.

Nihayet hükmü mübeyyin mahkeme kararı alenen tefhim edildi:

Bu kararda hiç bir ağır ceza yoktu. Hayret!..

Maznunlardan 29 u 3-10 sene hapsi âdiye, diğerleri Sibirya'ya nefye mahkûm olmuşlardı.

Moskova, Harkiv operasında verilen bu hükmü karar ile aciz ve zâfiyetini ilân ediyordu!.

Bolşevikler Ukrayna'yi işgal edeli tam on sene olduğu halde ilk defa olarak ağır ceza verilmiyordu. Bolşevikler'in Ukrayna'daki kızıl istilâları müddeti olan on sene zarfında değil böyle Bolşevik idaresi aleyhinde alenen bağırılarak o idareyi devirmeğe çalıştıklarını itiraf ve tekrar eden ve açıkçasına devirmeğe çalışacaklarını musirrane söyliyen ve Bolşevik kanunu cezasının tekmil ahkâmını zirüzeber eden bu mücrimlerin yaptıkları cürümler derecesinde bir cürüm; bundan çok hafif, bunun binde biri derecesinde olan cürümleri yapanlar hakkında bile derhal verdikleri idam cezalarını dahi az gören Bolşevikliğe ne olmuştu?. İşte bu hal, bu

defaki verilen hüküm büyük bir aciz, büyük bir korku eseri idi.

Harkiv muhakemesi kararı, Moşkova'ya Ukrayna tarafından vurulmuş büyük bir darbe olmuştur. Ve bu hüküm pek sarîh olarak göstermiş ve bu halden Ukrayna halkı tamamen anlamıştır ki:

Moskova zayıftır; zayıf olduğu kadar da vukuu pek yaklaşmış olan millî bir ihtilâlden, millî bir kıyamdan çok korkmakta ve endişe etmektedir...

UKRAYNA MUHACİRLERİ VE FAALİYETLERİ

1920 senesinde Bolşevikler ile Polonya arasında imzalanan mütareke, Ukrayna millî hükûmetini tehlikeli olduğu kadar mucibi mes'uliyet bir mevkii müşkülde bırakmıştı.

Ne yapmak lâzım geliyordu?..

Ukrayna millî ordusu artık harbedecek bir halde değildi. Hiç bir yerden, hiç bir muavenet görmeksizin seneler-denberi devam eden muharebelerden son derece yorulmuş olan asker bihakkın bir istirahate muhtaç olduğu gibi harpte devam için mevcudiyeti şart olan mühimmat, levazım, erzak tamamen bitmiş ve hatta silâh bile azalmıştı. Mevcut şerait tahtında bu noksanların hiç birini velev cüz'î olsun itmama kalkmak imkânı külliyen mefkuttu.

Ordu ve hükûmet iki çıkmaz karşısında bulunuyordu:

Biri, Bolşevikler'in af ve merhametine iltica ederek teslimi silâh edip mağlûp ve mahçup bir halde Ukrayna'ya, yani memleketlerine avdet etmek, diğeri ise Polonyaya geçerek oraya iltica edip bir fırsat zuhurunda tekrar silâhlanarak Ukrayna'ya avdet imkânının husulüne intizar etmek.

Ordu ve hükûmet ikinci çareyi tercih ettiler.

21. teşrinisani. 920 de Ukrayna askerinin son alayları ana vatanlarını terkederek hududu geçmiş ve orada silâhlarından tecrit olunarak Polonya dahiline girip yerleşmişti. Ayni vakitte ordu ile bütün erkânı hükûmet ve reis ve kumandanları bulunan Simon Petlura dahi Ukrayna topraklarından ayrılıp Polonya'ya iltica etmişlerdi.

Bu hâdise, Ukrayna tarihi siyasisinde ikinci defa muhaceretin, hizmetkârlığa, bendeliğe, vatanı terkile Avrupa'ya hicret gibi bir feciai hayatı tercih ederek orada efkârı umu-

miyeyi tenvir ile yardım toplamak, intikam dakikasına intizar etmek gibi bir fedakârî ve fedayi nefis vak'asının kaydine bais olmuştur.

Muhaceretin ilk seneleri muhacirler için pek elim geçmiştir. Memleketlerinden her türlü vesaiti maddiyelerini terkederek elleri boş bir halde hicret etmişlerdi. Her türlü menabii servetten mahrum idiler. Gittikleri memleketin lisanını bile bilmiyorlardı. Kendileri oralarda sıkıntı ve yahut temini maişet için aralarına zorla sokulmuş bir engel gibi telâkki ediliyorlardı.

Fakat kalplerinde memleketlerinin istihlâsı ve naili serbesti olması için temerküz ettirmiş oldukları azmi kat'i, ve bu azmi neşvünema bulduruncaya kadar çekmiş oldukları mihenü meşakı tahatturları cesaretlerini kat'iyyen kırmıyor ve bilâkis daha ziyade sabır ve tahammüllerini arttırarak mesai ve faaliyetlerini tezyit ediyordu.

Muhacirler, işte bu azim ve gayret ile kat'iyyen faaliyetlerinde fütur getirmiyerek çalışıp yavaş yavaş gayeleri için her türlü imkân ve esbabı temin etmeğe muvaffak olmuşlar ve 3 - 4 sene zarfında mevcudiyetlerini muhafaza vesaitinin kâffesini elde etmişlerdi.

Böylece hayat ve mevcudiyetlerini temin ettikten sonra tedricen teşkilâtlarını yapmağa ve Avrupa'da Ukrayna lehine efkârı umumiyenin tenvir ve irşadına saik olacak propagandalarına başladılar.

Ukrayna muhacirleri teşkilât hususunda büyük bir liyakat ve kiyaset göstermişlerdir. Bulundukları mahallerde miktarları ne kadar az olursa olsun derhal muntazam bir teşkilât

vücude getirerek teşekküllerini, mekteplerini ve kiliselerini açıyorlardı. Ayrı ayrı olan bu teşekküller tevessü ve tekemmül ettikçe kendi mevcudiyet ve menafii hukukiyelerini müdafaa ve muhafaza için umumî meclisler teşkil eyliyorlardı.

Bunlardan; Fransa'da: (Paris'teki Ukrayna Muhacirleri meclisi umumisi), Polonya'da: Varşova'daki (Merkez Komitesi), Romanya'da: (Bükreş Muavenet Komitesi), Çekoslovakya'da: Prağ'daki (Ukrayna İttifakı), Türkiye'de: (Ukrayna Hromadaları) ile Bulgaristan, Almanya, Belçika ve sair Avrupa memleketlerinde teşekkülleri vardı. Avrupa'dakilerden başka Amerika ve aksayi şarkta dahi Ukrayna muhacirlerinin bu yolda teşekkülleri mevcuttur.

Cemiyeti Akvam, istişarî komitesi, muhacirlerin müdafaai menafi ve hukukuna memur edilmişti. Diğer taraftan bu komitelere girmiş olan Ermeni ve Rus azalarının dikkat ve takibatı mütemadiyeleri neticesi olarak komitenin iraei atıfet ve ihtimam hakkındaki ihtisasına rağmen bir çok seneler hiç bir şeye muvaffak olamamışlardı. Çünkü bütün mesai ve teşebbüsler; komitenin bu Ermeni ve Rus azalarının nüfuz ve salâhiyetine hürmet ettiğinden, onların mümanaat ve muhalefeti karşısında semeresiz kalıyordu.

Nihayet 1929 iptidalarında Ukraynalılar ayrıca temsil edilmeğe muvaffak oldular.

Profesör A. Şulgine, R. Smal, Staykz, K. Matziyevt ve bir de mühendis M. Şumytzkiy aza olarak intihap edilmişlerdir.

Hükûmeti milliye erkânı, faaliyeti siyasiyelerini terketmek şöyle dursun, bilâkis tezyit etmişler ve faaliyeti siyasiyelerine intizam vererek bir usul dairesinde çalışmağa başlamışlardır.

Mülteci Ukrayna hükûmeti milliyesinin siyasî mümessilleri bulundukları mahallerde münasebatı şahsiyelerinin tevlit ettiği hususiyetlerden, ve hâdisatın bahşettiği tekmil fırsatlardan tamamen istifade ediyorlardı. Ukrayna davayi millisini takriri şifahiler vererek siyasî muhtıralar tanzim ederek, mülâkatı hususiyeler yaparak mütemadiyen tavzih ve müdafaa ediyorlar ve Ukrayna'da, Ukrayna mevcudiyeti milliyesi üzerine vurulan darbelerden her tarafı malûmattar ediyorlardı.

Paris'te, Roma'da, Cenevre'de, Varşova'da, Brüksel'de, Viyana'da ve Prağ'da ve sair merkezi hükûmetlerde birer matbuat kalemleri tesis etmişlerdi. Ve resaili mevkute tarzında neşriyat ve Avrupa matbuatı erkânı arasına sokulmuş olan Ukraynalı muharrirlerin yazıları ile Ukrayna davayi millisini Avrupa efkârı umumiyesine arzediyorlar ve bu efkârı umumiyeyi tenvire çalışarak böylece Ukrayna âmali milliyesi dahilinde her kes nazarında bir meylü muhabbet istihsaline muvaffak oluyorlardı.

1929 senesi ilkbaharında hali hicrette bulunan (Demokrat Ukrayna Cümhuriyeti) hariciye nazırı şahsî nüfuz ve tesiri sayesinde hükûmatı müttehidei Amerika cümhuriyeti ile tesisi münasebata muvaffak olmuştu. Ve bu münasebat neticesinde Amerika ayan meclisi azasından Kopeland Amerika senatosuna Ukrayna'nın bir hükûmeti müstakille olarak tanınması ve Ukrayna hükûmeti müstakillesi nezdinde reisicüm-

hur Mösyö Hoover namına bir mümessili siyasî gönderilmesi ve icap eden tahsisatın itası hakkında bir bill (1) ita etmişti. Bu kanun lâyihası Senatonun umuri hariciye şubesine havale edilmiş ve orada tetkik edilmekte bulunmuştur.

Ukrayna hükûmeti milliyesi, Ukrayna'da kalmış olan milliyetperverlerle münasebatını daima muhafaza ve idame ve Ukrayna ahalisinin Moskof müstevlilere karşı olan hareketlerini idare etmektedir.

Ukrayna halkı, zalim ve bîaman olan Rus müstevlilerinin tazyik ve itisafı altında yerlerinden kıpırdamağa bile muvaffak olamadıklarından bu zulümdide halkın hukuk ve menafiini muhafaza etmek muhacerette bulunan hükûmeti milliyenin duşi hamiyyet ve mesaisine yükletilmiş mukaddes bir borçtu. Halk bunlara itimat etmekte ve her türlü hukuk ve mevcudiyetlerini Avrupa efkârı umumiyesi ve icap ederse beynelmilel mehakimi adaleti huzurunda iddia ve müdafaaya bunları tevkil ve memur etmişler ve bu hususiaki her şeyi bunların yedi idaresine terketmişlerdi. Binaenaleyh hükûmeti milliye erkânı için çalışmak ve uğraşmak vatanî ve vicdanî bir borç olmuştu. Muhacirler de hükûmeti milliyeleri erkânının mesaisine ellerinden geldiği kadar muavenette kusur etmiyorlardı. Hükûmeti milliye erkânının verdiği konferanslar ve kongrelerde her türlü müddealarda birer şahidi ziruh olarak isbatı vücut ediyorlar ve mukaddes vatanlarına Moskoflar'ın istilâsından dolayi maruz kaldıkları zulüm ve itisafa karşı Avrupa âlemi medeniyeti müvacehesinde protestolar yaparak ve celbi himaye istitaf ederek Avrupa efkâ-

(1) Bill Amerika'da Senatoya her hangi bir husus hakkında takdim edilen kanun lâyihalarına itlâk olunur.

rının ciddî surette Ukrayna iddiayi millisine nazari dikkati celbe muvaffak oluyorlardı.

1929 senesi haziranında Prağ'da muhacirlerin Fransa, Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan ve Türkiye'deki teşkilâtı murahhasları huzurile yapılan konferansta tekmil muhacirler Ukrayna'nın istiklâl ve serbestisini istihsal için sarfı mesai eden hükûmeti milliyeleri erkânına karşı tekrar itimat reylerini vermişlerdi. Ve Moskof müstevlilerin Ukraynadan defleri ve Ukrayna'nın tamamen iktisabı serbestisi ve istihsali hürriyeti anine kadar Bolşevik hükûmeti ve onun bir oyuncağı olan Harkiv hükûmetine karşı kemali şiddetle mücadelede devam edilmesi tahtı karara alınmıştır.

Memaliki ecnebiyede bulunan Ukrayna talebesinin mesaisi dahi fevkalâdedir. Bu mesai neticesinde beynelmilel talebe ittihadı, Ukrayna davayi millisinden ve bu baptaki mesai ve Ukrayna'da cereyan eden ifsaatlan Ukrayna iddiası lehine haberdar ediliyordu. Bu müşterek ve mütemadi mesai Bolşevikler'in hoşuna gitmiyordu. Memaliki ecnebiyeye iltica etmiş olan hükûmeti milliyenin halk tarafından mazhar olduğu teveccühü ve memaliki ecnebiyedeki muvaffakiyetleri küçültmek ve halkın enzarı muhabbetini çevirmek için bazı ufak tefek müsaadat bahşettiler ve bu ufak tefek müsaadat ve imtiyazatın itası suretile halkın enzarı teveccüh ve muhabbetinin Ukrayna'da kendilerince hükûmeti meşrua addettikleri Harkiv hükûmetlerine döneceğini ümit ediyorlardı.

Bazı hafî Bolşevik memurları intihap edilerek Ukrayna muhacirlerinin kesafet üzere bulunarak icrayi faaliyet ettikleri mahallere sevkedildi. Bunlar ketmi hüviyet ederek mu-

hacirler arasına, teşkilâtlarının içine kadar sokuluyorlardı, Bunlar buralarda muhacirler arasında fitne ve fesat tohumları saçarak, hakikatleri tahrif suretile muhacirleri yekdiğere karşı tahrik ederek muhacirlerin harekât ve mesaisini felce uğratmak istiyorlardı ve bir taraftan dahi muhacirlerin iltica ettikleri memleketler hükûmetlerine muhacirlerin ihraç ve teb'idi hakkında müracaatta dahi bulunuyorlardı.

Alâkadar hükûmetler kendi umuri dahiliyelerine olan bu rezilâne müdahaleye ve her memlekette siyasî mültecilerin masuniyeti hakkındaki hukuki düvel kavait ve usuli mevzuasına karşı yapılan bu hukuk şikenane müdahaleye cevap vermek tenezzülünde bile bulunmuyorlardı. Dünyanın hiç bir hükûmeti Ukrayna muhacirlerinin siyasî mültecilere mahsus mukaddes hukuklarını payimal etmemiştir.

Bolşevikler'in bu baptaki bütün mesaisi, bütün faaliyeti, hatta affi umumî ilânı gibi muhacirlerin kat'iyyen hoşuna gitmiyen vaitleri hiç bir tesir yapamıyordu. Bilâkis muhacirler, Bolşevikler'in bu tarzda faaliyetleri neticesi olarak hâsıl olan bu yeni tehlike karşısında hükûmeti milliyeleri etrafında daha ziyade toplanarak onu müdafaa ve ona tamamen inkiyat suretile yekdiğere olan merbutiyetlerinin ve hukuklarını müdafaa ve her türlü tecavüzlere karşı mukavemetlerinin delilini cihana ve betahsis Bolşevikler'e ilân ediyorlardı. Ukrayna'daki halk ise Bolşevikler'in son hareketlerine cevap olmak üzere ilticagâhlarında ibrazı faaliyet eden millî hükûmetlerine karşı olan meylü teveccühlerini ve Ukrayna'nın iftirak ve istiklâli hakkındaki emel ve arzularını her vesilede izhar ediyorlardı.

Bu hal her yerde bahusus umumî kongrelerde tamamen hissolunuyordu. Harkiv hükûmeti reisi Çubar böyle kongre-

lerde memaliki ecnebiyeye çekilmiş olan demokratik Ukrayna Cümhuriyetinin mesai ve faaliyeti fevkalâdelerinden ve halkın bu hükûmeti milliyeye olan meylü teveccühünden ve köylünün hükûmeti milliyelerinin elbet bir gün tekrar geleceğine emin olduklarından bahsetmeğe mecbur olmuştu. (1)

Hükûmeti milliyenin memaliki ecnebiyedeki muvaffakiyetleri ve efkârı umumiyenin bunlara karşı olan hürmet ve takdir ile memlû temayülü, betahsis Simon Petlura'nın mazhar olduğu teveccühler Moskova hükûmetini sureti ciddiyede iğzap ediyordu. Bolşevik hükûmeti, milliyetperverler hakkında olan taazyik ve işkencesini teşdit etti. Bu tedhiş yalnız Ukrayna'da bulunan vatanperverlere münhasır kalmayıp memaliki ecnebiyedeki muhacirlere dahi teşmil edildi. Bu tedhişin ilk kurbanı da bizzat Simon Petlura oldu.

1926 mayısının yirmi beşinde, Simon Petlura Paris sokaklarında Şvartzaort isminde bir Yahudi Komünist tarafından katledildi. Fakat ne Simon Petlura'nın feci bir surette katli, ne iğfalkâr telkinler, ne de Simon Petlura'nın, o millî kahramanın henüz soğumamış olan mezarı etrafındaki dedikodular ve iftiralar muhacirlerin azmü sebatlarını ve Rus tazyiki altında inliyen Ukrayna'daki vatanperverlerin mesaisini kat'iyyen haleldar etmemiş bilakis artırmıştı.

Ukrayna'da herkes:

"Moskova hükûmeti; Simon Petlura'yi, Ukrayna istiklâli için olan mücadeleleri sebebile katlettirdi!„

Diyor ve millî kahramanın fâciai katlini böyle tefsir ediyor ve bu sebeple vatanlarının serbestisi ve istihsali hür-

(1) Komunist, No, 17, Harkiv 1926

riyeti için icap eden mesailerinde sükûnet dairesinde olan faaliyetlerini tezyit eyliyorlardı.

Direktuvar reisi Simon Petlura'nın alçakçasına katli üzerine 12. teşrinisani 1920 kanunu mucibince, heyeti vükelâ reisi bulunan M. Andre Livitzkiy Simon Petlura yerine direktuvar reisi intihap edildi. M. Viaçeslav Prokopovyç kabineyi teşkile memur edilerek başvekil oldu. M. Aleksandr Şulgin yeni kabinede dahi hariciye nazırlığını muhafaza etti.

Muhacirler teşkilâtları ve faaliyeti siyasiyeleri hakkındaki mesailerini kat'iyyen tahdit etmiyorlar ve zuhur eden her fırsattan istifade etmek, vakit kazanmak, mümkün olduğu kadar her yerde tanışmak hususatına çalışıyorlardı.

Çekoslovakya Ukrayna muhacirlerinin harsî ve fennî hayatı mesailerinin merkezi olmuştu. Çek hükûmetinin maddi ve manevî muavenet ve himayesi sayesinde Prağ'da Ukraynalılar'a mahsus bir darülfünun, bir pedagoji enstitüsü, bir sanayii nefise mektebi açılmış ve Podebradi'de dahi bir ziraat akademisi tesis edilmişti. Bunlar mekâtip ve müessesatı âliye idi. Mekâtibi iptidaiye ve taliyeye gelince: Ukrayna muhacirlerinin oldukça kesafet üzere bulundukları her yerde mevcuttu.

Bu mekteplerden başka muhacirler bir çok yerlerde ekserisi fennî olmak üzere bir takım müessesatı ilmiye vücude gaetirmişlerdi. Berlin'deki fen enstitüsü, Prağ'daki tarih ve felsefe cemiyeti ile bir çok müessesat tesis etmişlerdi, bunlar meyanında Paris'teki Simon Petlura kütüphanesi, Prağ'daki tarihî ve askerî müzeler gibileri şayanı zikirdir.

1925 de Prağ'da Ukrayna akademisi teşekkül etti. Bu merkezî komite, bütün beynelmilel fennî ve ilmî kongre ve konferanslarda Ukrayna'yi temsil etmektedir. Bu komite Cemiyeti Akvamın münevveran cemiyeti beynelmilel komisyonuna kabul edildi.

Bu akademi komitesi 1926 da Prağ'da bir Ukrayna ilmî kongresi aktetti. Bu kongre muhacirlerin hicretlerindenberi âlemi ilmü fende mesbuk olan mesailerinin semeresini irae ediyordu. Ukrayna muhacirlerinin bu mesailerinin büyük bir kıymeti ilmiyesi Avrupa âlemi ilim ve fenninin takdirini celbetmiş ve Avrupa'nın bu suretle dahi olan kadirşinaslığını meydana çıkarmıştı.

İşte Ukrayna muhaceretinin onuncu senesi. Muhacirlerin hayat ve mesaileri hakkında muhtasar surette verilen bu malûmat, bu kadar kısa bir müddet içinde nelere muvaffak olunabildiğini pek vâzih bir surette göstermektedir ki bu muvaffakiyetleri düşmanları bile kabul ve tasdika mecbur olmuşlardır.

Ukrayna muhacereti ile Rus muhacereti mukayese edilecek olursa bir çok müşkül şartlar içinde muhacirlerin, fevkalâde bir metaneti ahlakiye ibraz etmiş olduklarının pek çok delilleri, bu muhacereti tetvis etmek üzere Bolşevikler'in tevessül ettikleri her türlü entrikalara karşı gösterilen azim ve sebatları tamamen tezahür eder.

Ukrayna muhacirlerinin 1929 da Prağ'da yaptıkları büyük kongre esnasında gösterdikleri muvaffakiyetler, ahlâkan derecei metanet ve tekemmüllerini pek güzel isbat etmekte ve atiyen nail olacakları mazhariyetleri pek vazih bir surette

meydana çıkarmakta ve yürümekte oldukları yolun gayet doğru ve muhik olduğunu göstermektedir.

Bu kongre intibaatından anlaşılmaktadır ki Bolşevikler'e Ukrayna'daki tasaltunlarının hitamı pek ziyade yaklaşmış ve kendileri Ukrayna'daki son derece mahdut olan günlerini yaşamakta bulunmuşlardır.

Muhacırların ana vatana avdetle orada mesaii milliye ve siyasiyelerini idame ettirecekleri zaman pek ziyade yaklaşmıştır.

ZEYİL

Ukrayna'nın, müstakil bir hükûmet olarak mevcudiyetini tesis eddeceği günden itibaren sureti mahsusada hasri dikkat eyliyeceği müstakbel Türkiye-Ukrayna münasebatı hakkında dahi bir kaç söz söylemek lâzımdır.

Tarih, Türkiye-Ukrayna münasebatında ittifak ve ittihat hususatında bir çok vak'alar kaydetmiştir: Dördüncü Sultan Mehmet ile Bohdan Hmelnytskiy arasında Dorosenko da aktedilip 1650 de Sultan'ın tasdikine iktiran eden ittifak ile Yuriy Hmelnytskiy in lehine olarak Türkiye'nin hareket eylemesi Ruslar'ın tevessü ve inkişafını durdurmak gayesine matuftu.

O zamanlar Türkiye o asrın en büyük bir eseri zekâ ve kiyaseti olmak üzere Ruslar'ın kesbi kuvvet ederek tevessü eylemesinin akibeti nerelere varacağını bihakkın takdir etmiş ve bipervâ bir cesaretle yapılacak bu hareketin Rusya için meş'um bir darbe olacağını anlamıştı. Birinci Petro'nun bütün plânları sektedar olacak ve Moskoflar'ın tarihi az bir müddet zarfında yine eski maceralarına dönecek ve Avrupayi şarkide Moskoflar'ın yapmak istedikleri tesiratı siyasiye emelleri taammen mahvolacaktı. Binnetice ne Ukrayna, ne Kırım ve ne de Lehistan istiklâllerini asla kaybetmiyecekler, Türkiye dahi Ruslar'ın emperiyalist siyasetlerinin neticesi olarak maruz kaldığı bir çok gaile ve müşkülâtları ve fedakârlıkları defetmiş olacaktı. Fakat maalesef Hatman Mazeppa'nın büyük bir zekâ ve dirayetle kurmuş olduğu plânların ehemmiyeti alâkadarlar ve Türkiye tarafından hakkile anlaşılamamıştı.

Ukrayna ve İsveç müttefik orduları 1706 da Poltava'da bir hezimete uğradılar ki bu hezimet yalnız Ukrayna'nın

akibetini tayin ettirmekle kalmadı. Bu hezimet Ruslar için tarihin bir dönüm noktası oldu. Ve Ruslar'ın pek bîaman olan emperiyalist mefkûrelerinin atisi için bir temeltaşı makamını teşkil etti.

Poltava mağlûbiyetinden sonra İsveç Kıralı on ikinci Şarl ile Ukrayna Hatmanı Mazeppa Türkiye'nin cenahı himayesine iltica ettiler. Birinci Petro'nun her türlü desais ve melânetleri kendilerini takip ettiği halde Türkler tarafından ilticaları kabul edilerek Besarapya'daki Benderi şehrinde ikamete memur edildiler. Ukrayna'nın bir çok ricali hükûmeti ile zabitanı askeriyesi dahi beraber bulunuyordu. Hatman Elipe Orlik'in kâtibi Kosovij Horodiskiy, Kaymakam Horleiko, Hatman Vojnarovskiy'in yeğeni ve daha bir çok Kazak ümerası hep beraberdi. Bu zabitan kafilesinden başka bir çok Kazaklar dahi bunları takip ederek iltica etmişlerdi.

Bu vak'a Ukraynalılar'ın Türkiye'ye olan ilk siyasî muhaceretlerini teşkil ediyordu. Türkiye Ukraynalılar'ın faaliyeti siyasiyelerine o zaman merkez olmuştu. Hatman Mazeppa Sultan Ahmedi Salis ile 14. temmuz. 1710 tarihinde bir muahede aktetmişti. Bu muahede mucibince Sultan, Kazak askerinin kendi müslüman süvari kıtaatı gibi telâkki edildiğini kabul ediyor ve ayni hukuk ve müsaadatı veriyordu.

Kaminka, Aleşki, Perevoloç, Oçakiv arazisi bunlara terk ve tahsis edilmişti. Bu kazak alaylarına mahsus olmak üzere Sultan tarafından bir bayrak dahi verilmişti. Bu bayrağın bir tarafında ergavanî zemin üzerine gümüş sırmadan ay yıldız, diğer tarafında dahi beyaz zemin üzerine sarı sırmadan salip bulunuyordu.

Mazeppa'nın vefatından sonra onu istihlâf eden Filip

Orlik tarafından yapılan teşebbüsat ve harekât 1710 da Ruslar'la Türkiye arasındaki münasebatın inkıtaına bâdi oldu. Türkiye, İsveç, Ukrayna orduları Ruslar üzerine sevkedildi. Ruslar Prut nehri sahilinde mağlûp edildiler. Ve Türkiye hükûmeti Ruslar tarafından Ukrayna istiklâlinin kabul ve tasdikini ve Rus ordularının Ukrayna arazisinden çekilmesini talep etti.

Fakat uzun Orlik Ukrayna'yi muhafazaya muktedir olamadı. Hâdisat yekdiğerini takip etti ve ecnebi orduları tekrar Ukrayna'yi işgal etti. Türkiye ile Ruslar arasında sulh aktedildi. Orlik ile İsveç Kıralı memaliki ecnebiyeye geçmek üzere Türkiye'yi terke mecbur oldular. Fakat 7,000 kadar Kazak Rus Çarının hulusi niyet ve samimiyetine ve vaitlerine itimat etmediklerinden yerlerinde kalarak Tuna nehri sahilinde bir (Yeni Siç) teşkil ve tesis ettiler ki onların evlât ve ahfadı hâlâ Türkiye'de ikamet ve kendi an'anatı milliye ve eşkâli ırkiyelerini oldukça muhafaza etmektedirler.

On sekizinci asrın mebdei Türkiye ile Ukrayna arasındaki münasebatı siyasiyenin müntehasıdır. Fakat münasebatı ticariye, o zaman iktisap ettiği Rus-Türk münasebatı ticariyesi unvanı cedidi altında devam edegelmiştir.

Hakikî Rusya, yani Moskofluk bitmez, tükenmez hile ve hud'alar, her cinsten desiseler istimali suretile yalnız münasebatı siyasiyede bulunmakla iktifa etmektedir. Türkiye pazari ticareti kendilerini alâkadar etmiyordu. Çünkü çok uzakta kalmıştı. Bu sebepten Türkiye ile alış veriş yapan Ukrayna ve Kafkasya idi.

İhtilâlden evvelki Rus istatistikleri ile ihtilâlden sonra ki Bolşevik istatistikleri Rusya ihracatı namı altında olarak

gösterdikleri hesabat ve rakamlar dahi isbat eder ki bu ihracat hep Ukrayna menabii tabiiyesine ait mevattan ibaretdir. Ayni hal Rusya ithalâtı namı altındaki hususata dahi şamildir. Türkiye'den Rusya'ya ithal edilen mevaddın pek cüz'î kısmı şimale sevkedilip kısmı âzamı Ukrayna ve Kafkasya'da istihlâk edilmektedir.

Bu münasebatı ticariyenin istikbalde pek ziyade inkişaf edeceği şüphe götürmiyen hakikatlerdendir. Türkiyenin Karadeniz sahilindeki limanlarının, Ukrayna ve Kafkasya limanları ile olan ticareti tevessüe son derece müsaittir. Ukrayna ile Türkiye arasında aktedilmiş olan Brest muahedesi âkitleri bu hakikati evvelden görmüşler ve iki memleket arasındaki münasebatı ticariyenin ne derecelerde tevessü ve inkişafa müsait olduğunu bihakkın takdir ederek ona göre bazı mevat dercetmişlerdir. Ve her iki taraf yekdiğere karşı iktisadî bazı hususiyetler ve müsaadat ita ederek bu tevessüün teminine hâdim olmuşlardır.

İstikbalin doğuracağı ticaret muahedeleri de ayni esasatı ihtiva edeceği şüphesizdir. Çünkü samimi ve dürüst olan Türkiye münasebatı ticariyesine Ukrayna'nın kayit ve ilâve edeceği hiç bir hususî şekil ve şartları ve bu muahede ile takip edeceği gizli hiç bir emel ve arzusu yoktur ve istikbalde dahi olmıyacaktır.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki münasebatı siyasiye ancak 1918 de tecdit edilmiştir. Bu ihyayi münasebat ayni zamanda gayet dostane ve samimî olmuştur.

Bolşevikler'in istilâsı bu münasebeti kat'iyyen ihlâl edememiştir. Buna delil olmak üzere 1922 de Sovyet Ukraynası halinde olarak Türkiye ile Ukrayna arasında yapılan resmî

ittifak muahedesinde Türkiye bir defa daha Ukrayna'nın istiklâlini teyit ve tasdik etmişti. Halbuki Sovyet Ukraynası ile Türkiye'nin yaptığı bu muahede istikbale kalacak' ve vesikai siyasiyeden ibaret bir şekil almıştır. Çünkü, Bolşevikler bir sene sonra bu muahedeyi -yani Sovyet Ukraynası sıfatile Ukrayna namına yaptıkları muahedeyi- hükümden ıskat etmişlerdir. Çünkü Ukrayna'nın sahip olduğu istiklâl efsanesine bilfiil nihayet vermişlerdir.

Şark meselesinde Ukrayna'nın haiz olduğu mevki, siyaset ve iktisat sahalarından başka Bolşevikler'in istilâsı altında bile ilim ve fen sahasında devam edegelmekte bulunmuştur.

Harkiv'de ulûmi şarkiye cemiyeti ile onun Kiyiv ve Odesa şubeleri ve Kiyiv'de fen akademisinin ulûmi şarkiye için bir kürsii mahsusu bulunması ilim ve fen sahasındaki mesai ve münasebatı irae eder .

Diğer taraftan Ukrayna âlemi irfanı (Türkçü - Türkiyyun) olan uleması ile dahi iftihar eder. Meselâ: Profesör Krimskiy bu hususta en başta zikredilebilir. Hatta asarından olan (Türkiye tarihi), (Matbuat tarihi) Kiyiv fen akademisi tarafından takdirle tabettirilmiştir.

1929 senesi iptidalarında Ukrayna âlimlerinden ve üdebasından mürekkep bir grup Türkiye'yi ziyarete gelmişlerdir ki Türkiye ile Ukrayna âlemi irfanının doğrudan doğruya olan münasebatının bir delilidir.

1929 senesi teşrinisanisinde Harkiv'de bir müsteşrikin kongresi yapıldı ki bu kongrede Türkiye'yi profesör Köprülüzade murahhas olarak temsil etmiştir.

Hiç şüphe yoktur ki bu gibi münasebatın devam ve tevalisinin tevlit eylediği menafii mütekabile ve müştereke istikbalde her iki millet arasındaki vedat ve samimiyeti arttıracak aradaki rabıtai dostaneyi takviye eyliyecektir.

Bu münasebatın hüsnü idamesi, Ukrayna'nın şerefli ve müstakbel günlerinde Türkiye ile beraber kendisinin ezelî ve ebedî düşmanı olan Moskof'lara karşı akdine çabaladığı ittifakın husulüne bais olacak ve böylece büyük Hatman Mazeppa'nın hayatında meydana getiremediği hakikat tecelli ve tahakkuk edecektir.

Türkiye siyasiyyunu son derece emin olabilirler ki bu ittifak Ukrayna'ya ne kadar faide ve menfaat temin edecekse Türkiye için dahi o nisbette müsmir olacaktır.

Ukrayna istiklâlcileri "Her millet kendi mukadderatına hâkim olmalıdır,, düsturunu kudsî bir esas tanıdıklarından Rusya'dan ayrılmak istiyen her millelin muvaffakiyetini candan temenni etmekte ve kendilerile ayni safta mevki tutmaktadırlar. Bilhassa bütün şark millellerile ve Türkler'le pek sağlam bir surette anlaşmak istediklerinden Türkistan, İdil-Ural, Azerbaycan, Şimali Kafkasya'nın ve en yakin komşuları olup Çarlığın ve kızıl istibdadın en menhus imha siyasetine maruz kalmış olan Kırımın tam istiklâle nail olmaları yolunda kendilerile teşriki mesai etmektedirler. Ukrayna istiklâli Rus emperiyalizminin çökmesi ve bütün şarkın ve bilhassa Türkler'in bu zalim siyasetten kurtulmaları demektir.

Bu itibarla da Türkiye efkârı umumiyesinin Ukrayna davasını ancak dostlukla karşılayacağını kaviyyen ümit etmekteyiz.

İstanbul, 1930

—HİTAM—

ME'HAZLAR [1]

Fransızca

1 LES ANNALES DE NATIONALITÉS: No. 3-4 *Paris* 1913

2 BEAUPLAN: Descriptions de l'Ukranie *Rouen* 1660

3 ALEXANDRE CHOULGINE: Les problèmes de l'Ukraine *Paris* 1919.

4 » » L'Ukraine et le Cauchemar Rouge *Paris* 1927

5 » » Lettre ouverte à M. F. Nansen *Genève* 1929

6 LA FAMINE EN UKRAINE. EDITION DU COMITÉ DES SECOURS AUX AFFAMÉS DE L'UKRAINE. *Paris* 1929

7 FRANCE UKRAINE: Supplément au Bulletin officiel du Comité, «FRANCE-ORIENT» *Paris* 1925 - 1928

8 L. V. FRANÇOIS: L'Ukraine économique *Paris* 1928

9 A. VAN GENEPP: Traité comparatif des nationalités. *Paris* 1922

10 PROF. M. HRUCHEVSKYJ: Abrégé de l'histoire verts de l'Ukraine *Prague* 1923

1 Zikrettiğimiz me'hazlar Fransız, İngiliz, Alman, Türk lisanları ile yazılmış bazı asardır bunlar ile diğer bir çok asardan Ukrayna hakkında olan bahisler tetkik edilerek iktiza eden malumat iktibas edilmiştir.

11 INORODETZ: La Russie et les peuples allogènes *Bern* 1916

Dr. V. KOROLIV: Simon Petlura, *Prague* 1919

12 JEAN DE LUBERSAC: Un voyage d'enquête économique en Ukraine. *Genève* 1922

13 M. A. MEILLET: Antologie de la littérature ukrainienne *Prague*

14 «LA NERVIE»: Revue illustré d'Arts et de Lettres No. consacré à l'Ukraine IV - V. *Bruxelles* 1928

15 «LA NERVIE»: Antologie de la littérature ukrainienne *Bruxelles* 1928

16 Cf. QUISHING: la famine en Ukraine *Genève* 1922

17 LA SITUATION ÉCONOMIQUE DE L'UKRAINE *Bruxelles* 1920

18 LA SOCIETE DES NATIONS ET LES REFUGIES Ukrainiennes *Paris* 1929

19 J. DE TOKARY TOMASZEWSKI-KARASZEWICZ: Simon Petlura *Paris* 1927

20 C-te M. TYSZKIEWICZ: La litterature ukrainienne *Lausanne* 1916

Almanca

21 DODENVEIDT: Die Ukraine, Freyburg

22 PROF. D. DOROSCHENKO: Die Ukraine und ihre geschichte im Dichte der Westeuropeischen Litteratur der XVIII u. XIX Jahr *Berlin* 1928

23 ENGEL: Geschichte der Ukraine, *Halle* 1796

24 PROF. M. HRUSCHEVSKYJ: Die Ukrainische Frage in historischer Entwicktung *Wien* 1915

25 PROF. M. HRUSCHEVSKYJ: Geschichte des Ukrainischen Volkes

26 PROF. M. RUDNYTZKYJ: Ukraine, Land und Volk, *Wien* 1916

27 G. STEFFEN: Krieg und Kultur, *Jenna* 1915

28 R. S. STEINMETZ: Die Nationalitacten in Europa, *Amsterdam* 1920

29 S. STOTZKYJ - GARTNER: Grammatik der Ukrainischen Sprache *Wien* 1913

İngilizce

30 H. FISHER: The famine in Soviet Russia. *New-York* 1927

31 B. LANDS: The Ukraine *London* 1914

32 THE UKRAINE Handbooks prepared under the Direction of the historical Section of the Foreign Office No. 51. *London* 1920

Türkçe

33 UKRANYA, RUSYà ve TURKIYA, Istanbul 1914

34 UKRANYA ve TURKIYA, ISTANBUL 1919

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
6	1	Msokoflunun	Moskoflu'nun
29	20	Zapozije	Zaporijye
37	16	Erdiyanski	Berdiyansk
38	1	Cerkaski	Çerkası
45	25	Grandok	Grandük
47	2	Zağellon	Yagelon
48	20.21	Çinelniytski	Hmelnıtzkıy
48	25	Peretıslav	Pereyaslav
50	6	Leszezinski	Leşçınski
50	17	Philippe	Filip
51	28	Vasyl	Vasıl
51	29	Hertzbery	Hertzberg
53	1	Sitchovis Stritzis	Sicovi Striltzı
55	6	Tchernykiv	Çernihiv
55	6	Lvch	Lutzk
56	2	Chmelnytzkyj	Hmelnıtzkıy
56	9	Dorocheriko	Doroşenko
56	22	O'Eneidej	" Eneyida „
57	1	Çevcenko	Şevçenko
57	1	Koybar	Kobzar
57	21	Chavnkevytch	Şaşkevic
58	3	Marko	Marko Vovçok
58	6	Starytzhyj	Staıntzkıy
		Karpenkokaryj	Karpenko Karıy
		Sadovskyj	Sadovskıy
58	9	Kuliche	Kuliş
58	11	Rvdchenko	Rudçenko
58	11	Tchovbinskyj	Çubınskıy

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
58	12	Kryivskaja	Kryivskaya
59	1	Kotziubinskyj	Kotziubinskiy
59	1	Hrintchenko	Hrinçenko
59	1	Vymytchenko	Vinnıçenko
59	1	Voronyj	Voroniy
59	2	Lesia. Vkrainko	Lesia Ukrayinka
59	4	Martovytch	Martoviç
59	4	Stefanky	Stefanik
59	4	Patchi Kovskyj	Pacovskiy
59	5	Kobylanskiy Olaga	Kobılanska Olga
59	12	Pav.	Tomaşivskiy
59	13	Ayonovskyj	Ohonovskiy
59	13	Krymskyj	Krımskiy
59	13	Tymchenko	Tımçenko
59	14	Statlhpo	Stotzkiy
59	14	Jefremoy	Yefremov
59	21	Synytzio	Smitzia
59	21	Leontovytch	Leontoviç
59	21	Ludkevytch	Ludkeviç
59	23	Kochytz	Koşitz
60	30	D. Dorocheko	D. Doroşenko
61	10	kaianetz	Kamianetz
61	18	Kochytz	Koşitz
69	13	Vini, Çenko	Vinnıçenko
77	19	Beyaz	Beyaz Ruteniya
87	11	(Rahovesky)	Rakovski
92	30	Proleter Kapravda	Proletarska Pravda
94	30	Proletorsk Pravda	Proletarska Pravda

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
97	10	Kaganovrytch	Kahanovic
99	11	Khvylovij	Hvilovıy
113	15	Skrdnik	Skrıpnik
121	14	"Molodna.,	Movlodniak.,
133	30	Paroletarka	Proletarska
134	17	Seredviak	Seredniak
134	28	K. Vobsıy	K. Voblıy
140	15	Nesamojivkiv	Nezamojnikiv
144	29	Harkof	Harkiv
162	29	Cenure	Cenevre
162	30	Moskova Cenevc	Moskova
164	27	Vhoziaystvo	Hoziaystvo
187	27	Tiheka	Ceka
187	27	Kişnef Kişiniev	Kişiniev
190	3	Poltova	Poltava
204	25	R. Smal. Staykz	R. Smal Stotzkıy
204	25	Matzıyevt	Matziyevıç

MÜNDERİCAT

1 İLK SÖZ . . . . . .

2 UKRAYNA MESELESİ ve AVRUPA . . . . .

3 UKRAYNA MEMLEKETİ: Arazisi, ahalisi serveti iktisadiyesi. . . . .

4 UKRAYNA TARİHİ MİLLİ MAARİFİ. . . . .

5 UKRAYNA HÜKÜMETİ MÜSTAKİLLESİ 1917-1920

6 UKRAYNA SOVYET CÜMHURİYETİ . . . . .

7 BOLŞEVİK İDARESİNDE UKRAYNA MAARİFİ

8 UKRAYNALILAŞTIRMA ve BOLŞEVİKLERİN MİLLİ SİYASETİ . . . . . .

9 BOLŞEVİKLERİN İÇTİMAİ SİYASETLERİ . . .

10 UKRAYNA'NIN İKTİSADİ İSTİSMARI . . . . .

11 DEHŞET DEVRİ . . . . . .

12 UKRAYNA MUHACİRLERİ ve FAALİYETLERİ .

13 ZEYİL . . . . . .

14 ME'HAZLAR . . . . . .

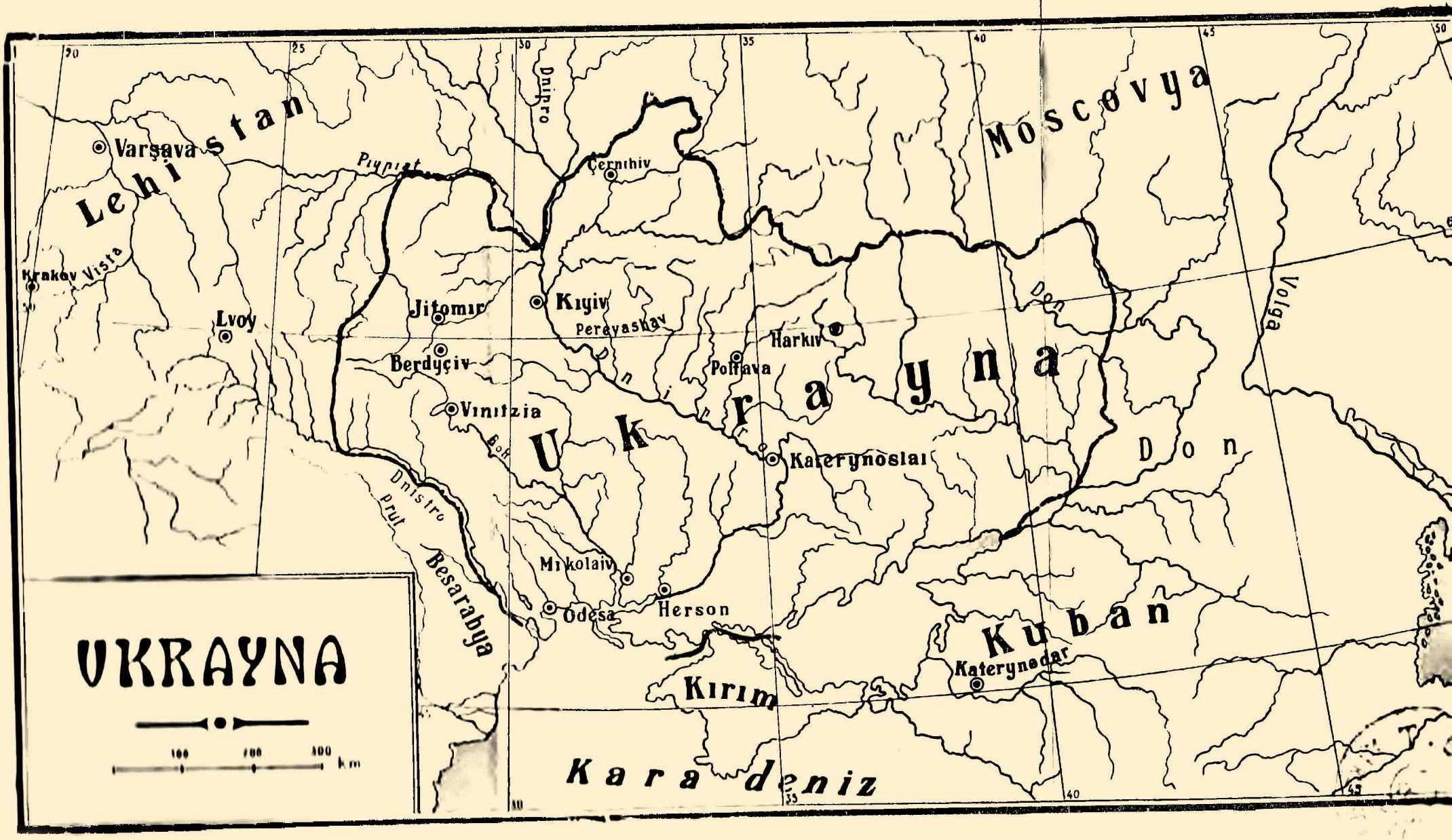
UKRAYNA
Lehistan
Varşava
Krakov
Vista
Lvoy
Piypiat
Dnipro
Çernihiv
Moscovya
Jitomir
Kıyiv
Pereyashav
Berdyçiv
Vinitzia
Boh
Dnipro
Harkiv
Poltava
Ukrayna
Katerynoslai
Don
Don
Volga
Dnistro
Prut
Besarabya
Mikolaiv
Odesa
Herson
Kuban
Katerynodar
Kırım
Kara deniz
100
200
300
km